היינטיגער נומער האלט 12 זייטען.

№ 271 — Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem — פרייז 35 גראשען — Lodzer Tageblat

לאָדזשער טאָגעבלאַט

22־טער יאהרגאַנג. ‖ 22 listopada 1929 r. ‖ פרייטאג, י"ט מרחשון תר"צ. ‖ רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: פּיעטריקאָווער 16. טעלעפאָנען פון: רעדאַקציע 10057, פון אַדמיניסטראַציע 10047.

פּריוואַט

טאַנץ־שולע

פון די נייעסטע טענץ
דיפּלאָמירטער י. וויינטרויב
לעהרער
נעמט אָן איינשרייבונגען אויף איינצעלנע לעקציעס
ווי אויך אין קאָמפּלעטען יעדען טאָג פון 10 פריה ביז 10 אָוועוד
קילינסקעגא 44
2־טער הויף פאַרטער.
די לעקציעס קומען פאָר אונטער דער פּערזענליכער לייטונג פון י. וויינטרויב און אַסיסטענטען.

Dr. Ludwik Falk

ספּעציאַל־אַרצט פאַר הויט און געשלעכטס־קראַנקהייטען
נאַרוטאַ 7, טעל. 28-07
נעמט אָן פון 10—12, 5 — 7 אָווענד.

Dr. L. Suchowczycki

כירורג
נעמט אָן טעגליך פון 4 ביז 7 נאָכמיטאָג
Pl. Dąbrowskiego 2, tel. 143-94

Dr. Wołkowyski

צעגיעלניאַנא 25
טעלעפאָן 126-87
ספּעציאַל־אַרצט פאַר הויט און ווענערישע קראַנקהייטען און מענער־שוואַכע. אַלע־אַרט אַנאַליזען
בעהאַנדלונג מיט קווארץ־שטראַהלען.
נעמט אָן פון 8—2, און פון 6 -9 אָווענד.
בעזונדער „אַרטע־זאַל פאַר פרויען.

Dr. med. H. Różaner

ספּעציאַליסט פון הויט־ און ווענערישע קראַנקהייטען און קינדערלאָזיגקייט
נאַרוטאָוויטשאַ 9, טעל. 128-98
צוריקגעקעהרט
נעמט אָן פון 8 ביז 10 פריה און פון 5 ביז 8 אָוו.
פאַר פרויען ספּעציעלער וואַרטע־צימער.

ווינער אָרטאָפּעדישע פּראַצאָווניע

— אונטער אויפזיכט פון אַ דאָקטאָר ספּעציאַליסט פון — מאַכט לויט גיפּס־מאָדעלען וועלאַדקעס געגען פּלאַטפיס, קינסטליכע פיס, אָרטאָפּעדישע גאָרסעטען און אַפּאַראַטען
א. ז. וו. גדאַנסקאַ 28. וו 1 פון 5—7 אָווענט

Dr. med. J. BETTE

ספּעציאַל־אַרצט פון אינערליכע און קינדער־קראַנקהייטען
Piotrkowska 6, tel. 44-95
צוריקגעקעהרט
נעמט אָן פון 8 ביז 11 און פון 4 ביז 6 אָווענד

Dr. med. M. Heller

ספּעציאַליסט פאַר הויט־ און ווענערישע קראַנקע און מענער־שוואַכע
נאַווראָט 2, טעל. 179-89
נעמט אָן ביז 10 פריה, און פון 4—8 אָווענד
פאַר פרויען פון 4—5 נאָכמ.
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פּרייזען.

Dr. M. Lerner

ספּעציאַליסט פון קינדער קראַנקהייטען
◀ זאַכאַדניאַ 64 ▶
צוריקגעקומען
אויפנאַהמס־שעה'ן פון 4—6 נאָכמ.
6443

Dr. M. Goldfarb

זאַוואַדזקאַ 18, טעל. 153-19
הויט־האָר און געשלעכטס־קראַנקהייטען
נעמט אָן פון 9—12 פאַרמיטאָג און פון 5—8 אָווענד.

מיר מאַכען אויפמערקזאַם אויף דעם גרויסען אונטערשיד צווישען ווייך און האַרט וואַסער.

האַרט וואַסער

בעזיצען מיר אין אונזער לאַנד פאַסט אין יעדער געגענד. די וואַסער־לייטונג־אנשטאַלטען זענען נישט אומשטאַנד צו בעזייטיגען פון וואַסער געוויסע מינעראַל־שטאָפען, וואָס פעראורזאַכען דאָס האַרטקייט פון וואַסער.

טויזענטער ווירטינס ווייסען גוט פון די אונאַנגענעהמליכקייטען און ערנסטע שאָדענס, וואָס עס פערשאַפט דאָס האַרטע וואַסער ביים קאָכען, וואַשען א. ז. וו.

ביז יעצט איז אין דער ריכטונג גאָרנישט געטון געוואָרען, ביז ס'האָט זיך ענדליך בעוויזען דער פילטער־עלעקטראָלוקס, וועלכער האָט אינגאַנצען געלעזען דעם פּראָבלעם.

ווייך וואַסער

בעקומען מיר, אַז מ'לאָזט אַדורך האַרט וואַסער דורכ'ן פילטער־עלעקטראָלוקס, וועלכער טיילט אָב דאָס קאַלך און געוויסע מינעראַל־שטאָפען, וואָס פעראורזאַכען איהר האַרטקייט.

יעדעס האַרטע וואַסער ווערט ווייך און אַנגענעהם אין געברויך, פונקט אַזוי ווי רעגען־וואַסער. ווייך וואַסער צום וואַשען ערשפּאַרט אונז צייט און אַרבייט, צוגלייך אויך אויף וואַש־מיטלען, סע־זיכערענדיג אונז גלייכצייטיג אַ פּילפאַכיגע פערגרעסערטע דויערהאַפטיגקייט פון דער וועש.

ווייך וואַסער האָט נאָך די מעלה, אַז די געקאָכטע אין איהר מאכלים ווערען געשמאַקהאַפטיגער און נאַהרהאַפטיגער ביי אַ פערקירצטער צייט פון קאָכען. ווייך וואַסער פערהיט אויך דאָס קוכען־געשיר פון שאַפען זיך קאַלך־שטיין און מיט דעם אויך שאַפט עס שפּאָרזאַמקייט אויפ'ן בעהייצונג.

Electrolux

TYP K. 1. פילטער פאַר הויזליכען געברויך

ODKURZACZE — ELECTROLUX — FROTERKI

CENTRALA WARSZAWA, WYDZIAŁ FILTRÓW

Łódź, ul. Piotrkowska 53, tel. 149-49, 144-66

Oddziały:	CENTRALA Warszawa	Katowice	Poznań	Kraków	Bydgoszcz	Lwów	Wilno
	Krak. Przedmieście L. 4	ul. Dyrekcyjna L. 10	ul. Fr. Ratajczyka L. 39	Rynek Główny L. 33	Plac Teatralny L. 3	ul. 3-go Maja L. 19	ul. Zamkowa L. 2
	Telefon 25-34	Telefon 10-69	Telefon 28-93.	Telefon 37-95.	Telefon 12-33.	Telefon 13-12	Telefon 3-35

זונטאָג, כ"א מרחשון תרץ (24/XI29) 12 אַ זייגער מיטאָג, וועט אין דער תלמוד־תורה, ע"ש הרהגהצ רבנו אלי' חיים מייזל זצ"ל יאַקובאַ 6, געמאַכט ווערען אַ הזכרה צו די שלושים. פון אונזער אונפערגעסליכען און געליבטען געוועזענעם לאַנגיעהרליכען פערוואַלטונגס־מיטגליד און קאַסיר

נ"ע ר'

מרדכי בערמאַן

אַלע זיינע קרובים, בעקאַנטע און פערעהרער ווערען געבעטען צאָהלרייך און פּינקטליך צו ערשיינען

די פערוואַלטונג.

בעמערקונג: טראַמוויי נומ. 14 קורסירט ביז דער „תלמוד־תורה".

DETALICZNIE

KALOSZE	damskie na ciepłej nalin. podsz. zł. .	10.40
	męskie „ „ „ „	11.70
ŚNIEGOWCE	damskie na podsz. ciepł. wierzch jersey czarny z aks. wyłog. i klamrą zł. .	15.50
	damskie, wierzch z gabard. czarnej lub bronz. z aks. wyłog. i klamrą niższe wycięte zł. .	18.—
	damskie, całe z gumy, szare, czarne lub beige, z przesuw. guzikiem zatrz. wyższe zamknięte zł. .	20.—
BUTY	czarne, szare lub beige z błyskaw. zamknięcie zł. .	38.—

Żądajcie wszędzie tylko marki „PEPEGE" z Podkową!

נאָך קורצע און שווערע ליידען איז געשטאָרבען אין בליהענדער עלטער מיין ליבער זוהן און ברודער

נ"ע

נתנאל ב"ר דניאל ז"ל קאַפּער

לאַנגיעהריגער אַקטיווער מיטגליד פון „הזמיר", ווי אויך מיטגליד פון לאָדזשער סינאַגאָגען־כאָר אין עלטער פון 27 יאָהר.

די לויה קומט פאָר היינט, פרייטאָג, י"ט מרחשון תר"צ 11 אַ זייגער פריה פון שפּיטאָל דרעוונאָווסקאַ 75, וועגען וואָס עס טיילען מיט אין גרויס צער

די הינטערבליבענע פאַמיליע.

פיליפּס ראַדיאָ

עמפּפענגער, רעהרלעך, „גלאָשניקעס", אנאָדען־אַפּאַראַטען, גלייכריכטער א.אז.וו.

בעקומט מען ביי דער פירמע

Bracia LEIB, Zgierska 9.

אַ קוואַליפיצירטע

שניידערין

מיט לאַנגיעהריגער פּראַקטיק, וואָס קען גוט צושניידען. קען זיך מעלדען אין דער אַדמיניסט. פון אונזער ציימונג וועגען אַ פּאָסטען.

אויפפאָדערונג צו די גאַלאַנטעריע־און וועש סוחרים

וואָס האָבען פּראָטעסטען פון די פירמע

י. ראַפּאַפּאָרט, קאַמיענע 5

און פירמע **א. אַרענדאַרציק, ציגעל־גאַס 56**

זאָלען קומען זונטאָג דעם 24 ד"ח 8 אַ זייגער אין אָווענד אין פעראיינס־לאָקאַל, פּיעטריקאָווער 10.

גאַלאַנטעריע־סעקציע

ביים צענטר. סוחרים־פעראיין פּיעטרק. 10.

נייע בלוטיגע סטודענטן-אונרוהען אין פראג

גרויסע צוזאמענשטויסען פון טשעכישע סטודענטן מיט פאליציי

פערהאַן צענדליגער גע'הרג'עטע, שווער און לייכט-פערוואונדעטע

די סטודענטן-עקסצעסן אויף די אייראפעאישע אוניווערזיטעטן ווערען ארגאַניזירט דורך אַ געהיימער צענטראַלער אַנטיסעמיטישער סטודענטן-ארגאַניזאציע

פּראַג, 21. (ספ.)

נאָך די רוהיגע טעג אויף די פּראַגער אוניווערזיטעטן האָבען היינט ווידער אויסגעבראָכען סטודענטען אונרוהען. דאָס מאָל אויף די טשעכישע אוניווערזיטעטן. דערביי איז געקומען צו אַ גרויסען צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציי.

די טשעכישע סטודענטן האָבען אויף דער מעדיצינישער פאַקולטעט איינגעאָרדענט אַ מיטינג און אָנוועזענהייט פון אוניווערזיטעט סענאַט. אויפ'ן מיטינג זענען אָנגענומען געוואָרען פערשידענע רעזאָלוציעס געגען די פרעמדע סטודענטען, פאַר איינפיהרען „נומערוס קלויזוס" א. א.

נאָכ'ן מיטינג זענען די סטודענטען גרופּענווייז אַוועק צום פּלאַץ פון „הייליגען וואַצלאַוו" וועלענדיג מאַכען אַ מאַניפעסטאַציע צום בילדונגס-מיניסטעריום און אויך אונטערגעבען אַ מעמאָריאַל וועגען די אָנגענומענע רעזאָלוציעס.

די פּאָליציי האָט אָבער די סטודענטען פונאַנדערגעטריבען. די סטודענטען האָבען געשטעלט אַ ווידערשטאַנד און עס איז געקומען צו אַ העפטיגען צוזאַמענשטויס. די פּאָליציי האָט אַטאַקירט די סטודענטען מיט נאַקעטע שווערדען.

דער רעזולטאַט פון בלוטיגען צוזאַמענשטויס זענען געווען צענדליגער דערהרג'עטע און שווער און לייכט פערוואונדעטע.

פּראַג, 21. (ספ.)

די טשעכישע פּרעסע טרעט שאַרף אַרויס געגען דער פּאָליציי פאַר איהר האַלטונג בעת דער סטודענטען דעמאָנסטראַציע.

בראַטיסלאַווא, 21. (ספ.)

אַ זייך אויף דער היגער אוניווערזיטעט זענען פאָרגעקומען עטליכע מיטינגען פון סטודענטען געגען „פרעמדע". עס זענען אָנגענומען געוואָרען רעזאָלוציעס, וואָס פאָדערן נישט צוצולאָזען יודען אויף דער אוניווערזיטעט.

צענטראַלע ארגאַניזאַציע פאַר אנטי-סעמיטישער סטודענטן-פּאָליטיק

בערלין, 21. (יט"א טעל.)

אין צוזאַמענהאַנג מיט די סטודענטען אונרוהען, וואָס זענען פאָרגעקומען אין אַ ריי אייראָפּעאישע שטעט האָט די יידישע סטודענטען-ארגאַניזאַציע פעסטגעשטעלט, אַז ס'עקזיסטירט אַן אַנטי-אייראָפּעאישע צענטראַלע ארגאַניזאַציע, וואָס פיהרט אָן מיט דער אַנטיסעמיטישער סטודענטען פּאָליטיק. ס'איז אָבער ביז איצט נישט פעסטגעשטעלט געוואָרען, וואו זי געפינט זיך.

די בעקערס ווילען נאך אלץ העכערן דעם פּרייז פון ברויט

(מ) ווי בעקאַנט, האָט די צענניק-קאָמיסיע ביים מאַגיסטראַט אָפּגעוואָרפען די פאָדערונג פון די בעקעריי-אייגענטימער וועגען העכערן די פּרייזען פון ברויט און זעמעל. די בעקער האָבען דערויף אָפּגעגעבען אַן אָנקלאַגע צו דער וואָיעוואָדזטווע.

די וואָיעוואָדזטווע האָט שוין נעכטען בעאויפטראַגט דעם מאַגיסטראַט צונויפצורופען אויף היינט, פרייטאָג אַ צווייטע זיצונג פון דער מעהל-סעקציע אין דער היינטיגער זיצונג ווערט זיך אויך בעטייליגען אַ פאָרשטעהער פון דער וואָיעוואָדזטווע.

ווער איז שולדיג

אין טראַגישען טויט פון מאַרצעלי באַרטשינסקי

דעם שאָפער דראָהט עטליכע יאָהר שווערע תפיסה

וואַרשאַ, 21 (טעל.)

די אויספאָרשונג וואָס די פּראָקוראַטור האָט אונטערגענומען וועגען די סבות פון טראַגישען טויט פון לאָדזער אינדוסטריעלער מאַרצעלי באַרטשינסקי, האָט פעסטגעשטעלט, אַז דער שאָפער פּאַלעסלאַוו וויסאָצקי איז געפאָהרען מיט'ן אויטאָ מיט אַ אונגעלויבלעכער גיכקייט פון 60 קילאָמעטער אַ שעה.

צוליב'ן רעזולטאַט פון דער אויספאָרשונג איז דער שאָפער איינגעזעצט געוואָרען אין תפיסה און עס דראָהט איהם אַ שטראָף פון עטליכע יאָהר תפיסה.

רעגירונג שענקט אַ גרויסען פּלאַץ פאַר אַ סאַנאַטאָריע פון „טאָז"

וואַרשאַ, 21. (יט"א טעל.)

בעת דער מלוכה פּרעזידענט איז געווען אין ראָוונאָ, האָט זיך צו איהם געווענדעט אַ דעלעגאַט פון „טאָז" מיט אַ ביטע וועגען בעשטימען פאַר דער געזעלשאַפט אַ פּלאַץ אויף צו בויען אַ סאַנאַטאָריום. איצט האָט די „טאָז"-אָפּטיילונג אין וולאַדימיר וואָלינסק דערהאַלטען אַ ידיעה, אַז אויף דעם צוועק האָט די רעגירונג פאַר איהר בעשטימט 10 מאָרגעס לאַנד.

Łódzki Bank Depozytowy
Sp. Akc.

לאדזער דעפּאזיטן באַנק
אקציען געזעלשאפט
לאדז, פּיעטריקאווער 5.

נעהמט אָן פערצינזטע פקדונות (וואקלאַדען) אויף ביכלעך
אין זלאָטיס און אין פרעמדע וואַלוטען
פון 10 זל. אָן.

דאָס אויסצאָהלען קומט פאָר אויפ'ן ערשטען פערלאַנג
ביים פאָרשטעלען דאָס פקדונות ביכעל.

ŁODŹ,
Piotrkowska 5.

Dr Z. RAKOWSKI
ספּעציאַליסט פאַר אויערן, נאָז, האַלז
און לונגען-קראַנקהייטן
קאָנסטאַנטינער 9 טעלעפאָן 127-81
ספּרעכשטונדען פון 12—2 און 5—7
זונטאָג און יום-טוב פון 17 ביז 2 און פון 3 ביז 8 נאַכמ.

Dr. L. PIKIELNY
UROLOG
צוריקגעקומען
ספּעציאַל-אַרצט פאַר נירען, בלאָזען, אורין-קראַנקהייטען.
Nowrot 8, telefon 219-90
נעמט אָן פון 4 — 7

W dniu 20. listopada 1929 r. zmarł

Ś. P.

ARMIN ZERBE

Naczelny redaktor dziennika „Lodzer Volkszeitung“
Członek Syndykatu Dziennikarzy w Łodzi

Pogrzeb ś p. red. Zerbego odbędzie się w dniu 22. b. m. o godz. 2 popołudniu z domu żałoby przy ul. Rzgowskiej 10.

Na żałobne te obrzędy zaprasza wszystkich kolegów

Syndykat Dziennikarzy w Łodzi

BANK SPÓŁDZIELCZY
Kupców i Przemysłowców w Łodzi
Spółdz. z ogr. odpow. Tel. 136-46

פּראָצענט 1-טער שטאָק — 39 צעגעלניאַנאַ 39 — פּראָצענט 1-טער שטאָק

נעמט אָן וועקסלען, פּראָכטען און פערשידענע דאָקומענטען אויף אינקאַסע אויף אַלע פּלעצער
אין גאַנץ פּוילען ביי אַ מינימאַלער פּראָוויזיע און צאָהלט אויס דעם זעלבען טאָג, ווייזט איבער
געלד אויף גאַנץ פּוילען, נעמט אָן וואקלאַדען, איינלאַגען, נדן-געלדער און קלענערע אָפּשפּאָ
רונגען אויף די בעסטע בעדינגונגען, מאַכט דיסקאָנטאָ און גיט אַרויס אַוואַנסען אויף אינקאַסאָ

ערלעדיגט אלס פּינקטליך און רעעל! (די באַנק איז אָפען פון 9 ביז 2 מיטאָג.)

Z intencji zaślubin
p. Marji Potażmanównej
z p. Izakiem Sztrauchem
życzymy wiele szczęścia i różowej przyszłości.
Herman Bigelajzen, Abram Monk,
Salomon Rozencwajg
Rafał Taśma. Jakób Zysholc.

זונטאָג דעם 1-טען גרודזיען 1929 יאָהר, 12 אזייגער מיטאָג, וועט פאָרקומען די

גענעראַל-פערזאַמלונג

פון דער חברה „עזרת ישראל" אין דער וואַהלינער שוהל וואָלטשאַנסקאַ 6 מיט פאָלג. טאָג-אָרדנונג:
1) ערעפענונג, דורך דעם פּרעזעס. 2) וואַהלען פון אַ פּרעזידענט, 2 אַססעסאָרען און סעקרעטאַר.
3) איבערלעזען דעם פּראָטאָקאָל פון דער פריהערער גענעראַל-פערזאַמלונג. 4) בעריכט פון דער רעוויזיאָנס-
קאָמיסיע. 5) קאַסע און טעטיגקייטס-בעריכט פון דער פערוואַלטונג. 6) בודזשעט אויפ'ן יאָהר 1929/30.
7) וואַהלען פון אַ פערוואַלטונג, רעוויזיאָנס-קאָמיסיע און קאַנדידאַטען. 8) פרייע פאָרשלעגע. אַלע מיטגלי
דער ווערען געבעטען פּינקטליך צו ערשיינען.
בעמ.: אינפאַלס די פערזאַמלונג וועט נישט צושטאַנדקומען אין 1-טען טערמין, צוליב נישט-ערשיי
נען די געהעריגע צאָהל מיטגלידער וועט די זעלבע פערזאַמלונג פאָרקומען אין 2-טען טערמין אין דעם
זעלבען לאָקאַל, דעמזעלבען טאָג 5 אַ זייגער נאָך מיטאָג מיט דעם זעלבען טאָגעס אָרדנונג, וועלכע וועט
זיין גילטיג ביי יעדער צאָהל מיטגלידער.
די פערוואַלטונג

צו דער פערלאָבונג פון אונזער חבר
לייב לעווקאָוויטש
מיט פרל. גוטשאַ לאַטאָוויטש
ווינשען אַ הערציגען מזל-טוב און אַ גליקליכע צוקונפט
רפאל טאַשמאַ, פרץ זיסער,
פנחס סענדיק, יעקב זיסהאָלץ.

Dr. med. B. From
ספּעציאַל-אַרצט פאַר הויט און ווענעריש און פרויען-קראַנקהייטען.
Zawadzka 46 (Żeromskiego 12)
tel. 142-61
צוריקגעקומען. נעמט אָן פון 3 ביז 5.

Dr. med. J. LUBICZ
Ortopeda
גדאַנסקאַ 26, טעל. 183-17
ספּעציאַליסט פון ביינער און געלענק-קראַנקהייטען
פערקרימונגען פון פּלייצעס און גלידער
אייגענע פּראַצאָווניע
פון זעמטליכע אָרטאָפּעדישע אַפּאַראַטען ווי וואקלאַדקעס געגען פּלאַטפוס, קינסטליכע פיס, אָרטאָפּעדישע גאָרסעטען א.א.וו. נעמט אָן 5—7

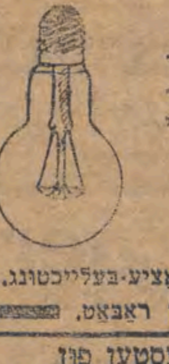

גרויסער אויסוואַהל
פון עלעקטרישע זשאַרוועקעס, ראַדיאָ-לאַמפּען ווי אויך זעמטליכע עלעקטרישע מאַטעריאַלען צו בעקומען ביי
ה. קאַרן
ציגעל-גאַס 29, טעל. 116-11.
גומי-שנור, קאַבעל פאַר קאַנאַליזאַציע-בעלייכטונג.
פאַר סוחרים אַ געהעריגען ראַבאַט.

אליכם אישים אקרא, וקולי אל בני אדם
דערמיט מאַך איך בעקאַנט די געערטע קונדשאַפט דאָס די בירא פון פאַרשטאָרבענעם
י. מאַנעלא
פּיעטריקאָווער 17
זאַכאָדניאַ 52
איז ווייטער טעטיג
און ס'וועט אַלעס ערלעדיגט ווערען לויט'ן וואונש פון די ג' קונדשאַפט
מיט אַכטונג ד. מאַנעלא

Dr. med. E. Gutman
קינדער קראַנקהייטען
האָט אַריבערגעצויגען אויף
פּיעטריקאָווער 11, Telef. 173-00
(זאַוואַדסקאַ 1) נעהמט אָן פון 4 ביז 5.

Dr. Niewiażski
אויף אַנדזשעיאַ 5, טעל. 159-40
נעמט אָן פון 8—11 מיטאָג און פון 6—9 אָווענד.
ספּעציאַל-אַרצט פאַר היפּיליס, טריפּער און מענער-שוואַכע בעהאַנדלונג מיט קוואַרץ-שטראַהלען.
פאַר דאַמען ספּעציעלער וואַרטע-זאַל.

ווער אַס בעזיצט פּראָטעסטען פון
Izak Weinsztat
זאַכאָדניאַ 66
ווערט געבעטען זיך צו פאָרשטענדיגען מיט
M. J. Frydrych, Piotrkowska 42
tel. 177-14.

מעכאַנישע שלאָסעריי און שווייסעריי
J. REDER, Łódż
Konstantynowska 11 (róg Zachodniej)
כ'נעהם אָן פערשידענע מאַשינען-רעפּעראַטורען ווי צופּאַסען פערשידענע מאַשינען-טיילען. און אויטאָגענישע שווייסונגען.
אכטונג שטריקער!
איך שטעל צו טישען מיט מעסטערס פון 35 זל. אָן רעיעלע אויספיהרונג.
פּריוואַט-וואוינונג גדאַנסקאַ 20 ה. 17.

באמבען-אטענטאט אויפ׳ן גובערנאטאר פון קאנטאן

די באמבע האט געווארפען א פרוי. דער גובערנאטאר לייכט פערוואונדעט, די פרוי ארעסטירט

קאנגרעס פון די דייטש-נאציאנאלע וועגען יאנג-פלאן

א פרוי געווארפען א באמבע אויפ׳ן גובערנאטאר פון קאנטאן

קאנטאן, 21. (ספ.) א כינעזישע פרוי האט געווארפען אן באמבע אויפ׳ן גובערנאטאר פון קאנטאן. דער גובערנאטאר איז לייכט פערוואונדעט געווארען. די פרוי איז ארעסטירט געווארען.

קלעמאנסא געפעהרליך קראנק

פאריז, 21 (ספ.) די דאקטוירים האבען היינט אונטערזוכט קלעמאנסא׳ן און האבען פעסטגעשטעלט, אז זיין לאגע איז זעהר ערנסט.

קאנגרעס פון די דייטש-נאציאנאלע וועגען יאנג-פלאן

בערלין, 21. (ספ.) אין קאסעל האט זיך געעפענט דער קאנגרעס פון די דייטש-נאציאנאלע און מערן פארזיץ פון הוגענבערג׳ן. דער קאנגרעס וועט זיך פערנעמען מיט דער פלעביסציט-פראגע און מיט׳ן יאנג-פלאן.

ערד-ציטערניש אויף „נייע ערד"

27 מענשען אומגעקומען

סאוזשאן, 21 (ספ.) אויף דער אינזעל „נייע ערד" איז פארגעקומען א ערד-ציטערניש. 27 פער־זאן זענען אומגעקומען.

טיסברוויטשע אין דער רוסישער האנדעלס-מיסיע אין קאנסטאנטינאפאל

קאנסטאנטינאפאל, 21. (ספ.) דער פארשטעהער פון דער רוסישער האנדעלס-מיסיע סולאריו, איז בעזייטיגט געווארען פון זיין אמט פאר בע־גאנגענע מיסברויכען.

דאקטוירים קאנפערענץ וועגען די הייל-מעטאדען אין די קר.-קאסעס

ווארשא, 21 (טעל.) לויט דער איניציאטיווע פון ארבייטס-מיניסטער פריסטאר ווערט דעם 24-25 ד. ח. צונויפגערופען א קאנפערענץ פון אלע דאקטוירים קאמערן וועגען די הייל מעטאדען אין דער קראנקען-קאסע.

מארשאל פילסודסקי אין ווילנא

ווילנא, 21. (טעל.) היינט, 6 אוונט איז מיט א ספעציאל־צוג פון ווארשא אנגעקומען קיין ווילנא מארשאל פילסודסקי. אויף דער באהן האט אוהם בעגריסט דער וואיעוואדע ראטשקעוויטש, ראן איז דער מאר־שאל אפגעפאהרען אין רעפרעזענטאציאנס פאלאץ. מארשאל פילסודסקי וועט ווילען אין ווילנא עטליכע טעג.

פארלעזונג אין שלאס

וועגען די נייעסטע ארבייטס-מעטאדען אין דער אינדוסטריע

ווארשא, 21 (טעל.) אויפ׳ן שלאס האט היינט געהאלטען א פארלעזונג פאר׳ן מלוכה-פרעזידענט און פאר די רעגירונגס-מיטגלידער פון עטליכע מי־ניסטעריום׳ס, אינזש. טשעסקא. די פארלעזונג איז געווען געווידמעט די נייעסטע ארבייטס מעטאדען פון דער אינדוסטריע.

פון דער יודישער פאלקס-אוני־ווערזיטעט שיענקיעוויטשא 3-5

2 אלגעמיינע רעפעראטען

אין זאל פון „התאחדות" קומט פאר 2 אלגעמיינע רעפעראטען 1. שבת דעם דעם 23 8 אוונט א רעפעראט א. ד. ט. „דאס ווערק פון גהעטא"" רעפערענט ד"ר ווילהעלם פאללעק.

2. זונטאג 24 ד. ח. 8 אוונט אין זאל פון „התאחדות" שיענקיעוויטשא 3-5 א-רעפעראט א.ד.ט. „ארץ ישראל נעכטען און היינט" אלס רעפערענט טרעט ארויס דר. צבי זהר (זאנענשטייך) פון כפר-ילדים. די ציקלען פארלעזונגען ווי אויך די שפראך קורסען הויבען זיך אין די נאהנטסטע טעג. פערשרייבען קאן מען זיך שוין אין סעקרעטאריאט, שיענקיעוויטשא 3-5 טעגליך פון 5—9 אוונט.

טעאטער און מוזיק

פון יודישען טעאטער

די בעקאנטע שוישפילערין מאדאם נערמא זאסלאווסקא האט מיט איהרע אוסטראליען ארייזע מיטגעבראכט א נייעם שבראם לעבען און יודישען טעאטער און זי האט בעשלאסען בעליבט צו ווערען ביים טעאטער-עולם.

בערטא זאסלאווסקא איז אן ארטיסטין, וואס פערקערפערט איהרע ראלען מיט פערשטענדניש פאר דראמאטישע עפעקטען און מיט א געפיהל פאר אינ־געצוואונגענער נאטירליכקייט. און איהר האלטונג און בעוועגונג איז קענטיג די אויסגעצייכנטע שולע פון טאלענטפולען ארטיסט און רעזשיסער רודאלף זאסלאווסקי.

אויך די ה"ה געטליבערמאן און הערש קאוויטש זענען פעהיגע שוישפילער און מיט זייערע אויפטריטען טראגען זיי פיל ביי צום אלגעמיינעם ערפאלג.

בערטא זאסלאווסקא בלייבט און לאדז נאך געצעהלטע טעג. קומענדיגען דינס־טאג ווערען פערענדיגט איהרע אויפ־טריטען און הינגען יודישען טעאטער און דאן נעהמט זי אינטער א טורנעע איי־בער זאגלעמביע צוזאמען מיט די ה"ח הערשקאוויטש און געטליבערמאן. מען דארף דערום ערווארטען, אז די ליבהא־בער פון יודישען טעאטער וועלען נישט פערפעהלען צו בעזוכען די דאזיגע אינ־טערעסאנטע פארשטעלונגען.

היינט פרייטאג ווערט געשפילט צום ערשטען מאל אין לאדז דער אמעריקא־נער שלאגער „קינדער, פערגעסט אייך נישט", א פיעסע מיט געזאנג און טענץ.

מארגען, שבת 4 נאכמ. צו פאפולע־רע פרייזען „דער גאלדענער שידוך".

שבת אוונט צום צווייטען מאל „קינ־דער, פערגעסט אייך נישט".

לעזט און אבאנירט

לאדזשער טאגעבלאט

טראגישער זעלבסטמארד

פון א יונג יודיש פאר-פאלק אין ווארשא

צוליב סכסוכים מיט די עלטערן האבען מאן און ווייב זיך פער׳סמ׳ט איבערגעלאזענדיג א קינד פון 6 חדשים

ווארשא, 21 (טעל.) אויף פאוויא 24 איז היינט פריח אויסגעפיהרט געווארען א טראגישער דאפעל-זעלבסטמארד. אין זעלבען הויז האט געוואוינט ביי זיינע עלטערן דער יונגערמאן אברהם ערליכמאן מיט זיין פרוי יענטא. דאס פאר פאלק איז געווען ערשט אנדערטהאלבען יאהר נאך דער חתונה און האט געהאט א נאלוואנזאַ־ציע-פאבריקעל. צווישען פאר פאלק אין די עלטערן, בעזונדער׳ס מיט די ברוי־דער זענען אנגעגאנגען אייביגע סכסו־כים. דעם יונגען פאר פאלק האט זיך דערפון אזוי פערמיאוסט דאס לעבען אז זיי האבען ביידע אויסגעטרונקען א גרויסע דאזע סם און זענען געבליבען מויט אויפ׳ן ארט. זיי האבען איבערגע־לאזען א קינד פון 6 חדשים.

דער טראגישער זעלבסטמארד פון מאן און ווייב האט אין ווארשא גע־מאכט א שרעקליכען רושם.

לעזט און אבאנירט

— דאס —

„לאדזשער טאגעבלאט"

LUNA

פרייזען אויפ׳ן ערשטען סעאנס פון 1 זל. שבת און זונטאג פון 8 ביז 12 ג"מ אלע — פלעצער צו 50 גראשען און 1 זל. —

היינט און ווייטערע טעג! דאס לאנג-ערווארטעטע מייסטער-ווערק פון דער „פאקס" פילם געזעלשאפט די מעכ־טיגסטע עפאפעע פון מוטער ליבע. די הערליכסטע סימפאניע פון הערצער. די שרעקליכסטע דראמא פון דער מענשהייט

„דער לעצטער זוהן" • א טראגעדיע פון מוטער ליבע וועלכע שטייגט אלס איבער

א רעוויע פון פילם שטערן: Margareta Mann, June Collyer, Charles Morton, James Hall

אויסערגעוועהנליכע מוזיקאלישע אילוסטראציע פון סימפאנישען ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון א. טשודנאווסקי. — אנהויב 4 נ"מ שבת און זונטאג 12 מיטאג., דער לעצטער 10 אוונט.

Grand-Kino

די לאנג-ערווארטעטע פרעמיערע!! — פון גרויסען פילם

„דער געפאנגענער פון דער אינזעל סט. העלענא"

א דראמע, וואס צייגט די לעצטע טראגישע ליבע פון קריגס-גאט צו דער פערהאפטעטער ענגלענדערין. רעזשי פון בעריהמטען לופי פיק. דער סצענאריוש כון געניאלען אבעל גאנו. דאס דאזיגע קונסט־ווערק איז געשאפען געווארען לויט די נייעסטע היסטארישע דאקומענטען וואס האבען א שייכות מיט׳ן עפילאג פון די נאפאלעאנישע געשעהענישען.

היינט און ווייטערע טעג!

רעזשי לודוויק בערגער.

— אין די — הויפט-ראלען:

„די ווייסע פירשטין פון מאסקווא"

POLA NEGRI און Norman Kerry

סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ש. ביינעלמאן. אלס נאכפראגראם א קאמעדיע

די ארץ-ישראל געשעהענישען פעראייביגט אין א גרויסען פילם

—סענסאציאנעלע פרטים, ווי אזוי די דאזיגע געפעהרליכע ארבייט איז אויסגעפיהרט געווארען, לייענט אין זונטאג׳דיגען נומער פון „לאדזשער טאגעבלאט"—

APOLLO

11-טער ליסטאפאד 16.

היינט און ווייטערע טעג!

— סענסאציע, שפאנונג, —

א גרויסער סענסאציאנעלער סאלאן פילם

טעמפא! טעמפא!

הויפט - ראלע: לוציאנא אלבערטיני

פון פראגראם: „די ליבע פון א קאזאק" — מיט געזאנג פון א רוסישען כאר.

אנהויב 4 נ"מ שבת, זונטאג 12 נ"מ די פרייזען פון די פלעצער אויפ׳ן ערשטען סעאנס פון 50 גר. סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון א. ביינעלמאן.

Corso

היינט און ווייטעריגע טעג!!! דער אונגעקרוינטער קעניג פון די קאוו-בויס טאם-מיקס אין סענסאציאנעלען סאלאן פילם — „דער ריטער אהן פעהלער"

א דראמא פון נייעסטער פראדוקציע פול מיט אונגלויבליכע סצענעס. אויסערן פראגראם א פארס.

דאס בילד ווערט אין ביידע קינאס גלייכצייטיג דעמאנסטרירט.

Wodewil

Odeon

היינט און טעגליך! א הוראגאן הומארעסק, באמ־בען-הומאר. דער העלד פון פילם „די גרויסע פאראדע" און „די רעקרוטען פאראדע" קארל דאנע סלים מיט זיין פארטנער נעארג ק. ארטור אין פילם „דער קאמישער פאראד" א קאמעד. וואס פראדוצירט געלעכטער. אויסערן פראגראם א פארס.

אינזש. רוטענבערג געווארענט די א"י רעגירונג

ניט צו ערלויבען די יודישע דעמאנסטראציע פאר'ן כותל מערבי

פרעזידענט פון „ועד הלאומי" פאר דער אויספארשונגס-קאמיסיע

פרעז. פון „ועד הלאומי" פאר דער אויספארשונגס-קאמיסיע

אינזש. רוטענבערג האט געווארענט די ארץ ישראל רעגירונג נישט צו ערלויבען די יודישע דעמאנסטראציע ארום כותל מערבי

ירושלים, 21. (יט"א טעל.) אויף דער געשטריגער פארזאמלונג פון דער אויספארשונגס-קאמיסיע איז פארגעקומען דער פארהער פון „ועד הלאומי", אינזש. רוטענבערג.

צו דער זיצונג איז אויך געקומען לאָרד ..., וועלכער האט געגעבן אויסקלערונגען וועגן דעם פאר'ן אויסברוך פון די אומרוהען. ... רוטענבערג האט דערקלערט, אז ער האט זיך ... אויסגעשטעלט ... פארשטעהער פון דער אויספארשונגס-קאמיסיע ... רוטענבערג איז געקומען צו ... ער האט געווארנט די רעגירונג נישט צו ערלויבען די יודישע דעמאנסטראציע צום כותל מערבי.

אויף זיין פראגע, פארוואס דער פאר... באַט איז אריינגעקומען, ... רוטענבערג האט ... ער איז ... צום ראש השנה ... יום כפור ... דער שופר ...

ירושלים, 21. (יט"א טעל.)

דר. ב. ...

ירושלים, 21. (יט"א טעל.)

... פאר דער אויספארשונגס-קאמיסיע.

ארוי. סטאקער ארום דער פראגע פון אויספארשען לוק'ן איז צווישען ארוי. סטאקער און דער סעקרעטאר פון דער אראבישער עקזעקוטיווע ענטשטאנען א שארפער קאנפליקט.

ירושלים, 21. (יט"א)

די אויספארשונגס-קאמיסיע האט באשלאסען ארויסצורופען און אויסצופארשען דעם הרב הראשי קוק.

—0—

באיקאט-אגיטאטארען צושלאגען 2 יודען

ירושלים, 21. (יט"א)

בויקאט-אגיטאטארען האבען צושלאגען 2 יודען.

—0—

קינא-טעאטער

CASINO

היינט און וויטערע טעג! די מעכטיגע ליבעס-דראמע לויט דער ערצעהלונג פון אנדזשעי סטרוג א. ג. די דורות פון מארק שווידא

„די זינדיגע ליבע"

אין די הויפט-ראלען: ... סמאסארסקא, ... וואסעלאווסקי, ...

ארקעסטער אונטער לייטונג פון ק. קאנאר. אנהויב פון סעאנסען 4.30, 6, 8, 10 אז. פרייזען פון ... סעאנס פון 1 זל. ביז 60 גר., אויף די ווייטערע סעאנסען פון 1.50 ביז 3.50 זל.

גרויסע רעוויזיעס ביי קופער-סוחרים אין ווילנא

קאנפיסקירט סחורה פאר א מיליאן זל.

ווילנא, 21. (טעל.)

לעגאציע פון ווילנער יודישע סוחרים ... ווילנער ... האבען פארנומען ... סחורה פאר א מיליאן זל.

...

פארקלענערט דער דיסקאנטא-פוס אין ענגלאנד

לאנדאן 21 (א. ה.) די ענגלישע באנק האט פארקלענערט דעם דיסקאנט-פוס פון 6 אויף 5½ פראצ.

מענאזשעריע אין העלענאוו.

דער ... מענאזשעריע ... אין העלענאוו ...

פעסטערע טענדענץ אויף אקציעס אין ניו-יארק

ניו-יארק 21 (א.ה.) פון ניו-יארק מעלדעט מען, אז נאכדעם ... אויף דער ... פארקט ... האבען ... געוואונען א פעסטערע טענדענץ.

פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע

וועגן דער טעטיגקייט פון דער ציוניסטישער פראקציע אין שטאדט-ראט. — גרינבוים-יובילעי, הכשרה-קאמיסיע, גן-ילדים, ביי „בני-ציון", — פארלעזונגען פון דער „פאלקס-אוניווערזיטעט".

סיט פון ציוניסטישען קאמיטעט און א פון „החלוץ המרכזי".

...

אויף דער לעצטער זיצונג פון ציוניסטישען קאמיטעט ...

...

בילוי פון פערדינסטפולען ציוניסטישען עסקן דעפ. יצחק גרינבוים. עס איז אויך בעשלאסען געווארען צו דעלעגירען פארשטעהער פון ציוניסטישען קאמיטעט.

אין צוזאמענהאנג מיט דער הכשרה-ארבייט, וואס ווערט אונטערגענומען דורך דעם ציוניסטישען קאמיטעט, כדי פארצובערייטען א געהעריגען חלוצישען עלעמענט פאר ארץ ישראל, איז בעשטימט געווארען א ספעציעלע קאמי-

אויף ד. ט.: „ענגלאנד, אראבער און ארץ ישראל-מאנדאט".

—0—

פון „החלוץ המרכזי"

שבת דעם 23 ד. ת. פונקט 7 א זייגער אווענד קומט פאר א רעפעראט פון ד"ר צ. זאנענשטיין פון ארץ ישראל.

אלע חברים–ות ווערען אויפגעפאדערט פינקטליך צו קומען.

היפאטעקען-געלד

צו ביליגע צינזען

אויף בערלינער הייזער

בעזארגט שנעל

Ch. Regenwetter

Berlin S. 14, Stallschreiber № 33

Telefon: Dönhoff 4337.

דער סעקסועלער מארד אין דיסעלדארף

בריף פון אנאנימען מערדער צו דער מוטער פון אומגעבראכטען מעדעלע

נאכ'ן איבערלייענען דעם שוידערליכען בריף ווערט די מוטער משוגע פאר צרות

פאליציי אויף די שפורען פון מערדער

בערלין, 21. (ספ.)

פון דיסעלדארף מעלדעט מען, אז די מוטער פון דעם ערמארדעטען מעדעלע האט בעקומען א בריף פון'ם אנאנימען מערדער, וואס ענטהאלט שוידערליכע פרטים פון שוידערליכען סעקסועלען מארד.

נאכ'ן איבערלייענען דעם בריף האט די מוטער געוואלט בעגעהן זעלבסט-מארד, אבער מען האט זי אפגעראטעוועט. פאר צער איז די אומגליקליכע מוטער משוגע געווארען. פאליציי האט קאנפיסקירט דעם בריף, וואס ענטהאלט אויסערגעוועהנליך דראסטישע פרטים פון מארד.

ווסעלדארף, 21. (ספ.)

די פאליציי האט פעסטגעשטעלט, אז דער לעמער פון א פרויען-שולע אין דער אומגעגענד פון דיסעלדארף, איז מיט עטליכע יאהר צוריק בענאנגען עטליכע סעקסועלע מארדען. ער ווערט פערדעכטיגט אויך אין לעצטען מארד פון'ם מערעלע. ער ווערט אויצט געזוכט פון דער פאליציי.

דרוקזאכען

אלערליי

ע. און מ. האמבורסקי

בוכדרוקערײ

פיעטריקאווער 16, טעלעפאן 47

קלעפסידרעס

משתתפים אנו בצערם הזמון של חברינו

מטל ובצלאל קופל (א"י)

במות עליהם אחיהם

נתנאל נ. ע.

בעבודתכם להגשמת שאיפותנו תמאר נחומים

הועד וחברי „החלוץ-המרכזי" בלודז

צו דער פארלאבונג פון אונזער ג' מיטגליד

ה' שמואל גאלדבערג לאדז

מיט פרל.

סאלא שאיעוויטש טאמאשאוו מאז.

ווינשען מיר א הארציגען מזל-טוב און פיל גליק

חברה „אהבת בחורים" לאדז

בזשעזשינער 5

א צימער

אויף צו ארבייטען א גאנצען טאג, ווענט וויל אויך צו פלאסען אין אפצוגעבען. פיעטריקאווער 119 № 12 ביים צייטונגס-פערקויפער.

לאדזשער טאגעבלאט

ד״ר רעדאקטאר נעמט-אן פון 6 ביז 7 אין אוונד.
נישט בעשטעלטע מאנוסקריפטען ווערען נישט צוריקגעשיקט
אדרעס: "Lodzer Tageblat", Łódź, Piotrkowska 16 Skrz.poczt. 16
טעלעפאנען: רעדאקציע 10057. אדמיניסטראציע 100.47

די פאליטיק פון דער וואך

די נישט מלחמה'דיגע מלחמה אויפ'ן ווייטען מזרח. — די איי-ראפעאישע ציוויליזאציע א סם המות פאר אפגאניסטאן. — דער רעזולטאט פון די שטאט-ראט וואהלען אין פרייסען.

דער ווייטער מזרח האט זיך די טעג ווידער געלאזט הערען. עס זעהט אוים ווי יענין שטיק ווייטע לאנד וואלט גע-שטאנען שטענדיג אויף אנ'אויסגעלאשענעם וואולקאן, וואס האט ליב א דרימעל צו טאן א פאר וואכען, כדי שפעטער זיך אויפצוכאפען מיט א נייעם קראך און בראך. אט דאכט זיך, אז עס איז שוין דארט שלום ושלוה, די רויטע באלשע-וויקעס מיט די געלע כינעזער קושען זיך און די פויסקעלעך, און אט געבען ווידער זיך א כאפ די האר-מאטען און הויבען אן צו רעדען מיט דונער און בליץ, אז עס העלפען דא נישט, נישט אמעריקא'ס פאציפיסטישע נאז, וואס זי האט אזוי ליב אריינצושטעקען און יענעם געפעהר ליכען ווינקעל און נישט יאפאן'ס קרי-געריישע התראות.

שוין מעהר ווי א האלב יאהר ראנגלט מען זיך דארט בסדר און איין שלאגען, מיט הפסקות פערשטעהט זיך, און מען ווייסט נאך אלין נישט צי עס וועט דארט קומען צו אנ'אפיציעלער מלחמה, צי נישט. די לאגע איז דארט אזוי, אז מען שלאגט זיך דארט דערווייל אהן אינ-טערנאציאנאלען שלחו ערוך פון מלח-מה-געזעצען. קיין אפיציעלע קריגס-ערקלערונג איז נאך נישט געווען נישט פון דעם צד און נישט פון צווייטען צד. און דאך האט שוין דאס דאזיגע נישט-מלחמה'דיגע מלחמה'לע אפגעקאסט א שעהן ביסעל מענשליכע לעבען מיט א פאר צושטערטע מענשליכע ישובים. צו אנ'אמת'ער גרויסער מלחמה קומט עס דערווייל נאכנישט, און עס וועט מסתמא נישט קומען אזוי גיך, און נישט אזוי רעדפאר, וואס מען האלט דארט די מל-חמה פאר א פערברעך, נאר ווייל נישט כינע און נישט רוסלאנד זענען איצט בכח צו פערמעסטען זיך אויף אנ'אמת מיט די כוחות. דאס וואס קומט דארט איצט פאר זענען גיכער אזעלכע ארט בלוטיגע מאנעווערס, ווי איינער דעם צווייטען וויל ווייזען, אז מען „לעבט" אויף דער וועלט.

אין אפגאניסטאן איז ווייטער חושך. רער בירגער-קריג, וואס האט זיך דארט אנגעהויבען מיט דעם, וואס אמאנולאה האט געוואלט אריינברענגען דעם עץ הדעת פון דער איראפעאישער ציוויליז-אציע פאנאטיקער, האט זיך נאך אלין נישט געענדיגט. דארט קומט פאר דאס אמת'ע חד-גדיא-שפיל. האביבולא האט ארויסגעווארפען אמאנולאה'ן, איז געקו-מען נאדיר קאהן, אמאנולאה'ס א שווא-גער און ארויסגעווארפען האביבולאה'ן. איצט מעלדען שוין די צייטונגען פון קאבול, אז די אונצופרידענע, פאנאטישע שבטים האבען שוין אויך דער'הרג'עט רעם נייעם מושל פון אפגאניסטאן. ערומע אפגאניסטאנער, אזוי פיל הונ-דערטער יאהרען געלעבט שלום ושלוה, זיך נישט ארומגעריסען איינער מיט'ן צווייטען און געלעבט אזוי ווי אלאה און זיין נביא מאכאמעד האבען געבאטען, האט פלוצלונג פערגלוסט דעם מושל אמאנולאה מזכה צו זיין זיין פאלק מיט דער איראפעאישער ציוויליזאציע און אנשטאט ציוויליזאציע האט ער גע-בראכט דעם בירגער-קריג. נישט אלע-מען, ווייזט אוים דינט די איראפעאישע ציוויליזאציע. פאר איינעם איז זי א סם החיים און פאר'ן צווייטען א סם המות.

פון די ווייטערע מקומות וועלען מיר אראפנידערען צו די מעהר נעהנטערע און לאמיר מאכען א שפרונג פון דעם ווייטען מזרח און צענטראל-אזיען, אזש ביז צום סאמע אונזער „אונטערן נאז" קיין דייטשלאנד.

די וואך זענען דארט פארגעקומען וואהלען צו די שטאט-ראטען, און דער רעזולטאט דערפון איז געווען, אז גע-זיגט האבען די עקסטרעמע ריכטונגען. די קאמוניסטען פון איין זייט, און די פעלקישע הוטלער-לייט האבען אפגע-האלטען גרויסע נצחונות. די סאציאל-דעמאקראטען איז מיט שווערער מיה און אנשטרענגונג געלונגען צו דערהאל-טען זייער ביז איצטיגען בעשטאנד. די אנדערע מיטעל-פארטייען זענען אויס בשן ועין. אויב מען זאל משפט'ן די ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון איראפע, לויט די דאזיגע וואהלען, וועט מען קוי-מען צו זעהר טרויעריגע אויספיהרונ-גען. מיר וועלען דא מוזען אננעמען, אז דער גאלדענער מיטעל-וועג, וואס האט געוואלט אפשטומפען די שפיצען, און אויסמיידען די געוואלדיגע פאליטישע און סאציאלע אויפטרייסלונגען, ווערט איינציגווייז פערשוואונדען, און איראפע ווערט פערוואנדעלט אין צוויי גרויסע טויט-פיינדליכע מחנות פון עקסטרעמען באלשעוויזם און דער עקסטרעמער, שווארצסטער רעאקציע.

צום גליק, איז עס אבער נאך נישט אזוי. אין אנדערע לענדער, ווי אין פראנקרייך און ענגלאנד ד. ה. אין די לענדער מיט אלטע פעסט-איינגעפונדע-ווערטע דעמאקראטיע, האבען אט די דאזי-גע ביידע עקסטרעמע ריכטונגען קיין שום שאנס אויף צו שפילען א וועלכע נישט איז בעדייטענדע ראל. און אין דייטשלאנד אליין איז עס אויך נישט מעהר, ווי א פערבייגעהעהנדער ערשיי-נונג, וואס שטאמט פון דער אויפגעבלא-זענער הונגעבערגישער נאציאנאליסטי-שער אוואנטורע פון איין זייט און די נישט קלוגע האנדלונג פון סאציאליסטי-שען פאליציי-פרעזידענט אין בערלין. ביי די ארבייטער דעמאנסטראציעס אין פאריגען זומער, פון דער צווייטער זייט.

ב. ז-ן.

פאלקס-אוניווערזיטעט ביי דער ציונ. ארגאניזאציע.

מארגען, שבת, 5 נאכמ. אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (צגעלניאנא 4)

העברעאישע פארלעזונג אויף ד. ט.: **„די יודען אין פוילען"**

פרעלעגענט: ד״ר פ. פרידמאן. איינגאנג פריי!

די נאהנטסטע פארלעזונגען:
זונטאג, 24|11, 8.30 אוועגד-רעד. י. אוגער „ענגלאנד, אראבער און א״י-מאנדאט
דינסטאג, 26|11 „ „ ד״ר צבי זהר „א״י-פראבלעמען".

גן-ילדים (Przedszkole)
פרעבעל-שולע
פון י. קצנלסון, קילינסקי 120 (ביי גלובנע)
דערמיט מאכן מיר בעקאנט, אז די למודים בעגינען דינסטאג, ד. 5/11 ד. י.
קינדער פון 3 ביז 7 יאהר ווערן אנגענומען אין דער קאנצעלאריע פון שולע

דער פעלקער-בונד
און דער ארבייטס-פערבאט פאר אויסלענדער אין דאנציג

ד א נ צ י ג (יט"א) ווי דער קארעס-פאנדענט פון יט"א דערוואוסט זיך, וועט דער דאנציגער סענאט, וואס בראש פון איהם שטעהען פראמינענטע סאציא-ליסטען, זיך ווענדען צום פעלקער-בונד-אויבערקאמיסאר גראף גראווינא, ווע-גען אקצעפטירען דעם פערבאט פון בע-שעפטיגונג פאר אויסלענדישע ארבייטער אין דאנציג.

די דאנציגער סאציאליסטען ווילען מיט אלע מיטלען צונעמען דאס ארבייטס-רעכט פאר 27.000 אויסלענ-דישע ארבייטער, וואס געפינען זיך אין דאנציג, היות אבער די פוילישע רעגי-רונג עיז געגען דעם פערבאט, וועט עס איצט דארפען ענטשיידען דער פעל-קערבונד-פערטרעטער אין דאנציג.

ד א נ צ י ג (יט") אין צוזאמענהאנג מיט די ענערגישע פארבערייטונגען, וואס די סאציאליסטישע סענאטארען הא-בען אונטערגענומען ווענען אדורכפירען א פערבאט פון בעשעפטיגען אויסלענ-דישע ארבייטער אין דאנציג, האט א גרופע יודישע ארבייטער אין דאנציג זיך געווענדעט צום לאנד-ראט פון די יודישע פראפעסיאנעלע פעראיינען אין פוילען, אז עס זאל אינטערווענירט ווע-רען ביי דער צענטראלע פון די ארביי-טער-געווערקשאפטען אין דאנציג, ווע-גען רעגולירען דאס ארבייטס-רעכט פאר די יודישע ארבייטער, וועלכע האבען פריהער געהערט צו די פראפעסיאנע-לע פעראיינען.

א פראצעס צוליב א „מורנו" בעת אנ'עליה אין אונגארן

ב ו ד פ ע ס ט (יט"א) א יודישער אדוואקאט פון דעם שטעדטעל סאפראן האט אנגעקלאגט אין געריכט די ארטי-גע יודישע קהלה דערפאר, וואס דער רב האט פערזאגט, אז מען זאל דעם אדוואקאט בעת אנ'עליה צו קריאת-התורה מעהר נישט אויסרופען דורך „מורנו".

די אויפגאבען פון יודישען האנדווערקער אין איצטיגען מאמענט

פון ב. קאזשמירסקי, וו.-פרעזידענט פון דער הענדווערקער-קאמער אין לאדז

די יודישע האנדווערקער שטעהען פאר שווערע נסיונות. די נייע פאר-מען פון ארגאניזאציע — די צעכען און די האנדווערקער-קאמער, האבען דעם יודישען בעל-מלאכה געשטראפען נישט געהעריג צוגעגרייט. אבער אליין, וואס שפילט זיך איצט אפ אין דער האנדווערקער-וועלט, קענען מיר נישט מבטל מאכען מיט אונ-זער אומצופרידענהייט.

די יודישע האנדווערקער מוזען זיין אקטיוו, זיי מוזען ווירקען צוועק-מעסיג און בעוואוסטזיניג. וואס דארף געטאן ווערען, ווי דארף געטאן ווערען? — אויף די דאזיגע פרא-גען פרובט געבען אנ'ענטפערט דער לאנגיעהריגער האנדווערקער - טוער ה' קאזשימירסקי, וויצע-פרעזידענט פון דער לאדזער האנדווערקער-קאמער, אין זיינע אויספיהרונגען, וועלכע מיר הויבען היינט אן דרוקען. נאטירליך וועלען מיר גערן געבען פלאץ אויך פאר אנדערע אויפקלערונגען פון די בעריהרטע פראגען. די רעד.

און קיין שום שיכט פון יודישען פאלק הערשט נישט אזא געוואלדיגע אפאטיע און יאוש-שטימונג, ווי אין די רייהען פון יודישען בעל מלאכה.

דער יודישער ארבייטער איז ארגא-ניזירט אין זיינע מעלכותיגע פראפעסיא-נעלע פעראיינען, וועלכע פיהרען אן מיט דעם גאנצען עקאנאמישען, און טייל-ווייז אויך קולטורעלען לעבען פון פאר. דער יודישער סוחר און קליין-הענדלער האבען זיך אין די לעצטע יאהרען אויך אויסגעבויט זיינע עקאנאמישע ארגאני-זאציעס, וועלכע פיהרען אן דעם שווע-רען בויטערען קאמף פאר דער עקזיס-טענץ פונ'ם אפגעשוואכטען יודישען סוחר'טום.

בלויז די פראדוקטיווסטע און שעפע-רישסטער שיכט פון יודישען פאלק, דער יודישער האנדווערקער, איז לעצטענס געבליבען צוריקגעשטאנען אינ'ם קאמף צו פערטיידיגען זיינע אינטערעסען.

די האנדווערקער-פעראיינען זענען צוזו-שען זיך צוריסען. קליינליכע קנאה — שנאה, בלינדער טערוזאנען-האס פארטיי-פאליטישער שאך-שפיל האבען אפגע-שוואכט די ארגאניזאציעס, וואס די האנדווערקער האבען שוין יא בעוויזען אמאל אויסצובויען.

דער ווארים פון מחלוקה און אונער-ליכער צוריסענקייט האט אזוי לאנג גע-מאטשעט דעם ארגאניזם פון יודישען האנדווערקער, ביז עס איז פון איהם איבערגעבליבען כמעט א הוילע, אינ-האלטסלאזע שאל פון ארגאניזאציע, אהן דעם געהעריגען כוח און קראפט אקעגענצושטעלען זיך דער מבול פון אונגליקען, וואס רוקען זיך אן אויף דעם יודישען בעל מלאכה.

ביי אזא מצב איז גארנישט קיין וואונדער, וואס די בעריהמטע צעכען-גזירה האט אונז געטראפען נישט-צוגע-גרייט און דאס האט זיך אויך אפגע-שלאגען אויף די וואהלען צו דער לא-דזער האנדווערקער-קאמער, וואו מיר האבען בעקומען א פיל קלענערע רעפרע-זענטאנץ, ווי מיר וואלטען בעדארפט האבען און דער ווירקליכקייט — אויף 30 ראט-מיטגלידער ס"ה 9 יודען.

די צרה איז אבער נאך גרעסער דער-מיט, וואס אפילו איצט, ווען דער חלף ליגט שוין אויפ'ן האלז, ווען די נייע פערשריפטען פאר'ן בעל מלאכה האל-טען שוין ביים אריינגעהן אין קראפט, שטיקט אונז נאך אלין די זעלבע קללה פון צוריסענקייט.

דורך דער אומזיסטער קנאה-שנאה האט שוין דער יודישער בעל מלאכה זעהר פיל פערלוירען. אבער נאך פיל מעהר שטעהט אונז פאר צו פערלירען, אויב מיר וועלען ווייטער אזוי זיצען מיט טפערלעגטע הענד און שטיצען אונ-זער זכות הקיום בלויז דערויף, וואס מיר פער'סמ'ען זיך איינער דעם צווי-טען דאס בלוט...

אין משך פון 1930 וועט דער בעל מלאכה דארפען אפהאלטען זיין מייס-טער-עקזאמען. דער יודישער בעל מלא-כה האט זיך נאך ביז'ן היינטיגען טאג נישט אפגעגעבען דין וחשבון פון דעם, ווי ווייט ווילכטיג עס איז פאר איהם דער דאזיגער ענין.

דא האנדעלט זיך ווענען דער גאנצער ווייטערדיגער עקזיסטענץ און ענטוויק-לונג פון יודישען האנדווערק. דער יודי-שער בעל מלאכה, וואס וועט נישט דאר-ף מאכען דעם מייסטער-עקזאמען, וועט נישט קאנען האלטען קיין לערן-יונגלעך, געזעלען. אמת, קיין געזעלען וועט מען איהם נישט שטערען צו האלטען, אבער דער געזעלען, וואס ארבייט ביי איהם, וועט קיינמאל נישט קאנען ווערען מייסטער און פיהרען א זעלבסטשטענדי-גען ווארשטאט.

די דאזיגע פארשריפטען זענען דער-בער עלול איינגאנצען ארויסצורייסען דעם האנדווערק פון יודישע הענד, און אויב מיר וועלען פערלירען דאס דאזיגע יאהר און זיך נישט צוגרייטען צו די נייע פאר-מען פון רעגולירען דאס האנדווערקער-לעבען, וועט עס זיין א פעהלער, וואס מיר וועלען שוין קיינמאל נישט קענען פערריכטען.

פיל פון אונזערע יודישע בעל מלא-כות טרייסטען זיך מיט האריץ-חלשות, מיט דעם אלטען יודישען בטול, מיט א מאך מיט דער האנד; עט, ס'וועט גאר-נישט זיין, אזוי לאנג געלעבט אין צרות און אין א מבול פון פערשידענע גזירות, און דאך געלעבט און אלין איבערגעקו-מען. געווים איז בטחון א גוטע זאך, און דערצו נאך זענען מיר דאך קינדער פון בעלי בטחונ'ס. אבער דאס מאל, דאכט זיך, וועט מען שוין מיט דעם בטחון אליין נישט קענען אפקומען.

צו די נייע עקזאמען-פארשריפטען מו-זען מיר זיין צוגעגרייט, דאס טאר אונז בשום אופן נישט טרעפען אפהענגיג און הילפלאז.

און וואס ס'דארף קודם כל בעשטעהן אונזער צוגרייטונג — וועגען דעם אין די קומענדיגע ארטיקלען.

Proszek i Mydło
Regera
najlepsze!

נייע איינוואנדערונגס-מעגליכקייטען קיין ארץ-ישראל

(א בריף פון תל-אביב, ספעציעל פאר'ן „לאדזער טאגעבלאט" — פון מנשה אונגער

דעם לעבעדיגסטען און שטארקסטען ענטפער, וואס דער גלות האט שוין גע-געבען אויף די אוינגוסט-געשעהענישען אין ארץ-ישראל, איז געווען — א חוץ דעם הילפס-פאנד — חלוצים. וועהר עס האט געזעהען די פאר־טויזנט חלוצים, וואס זענען אנגעקומען די לעצטע צוויי וואכען, זייער התלהבות, זייער רייסען זיך וואס גיכער צו דער ארבייט, וועהר עס האט מיט זיי גערעדט, האט זיך איבער-צייגט, אז זיי ווייסען גענוי, וואס פאר א מיסיע עס איז אויף זיי ארויפגעלעגט געווארען, אז זיי קענען גיט אונזער מצב אין ארץ-ישראל, אז זיי דאבען אין די דריי-פיר יאהר הכשרה-ארבייט אויפ'ן פארם נישט בלויז א פיזישע הכשרה דורכגעמאכט, נאר אויך א גייסטיגע. אט דאס איז דער ווילכטיגסטער און שטארק-סטער ענטפער, וואס דער גלות דאט אונז געגעבען.

צי זענען אבער פארהאן היינט מעג-ליכקייטען פאר א גרויסער עליה? אט די פראגע שטעלט זיך יעדער, ווען ער הערט רעדען וועגען אונזערע פאדערונ-גען פאר א ברייטער עליה, און מיר קא-נען מיט דער גאנצער זיכערקייט און אחריות ענטפערן — יא! עס זענען פארהאן אזעלכע מעגליכקייטען! און הגם איך בין נישט קיין שטארקער אנ-הענגער פון טרוקענער סטאטיסטיק, דאך קאנען ציפערען אמאל עפיס לערנען און מיר זעהען:

אנהויב 1929 זענען געווען אין אלע שטעט אין ארץ-ישראל צוזאמען 1.200 ארבייטסלאזע, היינט — 160 אין תל-אביב און נאך עטליכע צעהנדליגער אין אנדערע שטעט. אבער דאס איז נישט אזא מענשען-מאטעריאל, וואס איז מסו-גל ארויסצוגעהן צו נייע ארבייטען, וואס זענען איצט פארהאן איבער'ן גאנצען לאנד. פון די 1000 האבען זיך איינגע-ארדענט 350 ביי פיק"א-ארבייטען און די קאלאניעס פון יהודה און שומרון, איבער 100 אין דער עלעקטריציטעט-גע-זעלשאפט. עס האט זיך איינגעגעבען — א דאנק דעם געזעלשאפטליכען דרוק — אריינצופיהרען יודישע ארבייטער אין די אינטערנאציאנאלע געזעלשאפטען. אזוי, אז פאר 5 חדשים צוריק האט קיין איין יודישער ארבייטער נישט געארבייט ביי זיי, און היינט צו טאג ארבייטען ביים גרויסען האטעל אין ירושלים, ביי „שעל" אין חיפה און ביים ים-המלח העכער 200 ארבייטער. אין דער אינדוסטריע איז די צאהל ארבייטער נישט פערגרעסערט, אבער דערפאר האבען זיי זיך סטאביליזירט און פערפעסטיגט, אזוי אז אפילו היינט, נאך די געשעהענישען, שטעהט די גאנצע אינדוסטריע פעסט און אר-בייט און פולען פערנעהם.

מען דארף אבער נישט פערגעסען, אז ירושלים, אז דארט אין די צוויי שטעט וועט זיכער ארויסוואקסען אנ'ארט תל-אביב, וואס דאס וועט פאדערן הונדער-טער ארבייטער פון בוי-פאך. עס מערקט זיך אויך א גוטע ערשיינונג, וואס ירו-שלים הויבט אן צו פאדערן דעם יודישען שטיין, דאס וועט פאדערן נייע שטיין-האקער, וואס האבען שוין ביז היינט איצט ערשט וועלען זיך אנהויבען בויען די נייע שכונות אין חיפה און אין ארויסגעוויזען גרויס מומחה'דיגקייט. וואלטען מיר היינט געהאט יודישע אר-בייטסלאזע, וואלטען מיר געקאנט זיי אריינברענגען אין די שטאטישע עפענט-ליכע ארבייטען. אין ירושלים און חיפה זענען די יודען 60% שטייער-צאהלער, און זיי וואלטען געקאנט ביים היינטיגען טאג ביי א געזעלשאפטליכען דרוק ארייג פיהרען א גרויסע צאהל יודישע ארביי-טער ביי וואסער-ווענען און רייניגונגס-ארבייטען. אבער עס איז היינט א סיד פאר גאנץ בראך — מיר קאנען דעם קאמף נישט אויפנעמען, ווייל מיר הא-בען נישט קיין יודישע ארבייטער, וואס זאלען נישט זיין בעשעפטיגט.

מיר האבען נאך צו פיהרען א קאמף מיט דער רעגירונג. נאך אלע אויסרע הבטחות זענען ביים היינטיגען טאג בע-שעפטיגט ביים בויען דעם פארט אין חיפה זעקס הונדערט אראבער און זעקס יודען. אבער מיר קאנען דעם קאמף נים אנהויבען מיט דער פולער מאס, ווייל מיר האבען נישט די נויטיגע צאהל יו-דישע ארבייטס-הענד. און די ארבייט אין פארט איז יעצט אין סאמע אנהויב. אין א צוויי-דריי חדשים ארום וועט זיך די ארבייט מעהר ווי פערדאפלען און מיר מוזען שוין היינט זארגען פאר די נויטיגע צאהל יודישע ארבייטער, וואס זאלען קאנען דארט זיין בעשעפטיגט.

נאך מעהר ארבייטער פאדערן זיך אין די קאלאניעס. און ווידער קומען ציפערן און רעדען פאר זיך. אין אנהויב 1920 האבען געארבייט אין אלע פריוואטע קא-לאניעס 6.500 מאן, צווישען זיי 1000 פרויען-ארבייטערינס. אין די לעצטע 9 חדשים זענען צוגעקומען 450 מאן פון דער איינוואנדערונג פון אנהויב יאהר, 500 מאן זענען אריבער פון די שטעט, 300 מאן פון דער לעצטער עליה. אזוי ארום קומט אוים, אז ביים היינטיגען טאג געפינען זיך אין די פריוואט-קאלא-ניעס 7.500 מאן.

א חוץ דער פאזיטיווער ערשיינונג, וואס עס איז געוואקסען די צאהל יודי-שע ארבייטער אין די קאלאניעס, דארף אויך בעמערקט ווערען, אז די ארבייטער בעפעסטיגען זיך ביי די ארבייטען. דער קאלאניסט הויבט שוין אן קוקען אויף זיין פרדס, ווי אויף אנ'אינדוסטריע-דארף פון מאראנצען, און פונקט אזוי ווי דער פאבריקאנט שטרעבט תמיד צו האבען זיין סטאביל'ען ארבייטער, וואס זאל זיין בעהאוועגט אין דער ארבייט, נישט טוישען יעדע פאר טעג זיינע אר-בייטער, אזוי האט דער בעזיצער פונ'ם פרדס איינגעזעהען, אז עס איז גליכער צו האבען צו טון מיט דעם זעלבען אר-בייטער תמיד, נישט ביי יעדען סעזאן טוישען די ארבייטער. אויך די ארבייטער שטרעבען צו שטענדיגקייט און צו בלייבען ביי דער איינגענער ארבייט און ווע-רען געגנים אין איהר. עס איז אויך א גאר פרעהליכע ערשיינונג, וואס עס האט אויפגעהערט דער אזוי-גערופענער „טוי-טער סעזאן". ערשט מיט צוויי יאהר פלגען מי האבען אין די קאלאניעס הע-כער טויזענט ארבייטסלאזע. און היינט, א דאנק די געבויטענע מעטאדען פון פלאנצען און א דאנק דער פערמערונג פון דער ארבייט אין דער לאנדווירט-שאפט, האט די דאזיגע שווערע לאסט אינגאנצען אויפגעהערט.

און איצט קומען נאך אין בעטראכט די נייע פלאנצונגען. לויט די געוויסטע ידיעות וועט דאס יאהר פערפלאנצט ווע-רען פרישע 15.000 דונאם. ווען דער מצב וואלט געווען אינגאנצען נארמאל, וואלטען די נייע פלאנטאציעס גע-נומען נאך טויזענדער דונאם. ביי די דאזיגע פלאנצונגען וועלען זיך פאדערן נייע 1.500 ארבייטער.

אויך די קאלאניסטען אין יהודה הא-בען איצט אנגעהויבען אריינצוציען וואס מאל מעהר יודישע ארבייטער, אפילו דער, וואס האט ביז היינט אינגאנצען פערגעסען, צו עס עקזיסטירט א יודי-שער ארבייטער, האט זיך נאך די לעצ-טע טרויריגע געשעהענישען געלערנט און פאדערט שוין איצט פינף הונדערט יודישע ארבייטער.

די פרישע ארבייטס הענט פאדערן זיך נישט נאר ביי פלאנצונגס ווירט-שאפט פון די קאלאניעס. אויך עפענט-ליכע און בוי-ארבייטען דארפען דארט אין די גאר נאענטסטע חדשים אויסגע-פיהרט ווערען. אזוי, וועט פיק"א אוים-פיהרען ארבייטען ביי בוי, בעוואסערונג, אויסטריקענונג מיט 500 ארבייטער. די געזעלשאפט „החברה הכלכלית למען ארץ ישראל" טרעט צו בויען 300 היי-זער אין די קאלאניעס. א סך נייע אר-בייטער וועט אויך דארפען דער „קרן היסוד" וואס האט בעשטימט אין היי-יעהריגען בודזשעט א סומע פון 80.000 פונט אויף בנינים און די קבוצות און לאנדווירטשאפטליכע פונקטען. ביי אט די ארבייטען וועלען זיין בעשעפטיגט 400 מאן. עס קומט אויך אין בעטראכט דער בנין פאר דער אוניווערזיטעט, די ארבייטען ביים ים-המלח און די גרויסע אויסטריקענונגס-ארבייטען פונ'ם „קרן-קימת" אין מפרץ חיפה. דאס אליין בע-ווייזט בולט, אז עס וועט זיך פאדערן א כסדר'דיגע עליה א גאנץ יאהר. און אויב עס וועט געהען א שטראם פון חלו-צים [illegible] א צייל קליין-קאפיטאליסטען, וואס וועלען פלאנ-צען קליינע שטחים פרדסים.

אבער די פראגע פון איינוואנדערונג וועט נישט געלעזט ווערען מיט'ן בעקו-מען די צאהל סערטיפיקאטען. דער חלוץ איז עפ"י רוב צו געפאסט צו פעלד-אר-בייט, ווייל אין גלות האט ער אויף דעם בעקומען זיין הכשרה, און ביי די אוי-בען-אויסגערעכענטע נייע ארבייטען ווע-לען זיך פאדערן ספעציאליסטען פון פערשידענע פאכען. עס וועט מוזען זיין דער חוב פונ'ם „קרן היסוד" צו קוואלי-פיצירען ארבייטער אין די פאכען, וואס פאדערן זיך אין לאנד אמערסטען: שטיין-האקער, מויערער, עלעקטרי-מעכא-ניקער א. א. וו.

מיר מוזען זעהען מיט אלע כחות, אז דער שטראם פון נייעם חלוצישען בלוט זאל אויף קיין רגע נישט אבגעהאקט ווערען. דאס הארץ — ארץ ישראל נויטיגט זיך אין נייע זאפטען. אלע אדע-רען פון דער גאנצער וועלט דארפען זיך בעטייליגען אין דעם חלוצישען בלוט-שטראם, וואס שטראמט צום דאזיגען הארץ.

—0—

וועגען „גרויסע מענשען“

פון ד"ר יהושע טהאָן

עס איז אַנ'אַלטע פּלוגתא אין דער וויסענשאַפט: ווער מאַכט „געשיכטע“? די ברייטע מאַסען, אָדער אַ שטאַרקע פּערזענליכקייט? אויף דעם געביט זענען דאָ פּל-ערליי טעאָריעס. קודם כל די עקסטרעמע. איינע איז בכלל מבטל די בעדייטונג פון „גרויסע מענשען“. זי רעדוצירט זיי אין דעם גרויסען ים פון דער מאַסע, פון דער ברייטער מאַסע, וואָס נאָר זי אַליין שאַפט דעם שעפערישען מוליע. אַ צווייטע עקסטרעמע טעאָריע אָנערקענט ווידער בלויז „גרויסע“ מענשען און שיקט די מאַסע צו אַל די רוחות און — צו דער סטאַטיסטיק. אַ חוץ די דאָזיגע צוויי עקסטרעמיטעטען געפינען זיך נאָך אַנדערע, מעהר פערנונפטיגע שיטות, וועלכע ווייזען אַן אַז דער מאַסע, אי דעם „גרויסען מענש“ זייער איינענטליכע ראָל איז דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט. דער וויסענשאַפטליכער ויכוח געהט זיך כסדר, און וועט שוין אודאי זיך פערציהען ביז'ן אלף הששי אריין. קיינע פון די דאָזיגע טעאָריעס איז נישט בכח אויפצווייזען, אַז נאָר אויהר שטאַרפונקט איז דער ריכטיגער, וואָרום אין דער ווירקליכקייט האָט די וועלט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אַ פעסט-קאָאָרדינירטע שעפערישע מאַסע אָהן אַ פיהרער, און פון דער צווייטער זייט, האָט מען אָבער אויך נאָך קיינמאָל נישט געזעהען קיין גרויסען מענש, וואָס זאָל אָהן דער הילף פון דער מאַסע אדורכפיהרען היסטאָרישע טאַטען. דאָס איז אַ האָפענונגסלאָזער ויכוח. און נאָר בלויז צוליב מח-גימנאַסטיק ווערט ער ווייטער געפיהרט אין די ביכער און אויף די קאַטעדרעס פון די אוניווערזיטעטען.

איינס איז נאָר אין דעם דאָזיגען פּראָבלעם זיכער: עס איז ביז איצט נישט געווען און עס וועט שוין אודאי קיינמאָל נישט זיין אויף דער וועלט אַזאַ „פּאַבריק“, וואָס זאָל אונז אויספּאַשען און צושטעלען אויף בעשטעלונג „גרויסע מענשען“. אַ „גרויסער מענש“ איז אַ געווינס און אַ זעהר גרויסער מענש איז דאָס גרויסע געווינס פון דער געשיכטס-לאָטעריע. עס נעהמען אַמאָל אַוועק גאַנצע דורות, און עס בעווייזט זיך נישט אַ קאָפּ, וואָס זאָל זיין אַ ביסעל העכער פון דורכשניטליך, און אַמאָל ווידער האָבען מיר אַ געראַטעניש אויף גרויסע פּערזענליכקייטען און מיר ווייסען נישט, וואָס פאַר אַנ'ערד, וואָס פאַר אַ שטראָהלען און וואָס פאַר אַ רעגען עס האָט אונז פעראורזאַכט אַזאַ שפע.

פון דעם אַליין איז נאָר איינס קלאָר: די געזעלשאַפט קאָן נישט בויען אויהר גאַנצע עקזיסטענץ אויף די „גרויסע מענשען“. אָדער אויף דער האָפנונג, אַז אַזאַ פאַר „גרויסע מענשען“ וועלען צו דער רעכטער צייט געבוירען ווערען אויף דער וועלט. דאָס וואָלט געווען גלייך, אַ שטייגער צו דעם, ווי אַ טאַטע, וואָס וואָלט געקויפט פאַר זיין קליין יונגעלע אַ לאָטעריע-צעטעל און זאָגען: אַז דער צעטעל וועט געווינען, וועט מיין זוהן האָבען פון וואָס צו לעבען, און קאָנען מפרנס זיין אַ ווייב מיט קינדער. ער איז איהם שוין פּטור צו בילדען און אויסצולערנען עפּיס אַ מלאכה... העכסט-וואַהרשיינליך וועט שוין דער דאָזיגער זוהן זיין אַזאַ לא-יצלח, אַז ער וועט זיך צו גאָרנישט קאָנען נעמען.

עס איז זיך זעהר שווער צו בעפרייען פון דעם איינדרוק, אַז ד"ר שוויטאַלסקי זאָל טאַקע האָבען און זיין דינסטאָג'דיגען רעפעראַט פאַרגעלעגט דער פּוילישער געזעלשאַפט אַזאַ האַזאַרד-שפּיל. ער וויל בויען די צוקונפט, און דערצו נאָך אַ פעסטע און זיכערע צוקונפט, אויפ'ן — „גרויסען מענש“.

מיר זאָגען: אויפ'ן „גרויסען מענש“ אין מסך יחיד, ווייל ד"ר שוויטאַלסקי בענוצט זיך אויך נישט מיט דער מעהרצאָהל, ווייל די דאָזיגע מעהרצאָהל איז נישטאָ. מיר קאָנען זיך נישט אָפּהאַלטען דאָ פון מאַכען אַ פאָרוואורף דעם ד"ר שוויטאַלסקי, אַז ביי איהם איז אויך פאַרהאַן די זעלבע איינזייטיגקייט, וואָס האָט משפּיע געווען אויף די ענדעקעס אין געזעצגעבערישען סיים איינצושרייטען און צו פערשמעלערן די קאָמפּעטענץ פון פּרעזידענט. דער אונטערשייד איז נאָר אין דעם, וואָס בנוגע דער פּערזאָן פון מאַרשאַל פּילסודסקי איז די איינזייטיגקייט פון ד"ר שוויטאַלסקי אַ פּלוס, און פאַר די ענדעקעס — אַ מינוס.

שוויטאַלסקי האָט געגעבען אַ זעהר געטרייע אַנאַליז פון דער ענדעקישער פּסיכאָלאָגיע, בעת עס איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרען די מערץ-קאָנסטיטוציע. אַזוי איז טאַקע פּאַקטיש געווען און נישט אַנדערש. די ענדעציע האָט גענומען פּילסודסקי'ן די מאָס, און דערנאָך זי אַזוי געקירצט און געשמעלט, אַז ער זאָל נישט קאָנען אויף זיך אָנטאָן דאָס מלבוש.

שוויטאַלסקי נעמט ווידער די זעלבע מאָס, און וויל לויט איהר צושנידען אַזאַ קאָנסטיטוציע, וואָס זאָל „פּאַסען“ נאָר אויף דעם איינעם מענש.

וואָס זשע וועט אָבער זיין, ווען עס וועט אַמאָל קומען אַנ'אַנדערער מענש, אַ קלענערער, אָדער אַ גרעסערער? — דאַן הייסען מסתמא אויספּרעסען אַזעלכע קאָנפליקטען, ווי איצט, ווען די ביז-איצטיגע קאָנסטיטוציע „פּאַסט“ אויך כלומר'שט נישט צו דער מאָס פון דער פּערזענליכקייט.

ווייזט אויס, אַז שוויטאַלסקי וויל זיכערן די צוקונפט פון פּוילען מיט אַ לאָטעריע-צעטעל און ער זאָגט דערביי, אַז דער צעטעל וועט געווינען. קיין געזונדע פּאָליטיק איז דאָס אודאי נישט.

אָבער לאָמיר נעמען בכלל יענע גאַנצע ערשיינונג, וואָס מיר רופען אַן „גרויסער מענש“ אין דער געשיכטע.

ווען האָט דאָס די דעמאָקראַטיע געשטערט די מענשען צו וואַקסען ביז צו דער מאָס פון גרויסקייט?

ד"ר שוויטאַלסקי אַליין ברענגט זיינע ביישפּילען פון פראַנקרייך און ענגלאַנד און רופט אָן אַ רייהע נעמען פון גרויסע פראַנצויזישע מלוכה-מענער, וועלכע האָבען זיך פערדינט דעם צונאָמען: „גרויסער“ און דאָך האָבען זיי געקאָנט רעגירען און אַרבייטען, און שאַפען צוזאַמען מיט דער דעמאָקראַטישער רעפּרעזענטאַנץ, נישטהאַבענדיג דערביי לכתחילה קיין שום בעשטימטע פּריווילעגיעס. אמת — די פּאַרלאַמענטען האָבען זיך אָפט אַליין זעהר גערן בעשאַנקען די דאָזיגע מענשען מיט פּריווילעגיעס און כבוד. דער ענגלישער פּאַרלאַמענטאַריזם האָט בכלל נישט געשטערט פּיט'ן און פּאַלמערסטאָנ'ען, ביקאָנספילד'ן און גלאַדסטאָנ'ען און נאָך פיל אַנדערע, אַז זיי זאָלען ווערען „גרויסע מענשען“ און אדורכפיהרען גרויסע טאַטען פאַר דער מלוכה. וואָס שייך פראַנקרייך — האָט ד"ר שוויטאַלסקי אַליין אויסגערעכענט אַ רייהע נעמען פון גרויסע מענשען.

מ'קאָן ממש פאָרמולירען אַזאַ מין געשיכטליכען „געזעץ“, אַז די פאָלקס-פאָרשטעהערשאַפטען, די מעכטיגע און זיכערע, זענען פּשוט פערליבט אין „גרויסע מענשען“. אַפילו ביי אונז איז שוין געווען אַזאַ פאַל. וולאָדיסלאַוו גראַבסקי — מיר לעגען ניש צו איהם צו דער צאָל-שטאָק צו מעסטען זיין גרויסקייט — האָט געהערשט צוויי יאָהר און איז געווען אַנ'אַלמעכטיגער הער, וואָס דער סיים האָט זיך איהם קיינמאָל נישט אַקעגענגעשטעלט. פאַרוואָס? ווייל דער סיים האָט געגלויבט אין גראַבסקי'ס „גרויסקייט“ בנוגע פינאַנץ-ענינים. האָט מען איהם טאַקע געגעבען די מאַכט און מען האָט זיך נאָך ביי איהם רק געבעטען: דערהאַלט אונזער וואַלוטע אין דיין מעכטיגער האַנד. און ווען דער זלאָטי איז גראַבסקי'ן אַרויסגעפאַלען פון דער האַנד, האָט ער אַליין אויפגעהערט אין זיך צו גלויבען און איז אַוועק, דער סיים האָט איהם נישט אַראָפּגעוואָרפען, ער האָט מורא געהאַט. אָט דאָס איז אַ „גרויסער מענש“.

אַ „גרויסער מענש“ איז איינגענטליך אַזאַ מענש, וואָס שלאָגט זיך דורך. עס דאַרף נישט זיין דערלאַנגט מיט געוואַלט. עפטערס איז דאָס בלויז מיט דער סוגעסטיווער קראַפט, וואָס ווירקט אַזוי שטאַרק אויף די מאַסען.

וואו זענען דאָס פערהאַן אין פּוילען די גרויסע מענשען, וועלכע ווילען נישט נתגלה ווערען, אָדער אַזעלכע, וואָס די איצטיגע קאָנסטיטוציע לאָזט זיי נישט צו קיין מעשים. מען קאָן ראַך דאָ אַלע פעהיגע מענשען, און קיינער האָט נאָך קיין איינעם פון זיי נישט דעם קאָפּ אָפּגעהאַקט. און אַמווייניגסטענס שטרעבט ראַך דערצו די אָרימע קאָנסטיטוציע.

דאַנעגען ווילט זיך אָבער פרעגען צי איז באמת דאָ עמיץ מיט אַזאַ „איינערנעם געוויסען“, וואָס וויל אויף אַ קאָנסטיטוציאָנעלען אָן אָפּגעבען אין די הענד פון פּרעזידענט — פון דעם אָדער יענעם פּרעזידענט, וואָס וועט ערשט שפּעטער קומען, וועלכען מיר קאָנען נאָך איצט נישט און ווייסען זאָגאַר נים צי ער וועט זיין אַ גרויסער מענש, אָדער אַ קליין מענשעלע — אַזעלכע אומגעהויערע פּריווילעגיעס, וואָס גיבען די רעכט צו בעשטעטיגען אָדער צו בעשולדיגען דעפּוטאַטען, אַליין אַרויסצולעגען שטייערן, אַרויסגעבען געזעצען און אָנצוצייכענען קאַנדידאַטען אויף פּרעזידענטען, און אפשר זיך אַליין אָדער זיינעם אַ זוהן? צי קאָן מען דאָס האָבען די זיכערהייט, אַז דאָס וועט שטענדיג זיין אַ גרויסער מענש, נישט בלויז אין אינטעלעקט און ווילען, נאָר אויך אין דער עטישער עמפּינדליכקייט? ווער דערוועגט זיך אַנצוואַרפען פּוילען אַזאַ עקספּערימענט אין דער האָפנונג — אַז דער לאָטעריע-צעטל וועט אַרויס מיט אַ געווינס.

שוויטאַלסקי האָט זיין רעדע נישט פערענדיגט מיט קיין אויסדריקליכע מסקנות. ער האָט נישט פעראַטען די כונות פון דער רעגירונג אינ'ם פאַל, אַז עס וועט [illegible] זיין קיין [illegible] פּראָיעקט אין סיים. בלויז אויף איין אָרט ווייזט ער אָן, ווי עפּעס ברמיזא אויף די דאָזיגע כונות, נעמליך דאָרט, ווי ער פיהלט אַרום די שטעלונג פון די ברייטע מאַסען און ער דריקט אויס די זיכערהייט, אַז די דאָזיגע ברייטע מאַסען וועלען אונטערשטיצען דעם פּראָיעקט צו ענדערן די קאָנסטיטוציע. דאָס קאָן מען שוין איינענטליך אָננעמען פאַר אַ דייטליכען אָנזאָג. צוליב דעם, וואָס דער רמז איז אויף אַזוי פיל ריכטיג, אַז ב'שום אופן וועט דער פּראָיעקט נים האָבען אַ מעהרהייט אין סיים, מוז קומען דער ווייטערדיגער שריט: אַפּעלירען צו די ברייטע מאַסען. זעהר גוט. וועגען קיין שום אַנדערע זאַך געהט מען ישט. דאָס פאָלק ווערט דאָ דער כתוב השלישי, וואָס וועט מכריע זיין. 14 מיליאָן ערוואַקסענע מענשען וועלען זיך אַרויסזאָגען, צי זיי וועלען שפּילען אויף דער לאָטעריע, אָדער זיי וועלען בויען אַ פונדאַמענט פון אַ זיכערער עקזיסטענץ.

זאָל זשע זיין אַזוי! דער איצטיגער סיים וועט פונאַנדערגעלאָזט ווערען, און דער נייער סיים, וואָס וועט געוועהלט ווערען אונטער'ן לאָזונג פון ענדערן די אָרדנונג, וועט אַרויסגעבען זיין ענדגילטיגען אורטייל.

(ג. ד.)

אין אַ קאַנאַדער יודישען דאָרף

פון ב. ג. זאַק

אַ יודישער דאָרף, אַ יודישע נאַטור-סביבה. עפּעס מאָדערנע קלינגען די דאָזיגע ווערטער פאַר אונזער אויער, וואָס איז דערפון שוין אָפּגעוואוינט. און דאָך — אָט זעה איך פאַר די אויגען אַזאַ דאָרף, און אַרום ווייט מיט גרינע פעלדער, וואָס יודישע הענט האָבען בעאַרבייט, און פון וועלכע עס טראָגט זיך אַ שטילע, דערפרישענדיגע אידיליקייט.

דער יוד אַלס דאָרפסמאַן, אַלס ערד-אַרבייטער, איז שוין קיין פּנים חדשות אויף דער יודישער גאַס אין קאַנאַדע. ווייט אין די מערב-פּראָווינצען איז דער טיפּ פון יודישען דאָרפסמענטש געוואָרען אַ ערשיינונג, וואָס האָט זיך פעסט פערוואָרצעלט אין אונזער עקאָנאָמישען לעבען. ניי איז אָבער דער טיפּ נעהנטער צו אונזערע מקומות, דאָ אין דער „איסט“ וואו די גרויס שטאָדט מיט איהר מעשענן אַליין צו איגרויסטראַליזירען, האָט פון אָנפאַנג אָן זיך ברייט צעוואַקסען, פערלענגערנדיג אויף אַזאַ אופן די מעגליכקייט פאַר פריש איינגעוואַנדערטע צו נעמען זיך פאַר לאַנדווירטשאַפט.

און וואָס שטעלט דאָ דער טיפּ פון דעם יודישען ערד-אַרבייטער מיט זיך פאָר? און וואָס פאַר אַ סביבה און אונטער וועלכע עקאָנאָמישע און סאָציאַלער בעדינגונגען לעבט ער, וואַקסט און ענטוויקעלט זיך, אויב ער האָט איבערהויפּט פאַר זיך די מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען?

עס האָט מיך פעראינטערעסירט, זיך אַביסעל נעהנטער צו בעקענען מיט דעם לעבען פון אַ קליינעם יודישען דאָרפישען ישוב, די יודישע פאַרם קאָלאָניע אין סט. סאָפי, וואָס געפינט זיך בערך אַ 28 מייל ווייט פון מאָנטרעאל מיט'ן אויטאָמאָביל-וועג. איך זאָג „יודישע“, ווייל אין דער אמת'ן זענען די מערסטע פערמען, וואָס זענען דאָ פאַרהאַן, קריסטליכע- פראַנצויזישע. אָבער דערפאַר איז דאָ אויך דאָ אַ הויבש ביסעל פערמען-לאַנד, וואָס איז דורכאויס יודיש איגענטום, און וואָס בעשאַפט אַ מין יודישען „תחום“ אין אַ פרעמדער אומגעבונג. די אמת'ע באַלעבאַטים דאָ האָבען מיט אַ פאַר צענדליג יאָהר צוריק נישט געטראַכט און נישט גע'חלומ'ט, אַז עס וועט קומען אַ צייט, ווען צווישען זיי וועט לען זיך בעזעצען יודען, צולייגען זיך מיט אַ איינענער ווירטשאַפט און שאַפען דאָ אַ גאַנצען ישוב. און ווי די ערשטע פּיאָנערען פון אָט דעם ישוב דערציילען מיר, האָבען די פראַנצויזישע פערמער אין אנהויב געקוקט אויף זיי, ווי אויף ווילדע אריינדרענגער. דערנאָך אָבער לעבען זיי אצט צווישען זיך גאַנץ פריינדלער. בעמערקען דאַרף מען אויך, אַז זיי בעציען זיך איינע צו די אַנדערע פיל בעסער, ווי צו די פּאָליאַקען, וועלכע האָבען אין די לעצטע פאַר יאָהר גענומען דאָרטען אריינדרינגען.

* * *

סט. סאָפי געפינט זיך בלויז עטליכע מייל פון סט. אַן דע פלען, איינעם פון די פּרוּבאַרסטע אגריקולטורעלע געגענטער פון דעם פּראָווינץ קוויבעק. זי איז אויך פאַרבונדען מיט מאָנטרעאל דורך אַ דירעקטער, אָבער נישט שנעלער באַהן-ליניע דער „קאַנאַדיען נאַשאַנאַל“. דער פּלאַן דורכגעשניטען פון אַ קליין טייכעל, וואָס טראָגט — מערקווירדיג, ווי דאָס איז — דעם ביבלישען נאָמען „ירדן“ — דושאָרדאַן קריק. פון וואַנען דער נאָמען נעמט זיך, איז מיר שווער געווען פעסטצושטעלען. ווי איינינע יודישע פערמער דערקלערען, וועלען זיי שפּעטער, ווען זייער איינענע צאָהל וועט זיך פערגרעסער'ען, און זיי וואָס וועט זיך שטאַרק פאַסען צום נאָמען פון'ם טייכעל, אָדער „ניי ירושלים“, ווי די ערשטע יודישע קאָלאָניע אין קאַנאַדע האָט אַמאָל געהייסען. לכתחילה האָט דער פערטרעטער פון דער „איקא“ (דאָרספּאַל), וועלכע האָט איינינע פון זיי געהאָלפען זיך דאָ איינצואָרדנען, געהאַט פאַר זיי אָנגעוואָרפען דעם פּלאַן פון אַ גרויסען יודישען ישוב, וואָס זאָל גלייך געשאַפען ווערען. און אויף אַ באַזיס, וואָס זאָל האָבען אַרויסגעזען עקזיסטענץ, נאָר עס איז דערפון גאָרנישט געוואָרען.

און אָט דעם דאָזיגען פּלאַץ האָבען מיט אַ 23 יאָהר צוריק זיך געהאַט צום ערשטען בעזעצט אַ פּאָר יודען. דאָס זענען געווען די פּיאָנערן. זיי זענען נישט געוועזן קיין פערמער, חלילה, נאָר שטאָט מענשען. זיי האָבען אָבער געהאַט אַ שמעקעל ידיעה אין ערד-אַרבייט, דערהויפּט אין קולטיווירען טאַבאַק. דערמיט האָבען זיי זיך דאָרט אין די ערשטע יאָהרען פערנומען, דערמוטיגט צו דעם דורך דער „אימפּעריעל טאַבאַקאָ קאָ.“

ביסלעכווייז זענען צוגעקומען נאָך יודען, און ס'איז אויסגעוואַקסען אַ קליינער יודישער דאָרף. אין 1911 האָט, לויט דעם אָפּיציעלען צענזוס, זיך דאָ שוין געפינען אַ יודישע בעפעלקערונג פון 163 נפשות. היינט געפינען זיך אין סט. סאָפי צוויי און דרייסיג יודישע פערמער פאַמיליעס, וואָס פירען צווישען זיך אַ געמיינדע-לעבען, מיט איינענער שולע, אַ שוהל, אַ שוחט און נאָך קהל'שע זאַכען. זיי פערמאָגען צווישען זיך 2499 אַקער לאַנד, וואָס איז וואַלואירט אויף אַ סומע פון 20,520 דאָלאַר. די אָפּיציעלע וואַלואַציע רעפּרעזענטירט, פערשטייט זיך, נישט דעם אמת'ן ווערט פון פאַרמען, געבויידעס א. אז. וו. וואָס איז אין זייערע בעזיצען. זיי ציילען אויך 197 נפשות. — דאָס איז אין געוועגליכע צייטען, ווען טייל פונ'ם עולם ציפּאַרט זיך נישט אין שטאָדט.

די יודישע פערמער דאָ זענען אַלע רוהיגע, געלאַסענע, נאַטירליכע מענשען. געזונטע יודען, די, וועלכע האָבען דורך אַלערליי פּרוּוואוונגען, מאַטערנישען און שווערע האָרעוואַניע זיך צוגעוואוינט צו אַ נייעם אַרט לעבען. שווער איז זיי דאָס אָנגעקומען, און אַ סך פון זיי האָבען צו דערציילען טרויעריגע געשיכטעס פון זייערע ערשטע יאָהרען. רוב פון זיי זענען דאָך אָבער צופרידען דערמיט, און לאָמיר בלויז אַ פּאָר האָבען בעוויזען זיך אַוועקצושטעלען אויף אַ געזונטען באָדען האָבען זיי קיין חרטה נישט אויף די פערגאַנגענע יאָהרען. פאַרהאַן צווישען זיי מענשען מיט אמת'ן אידעאַליזם, וואָס דינען מיט זיך אַלס מוסטער פאַר די איבריגע.

מיר איז אויסגעקומען ביישטעוואוינען אַ מיטינג, וואָס איז גערופען געוואָרען צו שאַפען הילף פאַר פּאַלעסטינע, און איך האָב געמוזט בעוואונדערען די וואַרימקייט, מיט וועלכער איינער פון די פערמער האָט אַפּעלירט צו די פערזאַמעלטע „מיר, יודישע פערמער פון סט. סאָפי“, האָט ער געזאָגט. „דאַרפען פערשטיין, וואָס עס הייסט פערווייסטען די פעלדער

(ענדע זייט 11).

אַ פערזעהענער יובּילײ

(וועגען אַלטען קאוטסקי'ן)

פון ד"ר א. קאַראַלניק

מען מוז האָבען מזל צו אַלצדינג, אפילו צו יובּילייען.. אָדער, אפשר, מוז מען האָבען בלויז אַ גוטען פּרעס-אַגענט? ווי האָט עס נישט קיין כיבודים, וועגען וועמען שרייבט מען נישט קיין „אָפּשאַצונגען“? אויף וועמען פערוואַרפט נישט זיינע נעצען עמיל לודוויג?

וועגען מאַקדאָנאַלד'ן איז שוין באַלד דאָ אַ גאַנצע ליטעראַטור. און מאַקדאָנאַלד'ס גרויסקייט בעשטעהט דאָך סוף כל סוף אין דעם, וואָס די מזרים האָבען נישט קיין פיהרער און וואָס די צאָל פון די אַרבייטסלאָזע אין ענגלאַנד ווערט נישט פאַרמינערט.

וועגען מוסאָליני'ן הייסט מען נישט אויף צו שרייבען. אַרטיקלען, בראָשורען, ביכער. צו יעדען געבורטסטאָג זיינעם חזר'ן די צייטונגען פון דער גאַנצער וועלט איבער דאָס, וואָס אַלע ווייסען שוין — אַז ער איז געווען אַ קינד פון אָרימע עלטערן, האָט אַ מאָל שטאַרק געזינדיגט און איז געוואָרען אַ בעל תשובה, דאָס הייסט, געווען אַמאָל אַ סאָציאַליסט און איז היינט אַ שוואַרצער פאַשיסט. איז אַ גדולה אויף דער וועלט אָבער אָט איז קאַרל קאוטסקי אַלט געוואָרען פינף-און-זיבעציג יאָהר — פינף-און-זיבעציג צוויי דורות און אַ האַלב — און אין קיין שום אמעריקאַנער צייטונג, אַ חוץ, דאַכט זיך, אין די יודישע, איז דער פאַקט אַפילו נישט דערמאָנט און נאָך ווייניגער קאָמענטירט געוואָרען.

און, ווי עס ווייזט אויס, האָט מען אויך אין אייראָפּע נישט געמאַכט קיין וועזען דערפון. די עבערט-שטראַסע אין בערלין איז נישט געוואָרען אילומינירט, דער שטאָדט-ראַט האָט נישט אַרויסגעהאָנגען קיין פלאַגען. מן הסתם האָט דער בערלינער „פאָרווערטס“ געהאַט אַ אַרטיקעל. נישט געמאַלט אַנדערש. אָבער דער עולם איז, הבנים, נישט זעהר נתפּעל געוואָרען. און דער אַלטער קאוטסקי האָט זיך געפּראַוועט זיין יובּילעאום אין זיין שטילער וואוינונג אין איינער פון די שטילסטע און פאַר'חלומ'טסטע גאַסען פון ווין.

אַנ'אַלטער מאַן, אין אַ אַלטע גאַס — אין אַ וועלט, וואָס וויל פערגעסען אַן איהר אַלטקייט, ווייל זי איז אַלט געוואָרען.

איך האָב אַמאָל געלייענט אַ רעדע פון דעם אַמאָליגען בריטישען אַמבאַסאַדאָר אין אַמעריקע, סער אַקלאַנד געדעס: „מיר אין אייראָפּע ווייסען אַז אַ עפּאָכע שטאַרבט-אָפּ. די מיליאָנען הויבען-אָן צו פיהלען, אַז עס איז נישטאָ קיין שום צוועק אין ווייטער לעבען, אַ חוץ האָרעווען און שטאַרבען“.

זינט דער בריטישער דיפּלאָמאַט און בּאַרשער האָט געזאָגט די דאָזיגע טיף-פּעסימיסטישע ווערטער, זענען פערגאַנגען כמעט צעהן יאָהר, און די שטימונג אין אייראָפּע האָט זיך אַ ביסעל געהויבען אָבער אַפילו היינט, איז דאָס געפיהל פון דער „צוועקלאָזיגקייט“ נישט פערשוואונדען. און וואָס איז „צוועק“, אויב נישט איינענטליך דער „אַנהויב“ און דער אויסגאַנגס-פּונקט?

איך רעד וועגען קאַרל קאוטסקי און די ענגלישע טערמינאָלאָגיע קומט, אַזוי צו זאָגען, פון זיך, אומגעבעטען, אונטער דער פעדער: דער צוועק איז די אידעע, וואָס האָט דורכגעמאַכט אַלע פאַזיסען פון דער דיאַלעקטישער ענטוויקלונג און זיך אומגעקעהרט צום מקור. עס איז די פערענדיגונג פון דעם ציקלישען וועג. און פעהלט די אידעע, איז דער גרונט פּרינציפּ פערטונקעלט געוואָרען — ווערט ממילא אויך דער צוועק פערלוירען.

עס קאָן זיין, דער גאַנצער רעיון איז אַ פאַלשער, אַ אַבסטראַקטער און אַ היסטאָריש נישט בעגרינדעטער. מען האָט צו-לאַנג געטראַכט וועגען דער געשיכטע, ווי פון אַ גייסטיגען פּראָצעס. אַפילו מאַרקס איז געווען אַ אידעאַליסט, וואָס האָט זיך בלויז בענוצט מיט מאַטעריאַליסטישע פאָרמולעס. מען מוז צוגעהען צו דער געשיכטע פון אַ אַנדער שטאַנדפּונקט, בעטראַכטען זי ווי אַ ביאָלאָגישען פּראָצעס און בעפרייען זיך פון דער אַלטער אידעען-לעהרע.

אָבער נישט דאָס איז ווייכטיג. דער עיקר איז נישט — וואָס וועט זיין, וואָס דאַרף זיין, נאָר וואָס איז געווען — ווי אַזוי האָבען מענשען פריהער געקוקט אויף דעם לעבען, מיט וואָס פאַר מאָסשטאַבען זענען זיי צוגעטרעטען צו איהם.

דאָס וואָס איז ווייכטיג, דאָס וואָס מאַכט קאַרל'ן קאוטסקי'ן פאַר אַ רעפּרעזענטאַטיווער פיגור פון דער עפּאָכע וואָס האָט זיך נאָר וואָס פערענדיגט, פאַר דער היסטאָרישער פּערזענליכקייט אין דעם בעסטען זין פון דעם וואָרט — דאָס איז די ראָלע, וואָס ער האָט געשפּילט. פערציג יאָהר נאָכאַנאַנד איז ער געווען דער „פּאַפּסט“, דער כהן גדול, דער דאַלאַי-לאַמאַ פון דעם סאָציאַליזם.

איין פּאַפּסט — אין רוים — האָט געהאַלטען אין דער האַנט דעם גאָלדענעם שליסעל, וואָס עפענט די „טויערען פון דעם הימעל“. און צעהנדליגער מיליאָנען מענשען האָבען געגלויבט אין דעם שליסעל און האָבען געהאָפט, אַז ער וועט זיי עפענען די גאָלדענע טויערען.

און אַ צווייטער פּאַפּסט איז געזעסען אין בערלין און געהאַלטען אין זיין האַנט דעם שליסעל פון סאַנקט-קאַרל, דעם שליסעל צו דער גאָלדענער צוקונפט. און מיליאָנען אַרבייטער פון דייטשלאַנד און גאַנץ אייראָפּע האָבען מיט האַרצקלאַפּעניש געקוקט אויף די מאַגישע האַנט בעוועגונגען: דרעהט זיך שוין דער שליסעל אין דעם שלאָס? וועלען זיך באַלד עפענען די טויערען פון דער נייער וועלט, דעם סאָציאַליסטישען צוקונפט-שטאַט?

אמת, זיי האָבען נישט פערשטאַנען קיין איין וואָרט פון דער גאַנצער דיאַלעקטיק און דעם פּלפּול, וואָס קאוטסקי האָט פונאַנדערגעוויקעלט אין דעם משך פון זיינע פערציג יאָהר אַרבייט אין דער בערלינער „נייער צייט“, דעם סאָציאַליסטישען וואַטיקאַן בלאַט. אָבער וואָס האָבען זיי בעדאַרפט פערשטעהען? פאַרשטעהען די קאַטאָליקען די מיסטיק פון זייער גלויבען? פערטראַכטען זיך רעליגיעזע מענשען בכלל איבער די יסודות? דער עיקר איז גלויבען, האָבען צוטרוי צו די, וואָס ווייסען די סודות, צו די „מעדיצין מענער“ און „מכשפים“.

און אַזאַ מין מכשף איז געווען פאַר דער מאַסע, און אויך פאַר דער סאָציאַליסטישער האַלב-אינטעליגענץ, קאַרל קאוטסקי.

ער איז געווען דער פערקערפּערטער מאַרקסיזם. דער גרויס-אינקוויזיטאָר פון דער מאַרקסיסטישער אמונה, אויב מען קאָן זיך אַזוי אויסדריקען. וואָרום אין תוך איז קאוטסקי געווען זעהר ווייט פון אַ אינקוויזיטאָר. אַ מילדער, אַ שטילער, רוהיגער און האַרצליכער מענש, מיט אַזאַ כמעט קינדערליכע פּשטות און נאַאיוויטעט, ווי מען קאָן עס נאָר געפינען ביי די גאָר אַלטע, נאָר פרומע גלויבענס-פערשפּרייטער אָדער רעוואָלוציאָנערען.

איינע פון די אמת'ע אידעאַליסטען, ווי זיי זענען פאַראַן בלויז ווייניגער אין אַ דור.

אַזאַ איבערגעגעבענער, שטילער שטורם-ברענגער איז געווען אָגוסט בלאַנקי, דער פראַנצויזישער מאַרטירער פאַר דער אידעע פון סאָציאַלער רעוואָלוציע, און אפשר נאָך אַ פּאָר פון דעם איינענעם פאַרנעם.

צוויי זענען זיי געווען אין דער העראָאישע צייטען פון דער דייטשער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, וואָס האָבען געטראָגען דעם עול פון דער טעאָריע אויף זייערע פּלייצעס. איינער איז געווען: פראַנץ מעהרינג, און דער צווייטער: קאַרל קאוטסקי. די אַנדערע: בעבעל, ליעבקנעכט, מאָלקענבור, אָט די שטאַרקע און טיכטיגע מענשען, וואָס האָבען געפיהרט די דייטשע אַרבייטער אין זייער קאַמף, זענען געווען די פּראַקטיקער, די רעדנער, די אַגיטאַטאָרען און די קעמפער פון די בעוועגונג. קאוטסקי און מעהרינג זענען געווען די, וואָס האָבען פאָרמולירט זיי-

(ענדע פון זייט 5)

פון „זשארגאן" צו יודיש

ש. דובנאוו'ס ליטעראַרישע זכרונות

— פון — ש. גארעליק *)

אין דער הקדמה, וואס פראפ. דובנאוו האט געשריבען צו זיינע זכרונות, רעדט ער וועגען די צוויי גרעסטע וואונדער פון דער יודישער נעגענוואַרט: די אויפבלי-הונג און ווידערגעבורט פון העברעאיש אין ארץ-ישראל און די אויפבליהונג און ענטוויקלונג פון יודיש, וואס האט פערוואנדעלט דעם אמאליגען זשארגאן אין א קולטור-שפראך, אין וועלכער עס איז שוין געשאפען געווארען א גאנץ היבשע בעלעטריסטישע ליטעראטור און איצט הויבט מען שוין אן אויך אן צו שרייבען וויסענשאפטליכע ווערק. און מיט רעכט ווייזט ער אן אויף די פערדינסטפולע אויסגאבען פון יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט, וועלכע מען קאן מיט רעכט בעטראכטען אלס א גאנץ געלונגענעם אנהויב.

דובנאוו, וועלכער שמ'ט פון אייביג אן אלס אפטימיסט בנוגע די הויפט-פראבלעמען פון יודישען פאלק, איז אויך דא געטריי זיך אליין, און ער זעהט גאנץ ריכטיג די ליניע, אין וועלכע עס וועט זיך אין דער צוקונפט בעוועגען דאס גייסטיגע און קולטורעלע לעבען פון יודישען פאלק. אין ארץ-ישראל וועט הער-שען די העברעאישע שפראך און דארט וועט געשפינען ווערען דער ווייטערדיגער פאדים פון דער העברעאישער ליטעראטור וועלכע וועט פונאנדערגעשפרייט ווערען איבער'ן גלות. אין גלות גופא, אין מזרח אייראפא און אין אמעריקא, וועט אבער הערשען די יודישע שפראך, יודיש וועט פערנעמען דעם אויבען-אן אין דער פרעסע און אין דער ליטעראטור. און מעגליך אויך אין די הויכשולען. פאר דובנאוו'ן איז אויך קלאר, אז דער יודי-שער גייסט און די יודישע קולטור וועט אויך אין אנדערע שפראכען, א חוץ העברעאיש און יודיש, געפינען זייער אויסדרוק.

דובנאוו האט זיינע זכרונות א נאמען געגעבען „פון זשארגאן צו יודיש", ווייל ער האט אין דעם ערשטען טייל פונ'ם דאזיגען ווערק געשילדערט דעם ענטוויק-לונגס-פראצעס פון יודיש.

אין די ערשטע יאהרען פון זיין לי-טערארישער טעטיגקייט, ד. ה. אין דער צייט, ווען דובנאוו האט נאך נישט גע-וואוסט, אז זיין הויפט-געביט וועט זיין די יודישע געשיכטע, איז ער געווען דער ליטעראַרישער רעצענזענט אין דער דע-מאלט איינפלוסרייכער רוסיש-יודישער צייטונג „וואסכאד". און טאקע איהם קומט צוצושרייבען דאס פערדינסט, וואס ער איז געווען דער ערשטער, וואס האט געוואוסט אפצושאצען די בעדיי-טונג פון יודיש. דובנאוו איז געווען דער וועלכער איז אין דעם שווערען ביטערען יאהר 1881 געקומען מיט א פארשלאג צו גרינדען א צייטונג אויף יודיש. דער מצב פון דער העברעאישער און יודישער ליטעראטור איז דעמאלט געווען א זעהר קלאנגערינגער. די העברעאישע שריפט-שטעלער האבען געשוועבט אין די עו-למות העליונות, ווייט אפגעריסען פון דעם ווירקליכען לעבען, און דערצו איז זייער שפראך געווען בעזאלצען און בע-פעפערט מיט מליצה. דער טאן-געבער פון דער זשארגאן-ליטעראטור איז ווי-דער געווען שמ"ר מיט זיינע בויליגע שונד- און רויבער-ראמאנען. דובנאוו, וועלכער האט דאן אין „וואסכאד" גע-שריבען אונטער'ן פסעוודאנים „קריטי-קוס", האט געגען ביידע געפיהרט א פערביטערטען קאמף, געגען די העברע-אישע שרייבער צוליב זייער מליצה'די-גער בטלנות און געגען די יודישע, צו-ליב זייער פלאכהייט און באנאליטעט. דעם רוסישען צווייג פון דער יודישער קולטור האט מען שוין בעטראכט אלס א העכערער אינסטאנץ. די רוסיש-יודי-שע פובליציסטיק האט מען געהאלטען, ווי דער יונגער שלום עליכם האט זיך אמאל אויסגעדריקט אין א בריף צו דוב-נאוו'ן אלס די עמאנציפירטע שוועסטער. דערביי איז דאס אינטערעסאנטסטע דאס, וואס נישט בלויז די רוסיש-יודישע שרייבער און פובליציסטען האבען זעהר וועניג געהאלטען פון יודיש, נאר אפילו די יודישע שרייבער אליין האבען גע-קוקט מיט פעראכטונג און ביטול אויף דער שפראך, און וועלכער זיי האבען געשריבען. דער זעלבער פרוג, וואס האט שפעטער אזויפיל שעהנע לידער און גע-דיכטען געשריבען אויף יודיש און פער-נומען א גאנץ בכבוד'ן פלאץ אין דער יודישער פאעזיע, האט אין דעמאלדי-גען וואכען-זשורנאל „פאלקסבלאט" גע-שריבען, אז יודיש איז די שפראך פון ווילנער מארק און פון דער דינאבורגער יאמקע. דער משורר יהודה לייב גארדאן, וועלכער האט זיך ענטשלאסען צו פער-עפענטליכען א ביכעל מיט יודישע גע-דיכטען, האט דאס דאזיגע ווערק טיטו-לירט מיט'ן נאמען „שיחות חולין". דערמיט האט ער געמיינט צו זאגען, אז מיט דער דאזיגער שפראך קאן מען זיך נאר בענוצען צו לייכטע פלאפלערייען, אבער נישט צו ערנסטע ליטעראַרישע געדיכטען. דינעזאן, דער מחבר פון ראמאנען, וועלכע האבען טויזענדער לעזער געריהרט ביז טרעהרען, האט נאך אין דער יודישער ליטעראטור געזעהען נאר עפיס פאראיבערגעהענדעס און צייטווי-ליגעס, וואס דינט נאר אלס מיטעל צו ווירקען אויפ'ן פאלק. שפתינו המדברת — שפת עוברת לי (אונזער אומגאנגס-לשון איז נאר פאר מיר א פאראיבער-געהענדע שפראך), שרייבט ער אין א בריף צו דובנאוו'ן, און ער ווייסט נישט צוליב וואס מענדעלי בעמיהט זיך אזוי שטארק צו געבען זיינע יודישע ווערק א הויכע קונסטלערישע פארם, און אפילו שלום עליכם, וועלכער איז שוין געווען צופיל קינסטלער, אז ער זאל האלטען די שפראך, אין וועלכער ער האט געשאַ-פען בלויז אלס מיטעל, האט זיך אויך נישט געפיהלט אינגאנצען זיכער. זיינע בריוו צו דובנאוו'ן האט ער, פונקט אזוי ווי אלע אנדערע דעמאלט, און דערונ-טער אויך מענדעלי, געשריבען אויף רו-סיש. „איהר זענט דער איינציגער שריי-בער — שרייבט שלום עליכם אין זיינע א בריף צו דובנאוו'ן אין יענער צייט, — וואס בעצייהט זיך מענשליך און סימפא-טיש צום ארימען זשארגאן." דובנאוו איז אויך געווען דער, וואס האט צוגע-געבען מוט דעם יונגען שלום עליכם, בעת ער האט פערעפענטליכט זיין ער-שטען הומאריסטישען ווערק „דאס מע-סערל". דובנאוו האט זיך דאן אויסגע-דריקט, אז ער האט געפינען א בריליאנט אין א מיסט-קאסטען. ווי ווייט מען איז נאך דאן אונזיכער געווען בעצוג אויף דער פאקט, וואס די ערשטע יודישע צייטונג אין רוסלאנד „דער פריינד", וועלכע האט אנגעהויבען צו ערשיינען אין יאהר 1903 ביי דער בעטייליגונג פון די דעמאלדיגע בעסטע יודישע ליטעראַרישע און פובליציסטישע כחות, איז געווען פערזעהען מיט'ן אונטער-קאפ „דאס ערשטע זשארגאנישע טאגעבלאט". מענדעלי איז געווען דער ערשטער, וואס איז געגען דעם ארויסגעטרעטען; „ארויסגעבער פון א יודישער צייטונג — שרייבט ער מיט כעס — רופען אליין אן זייער שפראך זשארגאן. פארוואס שרייבען זיי נישט פשוט: „א יודיש טאגע-בלאט". דער אונטער-טיטעל „זשארגאן"

(ענדע—זייט 8)

*) איבערזעצט פון דייטש.

ביי פעטזוכט, גיכט און צוקער-קראנקהייט פער-בעסערט דאס Franciszka Józefa ביטער-וואַ-סער די מאגען- און געדערעם-טעטיגקייט און פער-בעסערט דאס בלוט. פארשער אויפ'ן געביט פון שטאף-וועקסעל פערזיכערען מיט'ן Franciszka Józefa וואסער דערגרייכט צו האבען גלענצענדע רעזולטאטען

פון דער סדרה

פערל פון אונזער אלטען אוצר —

— געזאמעלט פון — פ. ז. גליקסמאן.

וירא אליו ה'.

כל ארחות ה' חסד ואמת (תהלים כ"ה), אלע ריכטונגען פון גאט זענען חסד און אמת. חסד איז פריהער ווי אמת. א בעווייז דערצו, אז אלע וועגען פון גאט זענען חסד, איז צו זעהען פון דעם, וואס אין תחלת פון דער תורה (בראשית ב) שטעהט „ויבן ה' אלקים את הצלע", גאט האט געצירט ווי א כלה די ריפ, פון וועלכער חוה איז גע-מאכט געווארען, און אזוי האט ער זי געפיהרט צו אדם'ן (ויבן איז פון ווארט בונה, וואס בעדייט אין א געוויסער מדינה: כלה); אינ'ם סוף פון דער תורה (דברים ל"ד) שטעהט „ויקבור אותו בגי, ער האט איהם (משה'ן) בע-גראבען אין א טאל; און אין מיטען פון דער תורה שטעהט „וירא אליו ה'", גאט האט זיך צו איהם, צו אברהם'ן, בעוויזען, כדי איהם מבקר חולה צו זיין, ווארום דעמאלט איז געווען דער דריטער טאג זייט אברהם האט זיך מל געווען (מדרש תנחומא, גמרא עירובין י"ח).

די דאזיגע דריי פאקטען האט די תורה געבראכט, כדי ס'זאל זיין א מוסר השכל פאר מענשען, אז וואס אנבע-טרעפט בעמיהונגען לטובת א זיווג פון חתן כלה, בקור חולים און קבור מתים, זאל מען זיך אנאיינגען די מדה פון אוי-בערשטען, דהיינו, מען זאל דאס טון אליין, נישט דורך פערמיטלונג פון אנ-דערע מענשען. (באר מים חיים).

* * *

והוא יושב פתח האהל כחם היום.

די תורה איז זיך מכון דערמיט צו בעצייכענען די מעלה פון אברהם אבינו, אז כאטש דעמאלט האט זיך דער טאג אמשטארקסטען דערוואַרימט דורך דער זון, וואס וואלט געקאנט דינען פאר אברהם'ן אלס א רפואה, ווען ער וואלט זיך געוועהן אנידערזעצען אויף דער זון און ווארימען זיין אונגעפערהיילטע מכה, דאך איז ער געזעסען ביי דעם איינגאנג פון זיין געצעלט, כדי ארייננצונעמען די פארבייגעהענדע אורחים. (סדורו של שבת").

* * *

ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל.

די מפרשי התורה מאטערן זיך צו ערקלערען, פארוואס האבען די מלאכים געשטעלט אברהם'ן די דאזיגע פראגע. די גמרא זאגט (ב"מ פ"ז), אז זיי האבען געפרעגט וואו שרה איז, כדי איהר צו שיקען א כוס של ברכה. אבער דער פשט איז: דער שטייגער איז פון אנ-אייניגער הויז-פרוי, אז זי בעגריסט די אנגעקומענע געסט. דערמיט בעווייזט זי, אז זי איז מיט זייער בעזוך צופרידען, און דאס פערשאפט די אורחים פער-גענוגען. פונקט פערקעהרט איז אבער, ווען די ווירטין בעווייזט זיך גארנישט פאר די געסט. דעריבער האבען זיי גע-פרעגט, וואו איז עפיס דיין פרוי שרה, וואס איז בעקאנט מיט איהר גרויס צדקות, פארוואס קומט זי גארנישט ארויס? בלויז דערפאר, וואס זי איז דיין פרוי, צוליב וואס זי איז געוועהנט מיט גמילות חסדים, האט זי אונז געדארפט מקבל צו זיין בסבר פנים יפות.

דערויף האט אברהם געענטפערט: הנה באהל, זי איז א צנועה, אזוי אז זי געהט נישט ארויס פון איהר געצעלט, כדי מקבל פנים צו זיין פרעמדע געסט, כאטש זי איז מיט זייער בעזוך גאנץ צופרידען. (באר מים חיים)

* * *

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה, ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו.

א מעשה איז געשעהען: 2 מיידלעך זענען געגאנגען צום ברונעם, כדי צו טרינקען און אנצושעפען קריגען וואַ-סער. האט איינע געזאגט צו דער אנ-דערער: „פארוואס זעהט עפיס דיין פנים אויס אזוי קרענקליך?" — „מען האט מיר שוין לאנג נישט געגעבען צו עסען, אזוי אז איך בין נאהנט צו שטאר-בען" — האט דאס מיידעל געענטפערט. דאס אנדערע מיידעל האט, רחמנות-הא-בענדיג אויף איהר, אנגעפילט איהר קרוג מיט מעהל און זיי האבען זיך געוועק-סעלט מיט זייערע קריגען. אז מען איז אין סדום וועגען דעם געוואויר געווארען, האט מען דאס גוטע מיידעל פערברענט. דאן האט דער אויבערשטער געזאגט: דער פסק פונ'ם דערמאנטען מיידעל לאזט מיך נישט שווייגען (רבה איז אי-דענטיש מיט ריבה, וואס בעדייט: א מיידעל). (מדרש רבה. גמ' סנהדרין פ' חלק).

* * *

והאלקים נסה את אברהם.

צוליב וואס האט דער אויבערשטער געברענגט אברהם'ן צו נסיונות? דער מענש, ווען ער טוט גוטע מעשים, ווערט ער פערוואוידעלט און גייסטיג העכער. דעריבער האט דער אויבערשטער גע-וואלט, אז אברהם זאל זיין אזוי גייסטיג געהויבען, אז ער זאל בפועל מקריב זיין זיין איינציגען זוהן מחמת דעם רצון פון אויבערשטען. דאס איז דער טייטש: והאלקים נסה את אברהם, גאט האט גע-וואלט אברהם זאל זיין בפועל געהויבען, ער זאל נעמליך זיין א בעל-נסיון. (בעל עקידה).

* * *

וישכם אברהם בבקר.

וואס איז עפיס אזוי דער רעש מיט דעם נסיון פון דער עקידה, אפילו א פחות שבפחותים, ווען דער אויבערשטער וועט איהם הייסען אזוי טון, וואלט ער עס געווים מקיים געווען, ווארום אויב נישט, וועט דער אויבערשטער ביי איהם צונעמען די נשמה?

ס'איז א משל צו 2 מענשען, וועלכע פאהרען אין דער הויפטשטאט פון דער מדינה. איינער פאהרט אהין, כדי צו בעקוקען זיך [illegible]: און מיט די זעהענסווירדיגקייטען פון דער שטאט; דער צווייטער איז ארעסטירט, געשמידט אין קייטען און דארט וועט מען איהם איינזעצען אין דער תפיסה. וואס איז דער אונטערשייד צווישען זיי ביידע? דער ערשטער, ווען ער קומט עטליכע מייל פאר דער דאזיגער שטאט, ווען ער זעהט שוין דעם שטאט-טורם פון דער ווייטענס, ווערט ער מלא שמחה און עס גלוסט זיך איהם שוין, וואס שנעלער אין דער שטאט ארייננצוקומען. אנדערש איז אבער מיט דעם צווייטען.

דער נמשל איז: אמת טאקע, אז אנ'אנדערער וואלט אויך מוזען פאלגען דעם אויבערשטען, אבער א גאנצע נאכט פרי-הער וואלט ער געוויינט. אנדערש איז גע-ווען אברהם אבינו. א גאנצע נאכט האט ער זיך געפרעהט און געגארט, דער מאר-גענשטערן זאל שוין אויפשיינען, כדי ער זאל קאנען מקיים זיין די מצוה פון גאט, אזוי ווי עס שטעהט: וישכם אברהם בבקר. אט דאס איז דער גרויסער נסיון פון אברהם'ן. (דער וואדיסלאווער מגיד, ז"ל געברענגט אין ספר בית-יעקב)

* * *

צו פרשת נח האבען מיר דא צוטירט די ווערטער פון מדרש, אז דעם מבול האט גאט נאר געברענגט צוליב דער עבירה פון גזלה און אז מען גזל'ט אפילו א שוה פרוטה, איז אזוי גוט, ווי מען וואלט צוגענומען ביי יענעם די נשמה.

דערויף האט מען אונז פון סוחר'ישער זייט אויפמערקזאם געמאכט, אז איצט, אין דער צייט פון געצוואונגענע באנק-ראטען, האבען מיר דאס נישט געברויכט צו שרייבען, ווייל א סך סוחרים האבען דערפון געהאט עגמת נפש, חלישות הדעת.

מיר ווילען דא דערום ערקלערען, אז דער אויסדרוק „גזלה", בעצייהט זיך נאר אויף דעם, וואס מען גזל'ט דירעקט פון יענעם אוועק. אט אזוי שטעהט אין פסוק: ויגזול את החנית מיד המצרי. דאגעגען אבער, אין פאל, ווען מען בארגט זיך און שפעטער מאכט זיך א סבה, אז מען קאן נים בעצאהלען, הייסט דאס נישט גזלה. והראיה, אזוי גוט ווי די תורה האט פערבאטען צו גזל'ען,— אזוי האט אויך די תורה געווארענט נישט צו מאהנען ביי דעם, וואס האט נישט צו בעצאהלען: לא תהיה לו כנושה.

—0—

א מעשה מיט א יודישען קלעזמער פון פראג,

וואס איז געראטעוועט געווא-רען פון א באנדע גזלנים —

(אנ'אינטערעסאנטע יודישע פאלקס-מעשה)

אויסגעקליבען און איבערדערצעהלט פון ר. אייזלאנד

3.

און די גזלנים פלעגען זיך אוועקגעהן אויף גאנצע טעג און היימקומען ערשט שפעט נאך האלבער נאכט. פאר אוועק-געהן פלעגען זיי פערשליסען דעם ארייי-גאנג צו דער הייל, אזוי אז אונזער ר' שמעלקע זאל נישט קאנען אנטלויפען. אבער אינוועניג אין דער הייל פלעגט ער קענען זיך ארומדרעהען פראנק און פריי וואו ער האט נאר געוואלט, און עסען און טרינקען וואס זיין הארץ וואס נאר גלוסטעט. ביינאכט פלעגען די גזל-נים צוריקקומען פערבלוטיגטע און נאכ-דעם ווי זיי האבען זיך ארומגעוואשען, האבען זיי זיך געזעצט עסען און טרינ-קען. נאכ'ן עסען האבען זיי זיך לוסטיג געמאכט און ר' שמעלקע האט געמוזט פאר זיי שפילען. אפט פלעגט זיך מאכען אז די גזלנים האבען מיט זיך מיטגע-בראכט מענשען. וואס זיי האבען גע-כאפט אויף די וועגען און דא אין דער הייל האבען זיי די אומגליקליכע געטויט מיט כל-ערליי שרעקליכע יסורים און אונזער ר' שמעלקע האט דערביי נאך געמוזט צושפילען עפעס א פריילעכס. וואס ער האט געפיהלט דערביי, קען מען זיך שוין פארשטעלען. זעהר אפט האט איהם זעהר שטארק באנג געטון וואס ער איז געבליבען לעבען, און איבערהויפט צוזעהען ווי מען פייניגט אזוי מענשען, האט ער אויף זיך גיכער געוואונשען דעם טויט. ער האט אפילו געוואלט זיך א מעשה אנטאן, אבי נישט צו דארפען צוזעהען די שוידערליכע מעשים פון די רויבער.

גאנצע טעג פלעגט ער ארומגעהען אי-בער דער הייל און געזוכט, אפשר וועט ער געפינען א וועג, דורך וועלכען צו אנט-לויפען און געהענדיג איבער דער הייל האט ער געזעהען קאמערן, וואו עס זע-נען פולע טונען מיט גאלד. ער האט אויך געזעהען קעלערען וואו עס האבען זיך ארומגעוואלגערט פיינער פון מתים. ביי-נאכט, איידער די גזלנים פלעגען זיך אומקעהרען, האט ער פערבראכט אין תהלים זאגען און מיט וויינען און בע-טען צו גאט, אז ער זאל איהם מציל זיין פון דאגע. ער האט אויך נישט פער-פעהלט אפצוריכטען חצות און געשפילט אויף זיין פידעל „על נהרות בבל". און איז ער אפגעווען אין דער הייל ביי די גזלנים זעקס חדשים.

איין נאכט האבען זיך די גזלנים אומ-געקעהרט אין דער הייל אריין זעהר -צער-גדיג. און דער עלסטער איז צוגעגאנגען צו איהם און געזאגט: איצט, יוד, איז גע-קומען די צייט מען זאל מאכען א [illegible] דיר. ווארום מיר זענען היינט גע-ווען אין פראג. האבען מיר געהערט אז די שטאדט קאכט נאך אלץ מיט דיין פערפאלען ווערען, און אז מען זוכט דיך ארום זעהר שטארק און אז די וועסט לעבען קען מען דאך נאך קומען אויף א סל'אד און אונז אלעמען אויס'הרג'ענען". און מען האט זיך טאקע גלייך גענומען צוגרייטען איהם צו טויטען. און ר' שמעל-קע האט זיי געבעטען, אז זיי זאלען איהם כאטש לאזען וידוי זאגען, און צום לעצטען מאל שפילען אויף זיין פידעל. האט מען איהם צוגעשטימט. און ער האט גענומען די פידעל און געשפילט אזוי, אז זיין שפילען האט זיי אלעמען צו-ביי-[illegible].

4.

וועלען מיר איהם לאזען יידוי זאגען אויף זיין פידעל און מיר וועלען זיך אומקעהרען קיין פראג זעהען, וואס דארט איז דערווייל פארגעקומען.

די צוויי דוכסים האבען אלץ נישט געקענט פערגעסען, אז צוליב זיי איז ר' שמעלקע נעלם געווארען און זיין ווייב מיט די קינדער זענען געבליבען ווי שאף אחן פאסטוך. האבען זיי געלאזט אויסקלעבען מודעות אין אלע ערטער, אז זיי זענען גרייט צו געבען א שלל מיט געלט צו דעם יענעם, וואס וועט דער-געהן א שליאר פון דעם פערפאלענעם קלעזמער. און אז די מודעות האבען גאר נישט געבראכט, האבען זיי זיך מישב גע-ווען, זיי וועלען זיך פערשטעלען פאר יע-גערס און מיטנעמען מיט זיך דרייסיג בעריטענע מיט כלי-זיין. און אלע נאכט האט מען זיך ארויסגעלאזט און אנ'אנ-

דער וואלד פון די וועלדער ארום פראג. דארטען האט זיך די מחנה צעטיילט אין קלענערע מחנות און מען האט זיך ארויסגעלאזט זוכען אין בעזונדערע ווינ-קעלעך און עס איז געווען אפגעמאכט, אז ווען איינע מחנה וועט עפעס זעהען, זאל זי געבען א פייף וועלען זיך אלע איבעריגע מחנות צוזאמענלויפען אויפ'ן ארט פון וואנען דער פייף וועט קומען. אבער זוך היינט, זוך מארגען, אז אין ערגעץ איז נישט געווען קיין שפור פון דעם פערפאלענעם. און אלע זענען שוין געווען מיד פון דעם ארומזוכען אין די וועלדער און די צוויי דוכסים האבען זיך שוין געוואלט אומקעהרען און איהם אויפהערען זוכען. נאר זיי האבען זיך בעראטען, זיי וועלען נאך אפווארטען דריי טעג צייט, און אויב זיי וועלען איהם אין די דריי טעג נישט געפינען, וועלען זיי איהם שוין אויפהערען זוכען.

אוועק איין טאג און א צווייטער און פון ר'שמעלקע'ן איז נאך אלץ קיין שליאר נישט געווען. און אלע זענען זיי שוין כמעט ווי זיכער, אז עס לוינט שוין מעהר נישט צו זוכען. מעהר נישט, מען האט אפגעמאכט צו זוכען דריי טעג, האט מען שוין געוואלט אויספיהרען. אין דער לעצטער נאכט זענען די דוכסים מיט זייערע בעריטענע אנגעקומען אין דעם וואלד וואו די גזלנים האבען זיך אויפגעהאלטען. דער וואלד איז געווען א טיפער און א פינסטערער, און מען האט קוים געזעהען וואו מען געהט. די דוכ-סים זענען געגאנגען בעזונדער און זייע-רע בעריטענע זענען געגאנגען בעזונדער. פלוצים, ווי זיי זענען אזוי געגאנגען און געטאפט דעם וועג אין דער פינסטערניש האבען די יעגערהינט פון די דוכסים זיך אפגעשטעלט אויף איין ארט און בשום אופן פון דארטען זיך נישט געוואלט רירהען. האבען די דוכסים פערשטאנען, אז מסתמא איז דא עפעס אזוינס, וואס עס לאזט די הינט נישט אוועק פון דא-נען. זענען זיי אזוי געשטאנען און אנגע-שטעלט די אוירען, אפשר וועלען זיי עפעס דערהערען. און זיי האבען טאקע דערהערט א אומגעהייעריש טרויעריג שפי-לען, וואס איז געקומען ווי פון א טיפע-ניש. האבען זיי נאכמעהר אנגעשטעלט די אוירען און דערקענט, אז דאס שפי-לט דער פראגער קלעזמער, ווייל קיינער האט נישט געקענט שפילען מיט אזא זיסקייט און מאראלישקייט ווי ער. הא-בען זיי געגעבען א פייף און באלד הא-בען די בעריטענע זיך גענומען טראגען אויף זייערע פערד צווישען די ביימער פון אלע זייטען און באלד זענען אלע דרייסיג מענשען שוין געווען צוזאמען. האט מען אנגעצונדען פאקלען און גענו-מען זוכען. האט מען געפינען אנ'עפענונג וואס האט געפיהרט צו דער הייל פון די גזלנים. זענען די דוכסים מיט זייערע בעריטענע אריין אין דער הייל מיט זייער כלי-זיין און זיי האבען זיך אראפגע-לאזט אלץ טיפער און טיפער און דאס שפילען איז זיי אנטקעגענגעקומען אלץ נעהנטער און אזוי זענען זיי נאכגעגאנ-גען דאס שפילען, ביז זיי זענען ארייינגע-קומען אין דער קאמער, וואו ר' שמעל-קע איז געשטאנען א בעגאסענער מיט טרעהרען און די גזלנים זענען געזעסען ארום איהם שטארק פערטראכטע, זענען די דוכסים מיט זייערע בעריטענע בעפאלען די גזלנים און זיי געבונדען. דערנאך זענען זיי צוגעפאלען צו ר' שמעלקע'ן, איהם געקושט און געהאלזט און זיך זעהר גע-פרעהט וואס זיי האבען איהם נאך גע-פונען א לעבעדיגען. דערנאך האט מען די רויבער געבונדענע ארויפגעזעצט אויף פערד און זיי אפגעפיהרט קיין פראג.

געקומען קיין פראג, האבען זיי די רויבער בעהאלטען אין א קעלער, ווייל זיי האבען נישט געוואלט אז די זאך זאל מפורסם ווערען, איידער מען וועט פרי-הער נישט כאפען דעם גרויסען קענער, וואס ער איז געווען דער שולדיגער אין דער גאנצער מעשה, ווייל זיי האבען איצט שוין געוואוסט אלץ. ר' שמעלקע'ן האט מען פריהער פאר אלץ געלאזט אפבא-דען. דערנאך האט מען איהם געגעבען צו עסען און צו טרינקען טייערע ווינען, כדי ער זאל צו זיך קומען, מחמת ער איז פון גרויס צער און יסורים גע-ווען זעהר אפגעשוואכט. אויך ר' שמעל-קע'ן האט מען נישט געלאזט א היים געהען, כדי עס זאל נישט ווערען א רעש און שטארם. דערנאך האט מען אוועק-געשיקט די בעריטענע אין דער הייל א ריין, אז זיי זאלען ברענגען פון דארטען דאס גאנצע גאלד מיט'ן זילבער, וואס האט זיך געפונען אין די געהיימע קא-מערן, און אז אלץ איז שוין געווען פער-טיג, האט דער דוכס פון פראג געמאכט א גרויסען באל און פערבעטען צו דעם באל אלע גרויסע לייט, אויך דעם גרוי-סען קענער האט מען גערופען. און שפי-לערהייט האט דער דוכס אויך געשיקט נאך ר' שמעלקע'ס ווייב און איהר גע-זאגט, אז זי זאל זיצען און ווארטען אין איינער פון די סאליעס, ווייל ער האפט, אז באלד וועט מען זיך דערוויסען פון א גוטע בשורה.

און מיטען דעם באל, ווען אלע געסט זענען שוין געווען פערזאמעלט און מען האט זיך משמח געווען, איז דער דוכס פון פראג צוגעגאנגען צו דעם גרוי-סען קענער און איהם געבעטען, אפשר קען ער פאר די געסט שפילען עפעס פון שמעלקע קלעזמער'ס זאכען. רופט זיך אפ דער קענער: „נו, שמעלקע'ס זא-כען האט נאר געקענט שמעלקע שפי-לען, און יעצט, אז שמעלקע איז נישטא, איז נישטא קיינער אויף דער וועלט, וואס זאל קענען שפילען זיינע זאכען. ווייל ער איז געווען איינער אין דער וועלט. און נאך איינער אזא איז שוין מיזהר נישטא".

פרעגט דער פריץ: „און וואס, מייסטער, וואלט מען געדארפט טון צו דעם מענ-שען, וואס האט אזא טייערען שפילער פון דער וועלט אומגעבראכט?"

זאגט דער גרויסער קענער: „אזא מענ-שען וואלט מען געדארפט אין שטיקער צערייסען און דאס פלייש פאר די הינט ווארפען".

קומט צו דער צווייטער דוכס און זאגט: „און איך האב געפינען א מענש, וואס קען שפילען שמעלקע'ס זאכען און פונקט אזוי גוט ווי ער אליין".

רופט זיך אפ דער גרויסער קענער: „ווען איך זאל זעהען אזא מענשען, וואלט איך איהם אויסגעקושט יעדען אבר".

האט דער דוכס געגעבען א צייכען מען האט געעפענט א זייטיגע טיר און ר' שמעלקע איז ארייינגעקומען און זאל זעהר שעהן פערפוצט און ער האט זיך פערנייגט פאר אלע שררות און שררה'טעס. האט מען געעפענט א צווייטע טיר און עס איז ארייינגעקומען זיין ווייב. ווי זי האט איהם דערזעהן, איז זי צו-געפאלען צו איהם, איהם געפאלען אויפ'ן האלז און געוויינט און געלאכט פון גרויס שמחה. און מאן און ווייב האבען זיך געהאלזט און געקושט און אלע אין זאל זענען אזוי גערירט געווארען אז טרעה-רען האבען זיך געגאסען פון זייערע אוי-גען. און מיטען דערינען איז געווארען א גערודער אין זאל. ווארום דער גרויסער קענער איז פון גרויס שאנדע אומגעפא-לען און איז מעהר נישט אויפגעשטא-נען. דערנאך האט מען אין דעם זאל א ריינגעבראכט די אלע גזלנים געשמידט אין קייטען און ר' שמעלקע האט דער-צעהלט דעם גאנצען עולם, וואס מיט איהם איז פארגעקומען.

אויף צומארגענס האט די גאנצע שטאדט גע'רעש'ט מיט דער געשיכטע און די צוועלף גזלנים זענען צעהאקט געווארען אויף שטיקער. דאס גאנצע עשירות וואס מען האט געפינען אין דער הייל האט מען אפגעגעבען ר' שמעל-קע'ן און ער איז געווארען דער רייכ-סטער מענש אין גאנץ פראג. און ער האט געטון גרויס צדקה און געלאזט אויס-שטעלען א שוהל און ער האט אויסגע-לעבט זיינע יאהרען אין נחת און גדולה. און ער האט דערלעבט צו זעהען קינ-דער און קינד'ס-קינדער, און נאך עד היום געפינען זיך קינד'ס-קינדער פון זיין משפחה, וואס זענען צווישען די גרעסטע גבירים אויף דער וועלט.

—0—

א יודיש מעדעל די גרעסטע שפּיאָנקע פֿון דער וועלט-מלחמה

אַ אמת'ע מעשה וואָס לייענט זיך ווי אַ שונד-ראָמאַן. — זי איז שעהן, בעגאַבט און אומשולדיג און ווערט דאָך אַרײַנגעצויגען אין שפּיאָנאַזש. — די איבערלעבונגען פֿון אַ שפּיאָנקע. — אַ קאַפּיטעל מלחמה-געשיכטע.

.4

אויף מאָרגען איז אין אַלע פּאַריזער צײַטונגען געווען אָפּגעדרוקט אַ אָפֿיציעלע מעלדונג, אַז אין פֿראַנקרײַך רועהט זיך אַרום אַ געפֿעהרליכע דײַטשע שפּיאָנין, זעהט אויס אַזוי און אַזוי און עס איז בעשטימט אַ פּרעמיע פֿון אַ האַלבען מיליאָן פֿראַנק, ווען מען וועט זי כאַפּען. אויף מאָרגען קומט דער אונטער-אָפֿיציער און דערצעהלט זײַן „פֿרוי", אַנאַ לעסער, אומגעהויער ווילדע נײַעס:

— הײַנט, זאָגט ער, איז געווען בײַ אונז אין ביוראָ אײַנער אַ גריך, גודאינים הײַסט ער, און ער האָט אונז פֿאָרגעלייגט אַרויסצוגעבען די געפֿעהרליכע דײַטשע שפּיאָנין. ער פֿערלאַנגט אָבער הונדערט טויזענט פֿראַנק אַלס אַוואַנס. מיר האָבען פֿערלויפֿיג קײַן געלט איהם נישט געגעבען, דערווײַל באַאָבאַכטען מיר איהם און ווען עס וועט קלאָר ווערען, ווער ער איז, וועלען מיר זעהען. מאָרגען בײַנאַכט וויל ער אונז די שפּיאָנין פֿעררעטען.

אַנאַ לעסער הערט דאָס, ציטערט אויף, אָבער זי בעהערשט זיך. זי ווייסט, אַז נאָך קײַנמאָל איז איהר לעבען אַזוי נישט געשטאַנען אויף דעם שפּיל, ווי איצט, ווײַל זי קען זעהר גוט דעם דאָזיקען גריך גודאינים. דאָס איז אַ גריכישער אָפֿיציער, וואָס דינט אַלס שפּיאָן פֿאַר די דײַטשען, און וואַהרשײַנליך האָט די פּרעמיע פֿון אַ האַלבען מיליאָן פֿראַנק איהם געריצט, ער וויל זי ווירקליך פֿעררעטען און ער קען עס טאָן יעדען מאָמענט.

אָבער אַנאַ פֿערלירט זיך נישט, זי ראַטעוועט איהר לעבען דורך אַ גניאַלען אײַנפֿאַל. נאָך אין דעמזעלבען טאָג בעשטעלט זי דעם שפּיאָן גודאינים, וועלכער שטעהט אונטער איהר קאָמאַנדע, ווי געוועהנליך צו זיך. זי ניט איהם שנעל איבער אַ קאָנווערט און זאָגט איהם, אַז מאָרגען גאַנץ פֿריה זאָל ער קומען אין אַ בעשטימטען קלײנעם רעסטאָראַן הינטער פּאַריז, דאָרט וועט איהם אָפּוואַרטען אַ דײַטשער אַגענט וועלכער וועט בײַ איהם נעהמען דעם קאָנווערט. און דאַן וועט ער, גודאינים, בעקומען פֿון דעם אַגענט אויסגעצאַהלט 50 טויזענט פֿראַנק גראַטיפֿיקאַציע. אין דערזעלבער נאַכט קומט אָן אין ביוראָ פֿונ'ם פֿראַנצויזישען קעגען-שפּיאָנאַזש אַ אַנאָנימער בריוו, וואָס ווירקט, ווי אַ באָמבע. אין דעם בריוו ווערט געזאָגט, אַז אַ געוויסער פֿראַנצויז, וואָס האָט אָבער מורא פֿאַר דער נקמה פֿון די דײַטשען, מעלדעט דאָ, אַז גודאינים איז אַ דײַטשער שפּיאָן. אויב מען גלויבט איהם נישט, זאָל מען מאָרגען גאַנץ פֿריה קומען אין דעם און דעם רעסטאָראַן הינטער פּאַריז, דאָרט וועט מען געפֿינען גודאינים'ען, ערוואַרט דורך אַ דײַטשען אַגענט, וועלכען ער וועט איבערגעבען אַ קאָנווערט מיט ווײַכטיגע ידיעות. אויב דאָס איז נאָך ווייניג, קען מען אויספֿרעגען די און די מענצערין, וועלכע איז גודאינים'ס אַ געליבטע און זי ווייסט, אַז איהר חתן איז אַ שפּיאָן. אויף מאָרגען האָט מען צו דער ריכטיגער שעה אַרעסטירט גודאינים'ן, זײַן געליבטע, די מענצערין, האָט מודה געווען, אַז ער איז אַ שפּיאָן און אין אײניגע טעג אַרום האָט מען דעם גריכישען אָפֿיציער דערשאָסען...

אין דעם טאָג, ווען גודאינים ווערט געפֿיהרט צום דערשיסען ווערען און ער דערצעהלט דעם אָפֿיצער, וואָס פֿיהרט איהם, אַז ער איז אַ קרבן פֿון אַ וואונדער שעהנער פֿרוי, אין דעמזעלבען טאָג זיצט שוין אַנאַ לעסער ווידער אין בערלין...

אין 1918 אין די ענטשיידונגס מאָמענטען פֿון דער וועלט-מלחמה, ווײַזט זיך אַנאַ לעסער ווידער אויף די געפֿעהרליכסטע פּונקטען און ווידער שפּילט זי מיט דעם לעבען און ווידער ווײַזט זי אַרויס גענִיאַלע שפּיאָנאַזש בעגאַבונג.

מיט אַנ'אונטערוואַסער-שיפֿעל קומט זי קײַן שפּאַניען. זי קומט אַלס אַ דרום-אַמעריקאַנערין און געוועהנליך רײַך גע- און עלעגאַנט. זי איז אַ פֿרוי פֿון אַ פּלאַנטאַציע-בעזיצער און האָט מיטגעבראַכט מיט זיך גרויסע סומעס געלד פֿאַר דעם שפּאַנישען „רויטען קרײַץ". אין באַרצעלאָנאַ ענטוויקעלט זי אַ גרויסע אינטענסיווע טעטיגקײַט. זי וויל העלפֿען די קרבנות פֿון קריג. דורך איהר ענערגיע געלונגט איהר צו שאַפֿען אַ ספּעציעלע פֿרויען-דעלעגאַציע, וואָס וויל מאַכען אַ רײַזע איבער די לאַזאַרעטען פֿון דער פֿראַנצויזישער אַרמעע. וועגען דעם ווערען געפֿיהרט לאַנגע אונטערהאַנדלונגען, עס דויערט אַ צײַט און ענדליך בעקומט די דעלעגאַציע די נויטיגע ערלויבניש. אויף צוויי גרויסע לאַסט-אויטאָמאָבילען ווערען געפֿיהרט לעבענס-מיטעל, וועש, ציגאַרעטען א.א.וו.. קײנער פֿון די פֿרויען, וואָס פֿאָהרען מיט, פֿאַלט נאַטירליך נישט אײַן, אַז די דאָזיגע רײַכע, עלעגאַנטע און עקסצענטרישע דרום-אַמעריקאַנערין איז די „מאַדמואַזעל דאָקטער".

די רײַזע געהט אין דער לענג פֿון פֿראַנקרײַך, פֿון לאַזאַרעט צו לאַזאַרעט. אומעטום ווערען די באַרמהערציגע דאַמען ריטערליך און פֿרײַנדליך עמפּפֿאַנגען דורך די דאַנקבאַרע פֿראַנצויזישע אָפֿיצירען. אויף דער רײַזע צוריק קומט די דעלעגאַציע אײַנמאָל אין אָווענד אין אַ קלײנעם לאַזאַרעט בײַ דער מאַרנע. דער לאַזאַרעט איז יענעם אָווענד איבערפֿילט. מען האָט אַהין געבראַכט אַ סך פֿערוואונדעטע. עס פֿעהלען אויס קרעפֿטען און די באַרמהערציגע דאַמען פֿון דער דעלעגאַציע שטעלען זיך גלײַך צו אַלס קראַנקען-שוועסטער.

אַנאַ לעסער בעקומט די אויפֿגאַבע צו העלפֿען דער אָבער-שוועסטער און מאַכען די בעטען פֿאַר די קראַנקע, וואָס קומען פֿון אָפּעראַציע-טיש. מען ברענגט אַרײַן צוויי שטאַב-אָפֿיצירען. די אָבער-שוועסטער שטיצט זיי און אַנאַ מאַכט צורעכט דאָס בעט אײנער פֿון די אָפֿיצירען און טראָגט דער אָפּעראַציע בײַם גוטען פֿערשטאַנד און בעט אַ ציגאַרעט.

אין דעם מאָמענט, ווען אַנאַ לעסער מאַכט צורעכט דאָס בעט און וויל דערלאַנגען דעם פֿערוואונדעטען אַ ציגאַרעט, לאָזט זיך דער אָפֿיציר בײַם קאָפּ און שרײַט:

— קאַמעראַדען, שנעל, שנעל. אַ דײַטשע שפּיאָנין!

אַנאַ לעסער וואַרפֿט אַ בליק אויפ'ן אָפֿיציר און זי ווערט אויף אַ מאָמענט שרעקליך צומישט: עס איז רענע אויכטין, דער זעלבער, מיט וועלכען זי האָט געפֿלירטעוועט אין בריסעל און וועלכער האָט זי שוין אײַנמאָל ענטדעקט. אָבער באַלד בעהערשט זי זיך:

— וואָס רעדט איהר פֿאַר אַנ'אונזין?! איך בין פֿון „רויטען קרײַץ". שווײַגט, ער רעדט פֿון היץ.

דער אָפֿיציר לאָזט זיך נישט אָפּזאָגען. ער שרײַט אַזוי, אַז דער גאַנצער פּערסאָנאַל לויפֿט זיך צונויף. ער שרײַט און שרײַט:

— שפּיאָנין, מאַדמואַזעל דאָקטער! קאַמעראַדען, האַלט זי פֿעסט!

צוויי דאָקטוירים נעמען אַנאַ לעסער בײַ דער האַנד, אָבער אין דעם מאָמענט בעמערקט זי, אַז פֿון אַ מאַנטעל, וואָס ליגט אויף דער ערד, שטעקט אַרויס אַ רעוואָלווער. זי בויגט זיך אַ ביסעל אײַן, כאַפּט דעם רעוואָלווער און באַלד איז זי אין דרויסען. מיט די לעצטע קרעפֿטען שפּרינגט זי אַרויף אויף אַנ'אויטאָמאָביל. ענטלויפֿט אין דער פֿינסטערניש פֿון דער נאַכט און אַ וועלדעל. דאָרט ענדערט זי די ריכטונג. דערשיסט צוויי סאָלדאַטען, וואָס פֿערפֿאָלגען זי און דאַן געלונגט איהר צו פֿערשווינדען אין דער נאַכט, לויפֿענדיג אַלץ אין דער ריכטונג פֿון וואַנען עס הערט זיך אַ האַר מאַשינען-קאַנאָנאַדע, ביז זי קומט צו איהר גליק נאָהענט צו די דײַטשע פּאָזיציעס. דאָרט טרעפֿט זי אַ דײַטשען אָפֿיציר, וועלכער אַרעסטירט זי און פֿיהרט זי אין שטאַב, וואו עס ווערט פֿעסטגעשטעלט ווער זי איז. מיט אַנ'אַעראָפּלאַן ברענגט מען זי שנעל אין גרויסען הויפּט-קוואַרטיר. דאָרט גיט זי איבער דאָס, וואָס זי האָט געזעהען בעת איהר רײַזע אַלס קראַנקען-שוועסטער, און ווען די אָפֿיצירען פֿון הויפּט-קוואַרטיר הערען דאָס, ווערען זיי בלאַס: פֿאַר זיי ווערט שוין קלאָר, אַז עס געהט צו ענדע און אַז דער קריג איז פֿערלוירען, ווײַל אומעטום האָט אַנאַ לעסער געזעהען גרויסע פֿראַנצויזישע און אַמעריקאַנישע אַרמעען אין בעוועגונג, גוט-דורכגעפֿיהרט און גוט בעוואָפֿענט, עס איז געווען קלאָר, אַז די פֿראַנצויזען גרייטען זיך צו דעם לעצטען קלאַפּ.

באַלד איז אויך געקומען די לעצטע גרויסע פֿראַנצויזישע אָפֿענסיווע. דערנאָך דער וואַפֿענשטילשטאַנד און מיט דעם דער סוף פֿון אַנאַ לעסער'ס ערשטוינענדער לעבען. גאַנץ אײַנזאַם און ערשעפּט, איזאָלירט פֿון דער גאַנצער וועלט האָט די וואונדער-שעהנע שפּיאָנין געוואוינט די לעצטע יאָהרען אין אַ קלײנעם הײַזעל אין זעלענדאָרף, בײַ בערלין. מאָרפֿיום און קאָקאַאין האָבען פֿערענדיגט די טראַגעדיע. איהר קערפּער איז געוואָרען שוואַך און קראַנק, און ווען זי האָט אויך איהר פֿערשטאַנד פֿערלוירען, האָט מען זי אָפּגעפֿיהרט, ערשט מיט עטליכע חדשים צוריק, אין אַ משוגעים-הויז אין דער שווײַץ, וואו זי געפֿינט זיך נאָך איצט און פֿון וואַנען זי וועט וואַהרשײַנליך שוין מעהר נישט צוריקקומען.

א. טאַרטשינסקי.

Dobrodziejstwo u łoża chorego

Jakiem dobrodziejstwem jest dla chorego, gdy mu kilka kropel wody kolońskiej "4711" ochłodzi pałające czoło i ręce. Rozpylona w pokoju chorego woda "4711" działa niezwykle orzeźwiająco. Jej siła ożywcza powoduje u niego przyjemny nastrój i przyczynia się do uzdrowienia.

No. 4711 Eau de Cologne

Wytwarzana całkowicie w kraju, przez generalnego zastępcę: firmę Z. BOCHNER i S-ka, Dziedzice.

פֿון „זשאַרגאָן" צו יודיש

(ענדע פֿון זײַט 7)

און „פֿרײַנד" איז טאַקע גאָר און מיטען פֿערשוואונדען. פֿון דעמאָלט אָן איז דאָס וואָרט „זשאַרגאָן" געוואָרען אַ זעלטען וואָרט פֿאַר דער יודישער שפּראַך.

אָט דאָס אַלץ ברענגט דובנאָוו אין זײַנע זכרונות און ער גיט זיי דעם נאָמען „פֿון זשאַרגאָן צו יודיש". די זכרונות גופֿא געפֿינען זיך אין דעם צווייטען גרעסערען טייל פֿון זײַן ווערק, וועלכער איז אויך אינטערעסאַנטער און שפּאַנענדער פֿון ערשטען טייל.

פֿון צײַט צו צײַט נעהמט זיך דער געשיכטע-פֿאָרשער דובנאָוו צו דער פֿעדער, כדי צו שרײַבען ערינערונגען וועגען פֿערשטאָרבענע יודישע שריפֿטשטעלער. אין די ערשטע דרײַ יאָהר פֿון דער וועלט-מלחמה זענען געשטאָרבען די קלאַסיקער פֿון דער יודישער ליטעראַטור. צוערשט איז געשטאָרבען פּרץ, אין אַ יאָהר אַרום איז שלום עליכם אַוועקגעגאַנגען פֿון דער וועלט און אין יאָהר 1916 זענען געשטאָרבען מענדעלי און פֿרוג. דובנאָוו איז מיט זיי אַלעמען, אַ חוץ מיט פּרץ'ן, יאָהרען לאַנג געשטאַנען אין זעהר אינטימע פֿרײַנדליכע פֿערבינדונגען. אין זײַנע זכרונות גיט זיי טאַקע דובנאָוו אָפּ זעהר פֿיל אָרט. אין דעם דאָזיגען ווערק בעקענען מיר זיך מיט עטליכע אומבעקאַנטע שטריכען פֿון מענדעלי'ס לעבען, ווי רײַצענד איז למשל יענע סצענע, וואָס איז פֿאָרגעקומען בעת אחד העם'ס אַ רעפֿעראַט אין קלוב „בעסעדא" אין אָדעס אין יאָהר 1903. אחד העם האָט דעמאָלט אַלץ אויסגעפֿיהרט, אַז עס איז נישט קײן גרויסע נפֿקא-מינה, צי משה רבינו האָט אַמאָל ווירקליך געלעבט אין דער געשיכטע, אָדער ער איז נאָר אַ פּראָדוקט פֿון דער פֿאָלקס-לעגענדע. דער רעאַלער משה איז דער, וואָס לעבט אין דער פֿאָלקס-לעגענדע אַלס ווירקענדע קראַפֿט. בעת דער הפֿסקה — דערצעהלט דובנאָוו — בין איך צוגעגאַנגען צו מענדעלע'ן. איך האָב איהם געטראָפֿען פֿערטיפֿט אין געדאַנקען אין אַ ווינקעל פֿון זאַל. איך האָב איהם געפֿרעגט, וואָס ער זאָגט צו אחד העם'ס רעפֿעראַט. ער האָט אויף מיר געוואָרפֿען אַ בייזען בליק און אַ זאָג געטאָן: אין דער תורה שטעהט געשריבען: ולא ידע איש את קבורתו (קײנער ווייסט נישט, וואו עס איז דער קבר פֿון משה רבינו). איך האָב אָבער איצט געפֿונען דאָס קול פֿון משה רבינו! אין קלוב „בעסעדא" האָט איהם אחד העם קובר געווען.

עס זענען געווען זאַכען פֿאַר מענדעלע'ן, דעם פֿרײַדענקערישען מענש, פֿון וועלכע ער האָט נישט ליב געהאַט צו טרײַבען ליצנות. ער האָט בשום אופֿן נישט צוגעלאָזט קײן שום ספֿק אין דער רעאַליטעט פֿון משה רבינו.

אין דער שרײַבער-משפּחה האָט מען זעהר זעלטען צו פֿערצײַכענען אַ לאַנגדויערנדע אויפֿריכטיגע פֿרײַנדשאַפֿט. אַזוי איז עס געווען שטענדיג און אַזוי איז עס אויך איצט. אין דער יודישער קינסטלער-משפּחה איז אין דעם נישט קײן אויסנאַהם, פֿערקעהרט, דאָ איז נאָך דער קנאת סופֿרים מעהר פֿערשפּרייט. און דעריבער האָבען מיר אַנ'אמת'ען נחת-רוח, לייענענדיג דובנאָוו'ס זכרונות וועגען דער האַרציגער פֿרײַנדשאַפֿט, וואָס האָט געהערשט אין יודישען ליטעראַרישען קרײַז אין די נײַנציגער יאָהרען אין אָדעס. מען קאָן זעהר גוט פֿערשטעהן דובנאָוו'ן, וואו ער שרײַבט אין אַזאַ ליריישען טאָן וועגען יענע זומער-טעג, ווען די יודישע ליטעראַרישע משפּחה האָט פֿערבראַכט אַ פּאָר שעה אין דער דײַטשער קאָלאָניע „לוסטדאָרף" הינטער אָדעס. מיר דערוויסען זיך דערבײַ, אַז דער שטענדיג שטרענגער מענדעלי איז אין אַזעלכע מאָמענטען געווען זעהר גוט געשטימט און פֿון זײַן מויל האָבען זיך דאַן „געשאָטען פּערל" און, אַז בן-עמי האָט געזונגען. בן-עמי און זינגען? איז דען דער דאָזיגער שטענדיג פֿערביטערטער טעמפּעראַמענטפֿולער, גליהענדער בײַזער און געראַכטער יוד מיט אײנמאָל יונג געוואָרען און געזונגען? יאָ, ווײַזט אויס, אַז עס איז געווען אַזאַ צײַט, ווען בן-עמי האָט געזונגען...

טיפֿע, האַרציגע ווערטער געפֿינט מען אין דובנאָוו'ס זכרונות וועגען זײַן פֿרײַנד ש. פֿרוג, וועלכער איז אַלס פֿערגעסענער געשטאָרבען אין יאָהר 1916 אין אָדעס. פֿרוג האָט אַמאָל געהאַט אַ זעהר גרויסע ווירקונג אויף יודישע לעזער. זײַנע רוסישע און יודישע געדיכטען זענען געווען פֿערשפּרייט איבער דער גאַנצער „טשערטאַ". אין טויזענדער יודישע הײַזער האָט מען איהם דעקלאַמירט און געזונגען.

גיט מיר נאָר מיר קײן רוה, קײן פֿרײַדען
די אַלטע בילדער לעבען נאָך
און טיפֿען שלאָף, און שטילען
[דרימעל
שטעהט אויף אַ צווייטעס, ליבעס
[לאַנד.

אַזוי האָט פֿרוג געזונגען. אָבער ווען עס זענען שפּעטער אויפֿגעקומען שטאַרקערע טאַלענטען, איז פֿרוג, ווי עס פֿיהרט זיך געוועהנליך אויף דער וועלט, פֿערגעסען געוואָרען. מיט רוהרענדע ווערטער שילדערט דובנאָוו אין לעצטען קאַפּיטעל פֿון זײַנע זכרונות דעם לעבענס-וועג פֿון דעם פֿײַנעם, צאַרטען און אײדעלען מענשען, זײַן קאַמף פֿאַר דער עקזיסטענץ, זײַנע ערשטע נצחונות און די נישט-פֿערדינטע פֿערגעסענהייט.

——0——

טשיבימבא

אײַנדרוקען פֿון אַ רײַזע — איבער אַפֿריקאַ —

פֿון **ו. ריבקא.**

ו. ריבקא איז אַ יודישער זשורנאַליסט, וואָס מאַכט אַ רײַזע איבער אַפֿריקאַ. ער שילדערט אַנ'אינטערעסאַנטען יודישען טיפּ וואָס ער האָט בעגעגענט אין אַ פֿערוואָרפֿענעם ווינקעל פֿון אַפֿריקאַ.

פֿון מײַן וואַגאָן-פֿענסטער האָב איך פֿלוצלינג דערזעהען דעם גרויסען קאַפֿוע-טײַך.

נאָך אַ דרײַ-טאָגיגער כסדר'דיגער רײַזע אין ווילדערניש, זעהענדיג פֿאַר זיך בלויז הימעל און שטרויסען, אָטעמענדיג בלויז היטצע, טרוקענע, שטויביגע לופֿט — איז דער דאָזיגער טײַך געווען פֿאַר מיר אַ דערפֿרישונג און גלײַכצײַטיג אַ סורפּריז.

דער ברייטער-פֿונאַנדערגעשפּרייטער מיט זונען-שײַן בעגאָסענער טײַך האָט רוהיג געפֿאַלדעט זײַנע כוואַליעס צווישען צוויי שורות פּאַלמען און פֿערשידענע טראָפּישע פּלאַנצונגען. מײַן ענטציקטער בליק האָט שנעל געוואַנדערט איבער זײַן אויבערפֿלאַך און געזאַפּט דאָס רחבות'דיגע וואונדער-שעהנע גליק, וואָס האָט גערוהט איבער זײַנע ווײַטע און ברייטע טעראַסען.

נאָר אַ מאָמענט האָט דאָס געדויערט. די בריק האָט זיך געענדיגט און דאָס וואונדערשעהנע, בעצויבערנדע בילד איז פֿערשוואונדען פֿון מײַנע אויגען, ווי אַ נאַכט-זעהונג.

איך דערמאָן זיך, אַז איך געפֿין זיך איצט אין די בעריהמטע קאַפֿוע-פּליינען, וואָס ליגען צפֿון-מערב פֿון טײַך זאַמבעזי. דאָ וואוינט דער שבט בײַלאַ, אָדער באַשוקאַוולומבווע. דאָ געפֿינען זיך סטאַדעס בופֿעלס, זעברעס, און אַנדערע חיות.

נאָר אָט האָט זיך דער צוג אָפּגעשטעלט.

אַ שוואַרצע האַלב-נאַקעטע מחנה פֿון מענער און פֿרויען, יונגע און אַלטע, לויפֿען אַרום, ווי פֿער'סמ'טע מײַז אַרום די וואַגאָנען-פֿענסטער און שרײַען:

„סקאָף, סקאָף, סקאָף! (שפּײַז).

אַ טייל פֿון זיי האַלטען אין די הענד פֿערשידענע אויסשניצונגען פֿון האָלץ, פֿון העלפֿאַנד- אָדער היפּאָפּאָטאַמוס-ביין, פֿיגורען פֿון חיות און ווילדע פֿויגלען, כלים פֿון ליים און פֿון האָלץ. די אויסשניצונגען און כלים זענען גאַנץ פּרימיטיוו געמאַכט, אָבער פֿונדעסטוועגען איז דאָס פֿאַר מיר אַנ'אַנגענעהמע איבעראַשונג: ווי קומט דאָס צו דער דאָזיגער ווילדער האַלב-נאַקעטער מאַסע? ווער האָט זיי געגעבען דעם געדאַנק צו שניצען און צו מאָלען? שפּעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אַז די דאָזיגע תורה בעקומען זיי אין די מיסיאָנערען-שולען, וועלכע נאָר אַ קליינער טייל פֿון זיי בעזוכען.

זיי בעטען, מען זאָל בײַ זיי קויפֿען זייערע אויסאַרבייטונגען; אַ שפּאָט-ביליגען פּרײַז פֿערלאַנגען זיי. אַנדערע לייגען פֿאָר צו קויפֿען פֿערשידענע פֿעלען פֿון חיות, מעהרסטענטיילס פֿעלען פֿון שפּרינג-בעק און לעמפּערטען.

איך בעטראַכט די דאָזיגע שוואַרצע מענשען-מאַסע. צווישען זיי געפֿינט זיך אַ גרויסער טייל אינגאַנצען נאַקעטע. בלויז אַ שמאָלער גאַרטעל דעקט צו זייערע לענדען. די מענער-קערפּערס זענען שלאַנק, עלעגאַנט, ווי אויסגעשניצט. די פֿרויען-קערפּערס — מעהרסטענס געבויגען און צונאָסען. אַלע שוואַרצע אַרבייט, דעם גאַנצען יאָר פֿון חיונה און קינדער-האָדעווען מוז בלויז די פֿרוי טאָן. די מענער זענען פֿון דעם פֿרײַ. דער גרעסטער טייל פֿון די פֿרויען טראָגען אויף זייערע דאַרע רוקענס קליינינקע שוואַרצע קינדערלעך, צוגעבונדען צום קערפּער מיט אַלטע האַלב-צעריסענע שמאַטעס. אַ טייל פֿון די דאָזיגע קינדערלעך האַלטען פֿערריסען זייערע אָפּגענאַגטע קעפּלעך און קוקען מיט פֿער'חידוש'טע אויגעלעך צום צוג און צו די ווײַסע פּנימ'ער, וואָס שטעקען אַרויס פֿון די פֿענסטער, און אַ טייל האַלטען פֿערלייגט די קעפּעלעך און שלאָפֿען מיט אָפֿענע מײַלעלעך געשמאַק אונטער די וואַרימע זונען-שטראַהלען.

דער צוג ריהרט זיך פֿון אָרט. די שוואַרצע מחנה לאָזט זיך לויפֿען נאָכ'ן צוג מיט אַ ווילדען טומעל. איין פֿרוי, נאָך גאָר אַ יונגע, אפֿשר 15 יאָהר אַלט, שטעהט אָן אַ זײַט מיט איהר קינד אויפ'ן רוקען, און שרײַט האַרט, טרויקען: סקאָף, סקאָף! די מחנה ווערט ענדליך פֿערשוואונדען. בלויז צוויי קאַפֿער-קינדער לויפֿען נאָך. קענטיג, אַז זיי האָבען זיך געוועט צווישען זיך: ווער וועט לענגער נאָכהאַלטען דעם צוג.

און ווידער זעה איך בלויז מדבר.

טשיבימבא

מײַן וואַגאָן איז שוין בעלויכטען. אין אַ ווינקעל זיצט אַ פּערזאָן, דיק, מיטעלוואוקסיג, זעהר נאַכלעסיג געקליידעט, אַ ברייטער ברוין-הוט אויפ'ן קאָפּ און אַ ליולקע אין מויל. אַ פּנים, ער איז שוין דאָ געזעסען אַ היבשע צײַט. ער האָט זיך שוין בעוויזען אײַנצואָרדנען גאַנץ בעקוועם און ער האָט געהאַלטען בײַם כאַפּען אַ דרעמעל.

דער ערשטער אָנבליק זײַנער האָט מיך צוגעצויגען: דאַכט זיך אַ יודיש פּנים. אָבער זײַן אויסערליכער אָפּגעלאָזענער אויסזעהן האָט אין מיר דערוועקט אַ צווייפֿעל. ער איז געווען מעהר עהנליך אויף אַנ'אָרימען בור.

אונזערע בליקען האָבען זיך בעגעגנעט. איך האָב אין זײַן בליק געפֿינען עפּיס ברודערליכעס, יודישעס, און, ווי פֿון זיך אַליין, האָט זיך פֿון מײַנע ליפּען אַראָפּגעגליטשט אין יודיש: אַ יוד?

איבערראַשט האָט ער צו מיר געקוקט און אַ גליקליכער שמייכעל האָט זיך אָנגעצונדען אין זײַנע אויגען. ער האָט געענטפֿערט אין יודיש אויף מײַן בעגריסונג, און, ווי דערמונטערט פֿון אַ גוטער בשורה, האָט ער זיך צו מיר דערנעהנטערט און געזאָגט:

— שוין לאַנג, לאַנג ווי איך האָב אַ יודיש וואָרט נישט געהערט!

און מיט אַ פֿרעהליך-גוטען בליק האָט ער מיר געשטעלט אײניגע פֿראַגען, גאַנץ געוועהנליכע בײַ אַנ'ערשטער בעגעגעניש פֿון צוויי פֿרעמדע מענשען. און, איך ווייס נישט, ווי דאָס איז געשעהען. אַ פּלוצלונגדיגע אינטימע שטימונג איז ענטשטאַנען צווישען אונז ביידען. אָט אין דער דאָזיגער ווײַט-פֿערוואָרפֿענער מדינה, אין אַ סביבה פֿון שוואַרצע מענשען-ברואים, פֿערטרוקענטע און פֿון דאָרשט פֿער'חלש'טע פּלאַנצונגען, האָבען זיך צוויי ברידער בעגעגענט...

און ער האָט זיך פֿאַר מיר פֿאָרגעשטעלט, זעהר קורץ. אַליין שטאַמט ער פֿון אַ קליינעם ליטווישען שטעטעל, אויך געלערנט אין אַ ישיבה. געקומען קײן אַפֿריקאַ גאַנץ יונג, געווען פֿון די ערשטע יודישע פּיאָנערען אין טראַנסוואַל (אײנער פֿון די דרײַ דרום אַפֿריקאַנישע רעפּובליקען) און שוין אין משך פֿון אַ פּאָר צעהנדליג יאָהר וואוינט ער אין דער ווילדערניש בײַ דעם טײַכעל לונגאַ.

איך בין געווען נײַגעריג צו וויסען די סיבה, וואָס האָט איהם געבראַכט אין דער ווילדערניש, אָבער ער האָט אויסגעמיטען מיר צו געבען אַ ענטפֿער. ער האָט מיך אײַנגעלאַדען אין בופֿעט-וואַגאָן.

דער בופֿעט-וואַגאָן איז געווען זעהר גוט בעלויכטען. עטליכע גרופּען מענשען האָבען מיר דאָרטען דערזעהען, אַ טייל האָבען געשפּילט אין קאָרטען, אַ טייל זענען געזעסען בײַ ליידיגע גלעזער און געלאַנגווײַלט זיך. צוויי מאַן און אַ פֿרוי, זענען געזעסען אָפּגעזונדערט, געקוקט אין פֿענסטער און געגענעצט.

מיר האָבען זיך צוגעזעצט צו אַ טישל און מײַן נײַער פֿרײַנד האָט בעשטעלט „סאונדאונערס" (אַ דאָרטיגען סאָרט משקה). איך וויל וויסען זײַן נאָמען, ער ענטפֿערט נישט גלײַך. ער לייגט זיך אײַן, אײגענטליך ווייס ער נישט, וועלכען נאָמען מיר צו זאָגען. אַמאָל האָט ער געהאַט אַ יודישען מענשליכען נאָמען אָבער שוין גאַנץ לאַנג ווי ער הערט נישט איהם רופֿען בײַ דעם נאָמען. ער איז איצט בעקאַנט בײַ אַ נאָמען, וואָס די קאַפֿערס (די אײַנגעבאָרענע שוואַרצע פֿון דרום אַפֿריקאַ) האָבען איהם געגעבען: טשיבימבאַ. די קאַפֿערס האָבען אַזאַ טבע יעדען ווײַסען מענשען צו געבען זײַן נאָמען. און מערסטענטייל שטימט עס אָפּ און עס כאַראַקטעריזירט דעם מענשען. איהם האָבען זיי אַ נאָמען געגעבען „טשיבימבאַ" — גרויסער בויך...

נאָך דעם צווייטען „סאונדאונער" האָט ער אָנגעהויבען ריהמען זײַן לעבען דאָרט אין דער ווילדערניש. מיך האָט אַלץ אינטערעסירט, זײַן לעבען דאָרט און דאָס לעבען פֿון די אַרומיגע. ער האָט דערצעהלט וועגען דער נאַאיוויטעט און גוטהאַרציגקייט פֿון זײַנע שכנים-קאַפֿערס, וועגען זייערע מנהגים און געוואוינהייטען האָט איהם הנאה געטאָן. נאָכ'ן דריטען „סאונדאונער" איז ער געוואָרען אַזוי צוגעטאָן צו מיר אַז ער האָט זיך מיר דערקלערט אין ליבע: אַזאַ סימפּאַטישען מענשען ווי איך בין — האָט ער פֿערזיכערט — האָט ער נאָך נישט אָנגעטראָפֿען...

דערוויסענדיג זיך, אַז ער וואוינט ניט גאַנץ ווײַט פֿון אײַזענבאַהן, בלויז 4 שעה רײַזע, און אַז ער האָט אויך אַ אויטאָמאָביל, איז מיר פּלוצים געקומען אויפ'ן געדאַנק איהם בעטען מיטצונעמען מיך צו זײַן וואוינאָרט, כדי צו זעהען דאָס אַלץ, וועגען וואָס ער האָט אַזוי לעבעדיג דערצעהלט, איך האָב איהם מײַן וואונטש פֿאָרגעלייגט. אַ מאָמענט איז ער געווען פֿערוואונדערט און ווי געצווייפֿעלט, אָבער ער האָט זײַן הסכמה געגעבען, קענטיק, נישט פֿון גאַנצען האַרצען. מיך אַליין האָט דאָס אויך נישט צופֿיל געצויגען, אין האַרצען האָב איך געשפּירט אַ ווידער געפֿיהל, אָבער מײַן נײַגעריגקייט איז געווען גרויס.

נאַכט אין דער ווילדערניש

אַ זייגער עלף האָבען מיר פֿערלאָזען דעם צוג.

די סטאַציע, וואָס בעשטייט פֿון איין קליינעם הײַזעל, איז געווען בעלויכטען פֿון אַ פּאָר באַטעריקעס, וואָס אַ פּאָר באַן בעדינער, אַ ווײַסער און אַ קאַפֿער, האָבען מיט זיך מיטגעבראַכט. בײַ דער זײַט האָט זיך געזעהען דאָס ליכט פֿון אַ קליינעם אויטאָמאָביל. דער קאַפֿער שאָפֿער האָט גוטמוטיג בעגריסט: גוד איוונינג, טשיבימבאַ! (גוטען אָווענד).

דער וועג איז געווען נישט צו שלעכט. פֿאַר דעם ליכט פֿון די אויטאָמאָביל לעמפּלעך האָבען זיך געזעהען פֿערדאַרטע און צעקרימטע בוימלעך. טשיבימבאַ האָט נאָך אַ קורצען שווײַגען גענומען דערציילען וועגען דעם נאַכטלעבען דאָ אין דער ווילדערניש. ער האָט מיר דערציילט וועגען זײַנע באַגעגעניש מיט לעמפּערטען. אָנגעווײַזענדיג אויפ'ן בוקס, וואָס איז געווען אין אויטאָ, האָט ער דערציילט וועגען איין פֿאַל אַזעלכען, ווען אַ לעאָפּאַרד איז פּלוצלינג געבליבען שטעהן אויפ'ן מיטען וועג אַ צעטומעלטער פֿון אויטאָ-ליכט. דעם לעאָפּאַרדס אויגען האָבען געלויכטען, ווי אַ פּאָר גרינע עלעקטרישע לאַמפּען. ער האָט איהם געשאָסען און זײַן פֿעל בעהאַלטען פֿאַר אַ אַנדענקען.

אַ זייגער דרײַ פֿאַרטאָג האָבען מיר דערגרייכט דעם וואוינונגס אָרט בײַם טײַכעל לונגאַ.

(ענדע זונטאָג)

חוזק

הומאר און סאטירע — פון דער וואך —

צוזאמענגעשטעלט — פון — אב—נעק.

סטודענטען

פון גראף כאלי.

אויף די אלע קאנטינענטען
געהט א קאמף ביד חזקה,
ס'קעמפען פוילישע סטודענטען,
מיט די יודעלעך אין קראקע...

וואס-זשע ווילען די סטודענטען
וואוהין ציהען זיי די לייצעס?
די סטודענטען ווילען „פיזיק"
לערנען אויף דעם יודענס פלייצעס..!

די סטודענטען נעביך, נעביך
אט די גייסטיגע דליתים,
האסען לעבעדיגע יודען
ליבען אבער יודען מתים...

גערעכט, זיי זענען די סטודענטען!
שווער איז טאקי צו דערליידען,
פעהלט אויס מתים... איז פערפאלען
מוז מען לעבעדיגע שניידען...

ס'איז א צווייפעל, צי דאקטוירים
וועלען גוטע זיין די „פאנעס"
אויב זיי ענדיגען ערשט-קלאסיג
איז דאס נאר אויף כוליגאנעס...

ציטונגס-נאטיצען

מיט אנ'ערגענצונג פון „חוזק"

שנאפס איז איצט די צווייטע גרעסטע אינדוסטריע אין פוילען.
די ערשטע, פערשטעהט זיך, איז די פראטעסטען-אינדוסטריע.

אויף דער וסכאדניע גאס האט מען ארעסטירט איינעם פאר גנבענען מילך. נאך אלעמען איז טאקע שווער ביי-צושטעהן דעם נסיון און נישט צו לקחענען קיין מילך, ווייל ווי זאגט דער פסוק: „ומים גנובים ימתקו"...

א גנב, פעראורטיילט צו 5 יאהר תפיסה, האט אנגעשריבען א בוך לידער.
מ'טענה'ן שוין פון לאנג, אז געפענגנישען זענען שולען פון פערברעכער.

אויף מעדיצינישע קאנפערענץ איז [illegible]ען געווארען, אז דער גרעסטער פראצענט חולאים אויף צוקער-קראנקהייט זענען יודען.
גאט איז גנאדיק צו זיין פאלק ישראל [illegible]ער, וואס ער פערביטערט זיין לעבען, פערזיסט ער איהם דעם טויט.

דער עסק לוינט איהם נישט געשפרעך אין דער צייטונגס-אדמיניסטראציע

יוד (צום אדמיניסטראציע-בעאמטען): איך האב געוואלט בעשטעלען א נעקראלאג.

בעאמטער: פאר וועמען?

יוד: פאר מיין פערשטארבענע פרוי. וואס ווע דאס מיך קאסטען?

אדמיניסטראטאר: 25 גראשען א מילימעטער.

יוד: ס'איז א טייערער פערגעניגען. מיין ווייב איז געווען, אפשר צוויי מעטער הויך.

סאק-אטעס.

צווישען כוהרים

זאגט מיר, פאניע פלאשטע, פאר'וואס האט איהר בעת'ן אונטערשרייבען די וועקסלען געוויינט?

פארוואס פערשטעהט איהר נישט, ס'שטעהט דאך בפירוש: „הזורעים בדמעה ברינה יקצורו" — ווען כ'שרייבט מיט טרעהרען, פראטעסטירט אין פריידען.

—0—

א ווארשעווער „יודישיסטקע"

וועגען דעם קאמף ארום די ציישא-שולען

—0—

א ווארשאווער „יודישיסטקע" האט אונזער ווארשאווער קארעספאנדענט איבערגעגעבען א בריף, אין וועלכען זי פראטעסטירט געגען דעם אנפאל אויף די ציישא-שולען. אט וואס זי שרייבט:

מאים זדאניעם האבען די ווארשעווער דזשעניקאזשעם ספעלניט א נאדזוויטשיינע שווינסטווא, דערמיט האבען זיי גע-זדראדזשעט דעם יודישען יענזיק. די יודישע לעווינצע שטעהט שוין לאנג נא סטאנאוויסקו, אז ווען מ'וועט דער יודישער דזשיאטווע פאזבאוויען די וולאסנע שקאלניצטווא, וועט די זניעמאווידזאנע אסימילאציע זוויטשענזשען און אלע דזשעדזשינעם, און דער אבצי פראגנד וועט זאגארניען אונזערע קולטורעלע פלאצובקעם.

צו אלע ספארט-ליבהאבער!

איך מאך בעקאנט, אז אין קורצען ווערט אונטער מיין פערזענליכע לייטונג געעפענט מיין בעוואוסט

הויז-צירק

ס'וועלען געוויזען ווערען פאלגענדע קונצען און צירק-אטראקציעס:

1. מיין ווייב שפריצט מיט פייער.
2. מיין שוויגער שלינגט איין לעבעדיג.
3. מיינע טעכטער ווייזען מימיק פון פערשידענע מיתה משונה-פנים'ער.
4. מיינע זיהן באקסען און ברעכען שענק און לאמפען און אנד. אטראקציעס.

בעמ. מענער קענען מיטברענגען זייערע ווייבער (סטאלע און טימטשאסארע). בחורים, וואס שטעהען אין שידוכים בעקומען א גרויסען ראבאט.

קנאפי.

אנווייזונגען פאר איבערזעצער

צוליב דעם, וואס ס'האט זיך לעצטענס אנגעהויבען מאסען-איבערזעצונגען פון רוסישע פיעסען אויף יודיש, געבען מיר די איבערזעצער אנווייזונגען ווי אזוי איבערצוזעצען די רוסישע ווערטער אויף ריין יודיש.

פון „זדראסטוויטיע" מאכט מען „שלום עליכם". פון „טאק טאטשנא" מאכט מען — „פערשטעהט זיך", פון „פאזשאלוסטא" — „זייט זשע מוחל". פון „ניקאק ניעט" — „חס ושלום". פון „משארט פאביערי" — „ווער געניזיקט".

א. אז. וו.

—0—

אנאנסען

אויסגעכאפט פון א פראווינצער צייטונג.

אין פארקאווים צירק טרעטען אויף 26 אויסגעצייכענטע קינסטלער דרעסירער 22 פערד, אנ'אונגלויבליכער אייזעל און 2 גרויסארטיגע חזירים. דערונטער די וועלט-בערימטע לופט-קינסטלערין לאשא האפסאסא.

ווי וועט אויסזעהן דער קומענדיגער סיים?

דער „חוזק"-פאליטיקער האט אויסגערעכענט, אז אויב עס וועט קומען צו א נייער וואהל-ארדינאציע, וועט דער קומענדיגער סיים האבען פאלגענדען צוזאמענשטעל: 200 בעבאוועצעס און 1 ציווילער, 62 ענדעקעס און 1 ארענטליכער מענש, 64 וויטאסאוועצעס און 1 גראמאטנער, 13 פעפעסאוועצעס און 1 סאציאליסט, 2 ארטאדאקסען און 1 יוד...

מבינות אויף מוזיק

שמועס אויף א קאנצערט אין „פילהארמאניע"

וואס זאגסטו צו דעם קאנצערט-מייסטער?

ער שפילט פונקט ווי קארוזא.
קארוזא האט דען געשפילט?
און דאס הייסט געשפילט?

סאקראטעס.

א בריף פון קראקאווער סטודענטען צום „חוזק"

צום ושיראָווסקע חוזק!

אין נאמען פון דער גאנצער און סטודענטסקע יושר, פאדערן מיר אייך אויף צו געבען פלאץ אויף אייערע שפאלטען (אויב נישט וועלען מיר אייך שפאלטען — דעם קאפ) אונזער בריף.

וו' זוויאנזקו דערמיט, וואס די ושיראווסקע פרעסע האט אויסגעטראכט אויף אונזערע מאנאזשטעס, אז מיר זענען אויף זיי אנגעפאלען צוליב אנטיסעמיטיזם, וויאשניען מיר, אז דאס איז א סקאנדאלישנע שווינסטווא. די זשידאווסקע קארפאראנטען האבען זיך אפגעזאגט פון זייער מאראלישער פליכט אונז צוצושטעלען מתים. מיר האבען זיי ערקלערט אין נאמען פון קולטור און וויסענשאפט, אז די זשידעס זענען מחויב פאר אונז צו שטארבען און זיך לאזען פאלמעסען. מיר האבען זיי אויפמערקזאם געמאכט, אז זיי בעציהען זיך „טויט" צו די „לעבעדינסטע אינטערעסען" אין פוילען.

וואבעץ טעגא, וואס די ושידאווסקע סטודענטען האבען לעקצעוואזשעט אזא דראבנאסטקע, זענען מיר געצוואונגען געווען מיט געוואלד זיך צו שאפען זשידאווסקע מתים.

מיט נאגייקויש-סטודענטסקע גרוס
א גרופע קראקאווער סטודענטען,
וואס חלש'ן נאך יודישע מתים.

—0—

דער יודישער העלד

א בחור, וואס האט אנגעפיהרט מיט דעם „שמוקעל ארבייט" אין דער ווארשאווער גמינע, דערצעהלט וועגען זיינע „גבורות" דעם „חוזק"-רעדאקטאר:

נו, הא, ווי געפעלט אייך ס'שמוקעל ארבייט? ס'איז יוסטע מלאכה? מ'קען די קונץ? הע, הע, פאניע חוזק! איהר שרייבט דאך, אז יודען זענען בטלנים, שמענדריקעס, קאליקעס — טא וואס זאגט איהר אצינד? האבען מיר געמאכט לייטיש דאס שמוקעל ארבייט?!

ר'הערט, פאניע חוזק, האב איך געוואליעט, אז ס'איז געגאנגען א רויך! ווארן איהר האט דען א פאיענטשע, וואס איך האב אוועקגעטון דורך דער איינציגער פערטעל שעה?

כ'האב צוטרעמאסקעט 3 שרייב-מאשינען מיט 12 שטוהלען. אראפגעריסען 7 גארדינען מיט וואנד-זייגערס, צוטרעטען 4 דאזארעס מיט 6 וואזשנים, כ'האב נאך אראפגעריסען 4 טעלעפאנען מיט 8 פינ[illegible]ות.

מאלט אייך, אז איך אליין האב אויך עפיס ארייננעכאפט: אין גרויס איילעניש, האב איך מיר אפגעריסען אנ'אויער, צוקוועטשט א זייט, צובלוט די נאז, אויסגעהאקט דריי ציין און אויסגעלענקט א פוס און איך דרעה מיך ארום און געהאקטע צרות — כ'האב זיי אבער געוויזען די בורזשאקעס, די בלוט-זויגערס וואס איך, דער שווארצער יאשקע קאן! זענען זיך שוין א שווארצע קאפע אויסראכטען.

אפשר ווייסט איהר, פאניע חוזק, וואו ס'געפינט זיך די פאנאטאוויע פון דער קאסע כאריך? — כ'בעדארף מיר קאניעטשנע כי מאכען אנ'אפאראציע...

מ'עט זיי שוין ווייזען!

—0—

זייערע מיינונג-פערשידענהייטען

אונטער-געהערט געשפרעך ביי א שוי-פענסטער

זי: וואס זאגסטו צו די נייע מאדע פון דאמסקי שטיוועל?

ער: מיר געפעלט זי נישט.

זי: פארוואס?

ער: גאר פשוט: פריהער איז מיר געפלויגען א לאטש אין קאפ ארײַן, און הייַנט וועט מיר פליהען א שטיוועל.

קנאפי.

אינזשיניער אסטראנאם

וואס איז דיין נייער איידעם?

אמאל איז ער געווען פערקויפער-אפירעלענער, און איצט איז ער געווארען אינזשיניער-אסטראנאם.

וואס איז דאס אזוינס?

ער מעסט די גאסען, און קוקט אין הימעל ארײַן.

קנאפי.

אמאל און היינט

אמאל זענען ביי די פרויען געווען די קליידער לאנג און די יאהרען קורץ. היינט איז גראד דער היפוך: די יאהרען לאנג און די קליידער קורץ.

אמאל זענען די לאדזער גאסען געווען חושך און די געשעפטען האבען געשיינט. היינט שיינען די גאסען, און אין די געשעפטען איז חושך.

די מעדיצין האט געהאלפען

דאקטאר (פון דער קראנקען-קאסע צום חולה): א, אייך איז שוין בעסער, האט איהר גענומען אזוי ווי ס'שטעהט אויף דער מעדיצין?

חולה: יא. גענוי ווי ס'שטעהט אויף דער מעדיצין.

דאקטאר: וואס שטעהט אויף דער מעדיצין?

חולה: האלטען ס'פלעשעל גוט פערקארקעוועט.

זעלטענע טעכניק פון לאדזער מאגיסטראט.

האסט געהערט, בערל, אין אמעריקא נעהמט מען אלעס אזוי שנעל, אין דער פריה איז די וואל נאך אויפ'ן שעפס, און אין אוונט איז שוין דא א פערטיגער אנצוג.

איך מיר א קונץ, ענטפערט יאסעל, אונזער לאדזער מאגיסטראט איז א סך געשיקטער: אין דער פריה „רינגנסטו!" דירה, און אין אוונט פיהרט שוין די „ענלה" אוועק די שאנק פאר פאראטעק לאקאלאווי.

קנאפי.

בחורים איהר טארט נישט חתונה האבען!

אנ'אפענער בריף פון אנ'אלטען בחור צו דער גאנצער בחור'שער מענשהייט

— פון — י. אבערזשאנעק.

חברים, בחורים, איהר טארט נישט חתונה האבען! רעבעלע בחורים, צו ארימע בחורים, שעהנע צו מיאוס'ע, אלטע צו יונגע, איהר טארט נישט חתונה האבען. צו דעם חתונה-שווינדעל מוז איינמאל פאר אלע מאל נעמען א סוף. גענוג, [illegible] זיך געלאזט פערפיהרען פון די פערשידענע שדכנים, גענוג זיך געלאזט נארען פון די שווינדלערישע מחותנים, [illegible] שאנטאזשירען מיט זייערע רעפעקטאבלע סחורה אויף אונזער בחור'שען חשבון. גענוג זיך צו לאזען „נאביערען" פון די צוקער-זיסע חנ'דעלעך פון דעם איידעלען געשלעכט", וואס די כתובה איז [illegible] א קאנצעסיע, א פאטענט צו מע[illegible] פיהרען ליבע-טראנזאקציעס אויפ'ן [illegible] פלייצעס פון די מענער. איצט איז [illegible]מען די צייט, אז מיר, בחורים, זאלען זיך אפגעבען א קלארען דין וחשבון, [illegible] וואס דארפען מיר חתונה האבען? [illegible] וועלכע גוטע יאהר דארפען מיר אנ[illegible]הויפט ווייבער? וואסערע גילדענע [illegible] זעהען מיר ביי די בעווייבטע און [illegible]נדערע מענער? זעהט איהר ביי זיי, [illegible] די בעווייבטע איין פרעהליך פנים? [illegible] זיך דען איינערע טאטעם און זיי [illegible] נישט דערמאנט אין די גוטע, גאלדענע בחור'שע יאהרען? ערקלערט מיר, [illegible]רים, צו וואס דארפט איהר חתונה [illegible]בען?

[illegible]מט, למשל, אזא בחור ווי איך. א [illegible] קרוב א פופציגער. ווי וואלט איך [illegible] געזעהען, ווען איך וואלט געהאט [illegible] איינגענומען א ווייב, און אפשר א שוויגערצו, און אז גאט העלפט, און דאס [illegible] איז נאך „פראדוקטיוו" און לי[illegible], יאהר-איין, יאהר-אויס א פרישען [illegible]דשער. גאנצע יאהרען האבען צו טון מיט אקושערקעס, מיט ווינדלען, מיט קרעסטעלעך, מיט הוץ, מיט מאזלען, מיט העלזלער, מיט ביילעך, מיט אמען און אנדערע שלעק. איצט די נעכט, די שלאפלאזע נעכט. גאנצע נעכט מארשירען איבער דער שטוב און שאקלען דעם קליינעם גולן, ער זאל נישט אויפוועקען די איבריגע מזיקים. איצט, שולעלער, זעקלעך, קליידלעך און הויזלעך, און שכר-לימוד. דער קאפ זאל צופלאצען ווערען פאר שוסטערס מיט שניידערס. ארבייטען פאר אקושערקעס, מיט אמען, מיט לעהרערס. ווי וואלט איך אויסגעזעהען, ווען איך וואלט געווען א בעווייבטער? פונקט ווי זיי אלע, שלימזל'דיגע בעווייבטע. כ'וואלט גאנצע טעג ארומגעלאפען, ווי א פער'סמ'טער. קיין טאג און קיין נאכט. איינביג וואלט איך געווען צוטראגען, פערשמייעט, כ'וואלט געהארוועט ווי א פערד און געלעגען טויט אין דער ארמה.

איצט, גיט א קוק. גיט נאר אויף משיקאווע א קוק אויף מיר. א בחור א קרוב פופציג. איינביג פריש ראזירט, בעשמעקט מיט פערפום, די הויזען געפרעסט מיט א קנייטש, די שיך געפוצט אויף א גלאנץ. דעם הוט טראג איך „נא באקער". יעדען חודש וואוין איך מיר אין אנ'אנדער דער „קאוואלערקע", האב נישט קיין מורא פאר קיין ליציטאציעס, כ'דארף נישט היטען ס'מעבעל. געפעלט מיר נים מיין דירה, נעהם איך מיר די קאלדרע מיט דער וואליזקע און וואוין שוין אין א אנדערער דירה... יעדען אווענט בין איך „זאפראשעם" דא „נא קארטי", דארט „נא חערבאטקען". אמאל „באוויע" איך מיך מיט א קאלעגע, אמאל מיט א „קאלעזשאנקע". ווייל איך, כאפ איך מיך ארײַן און א קינא אויף „מושעטשע מיעיסצע", ווייל איך, זיץ איך מיר א גאנצע נאכט אין „מאנטיפעל" ביי א גלעזעל „סינאלקא". אדרבא, זאגט, וואלט איהר געגלויבט, אז איך בין שוין קרוב א פופציגער? איך זעה דאך נאר אויס ווי א בויטשיק!...

אי, די פיס צוטערן מיר א ביסעל צו, און דער קאפ שאקעלט זיך אהן מיין הסכמה. דאס וואס איך האב א גלאטיגען קאפ ווי א לאקשען-ברעט. און ביינאכט שווימען מיינע ציין אין א גלאז וואסער, ווי לעבעדיגע שלייען. דאס וואס איך הוס מיט א סאפראן-פייפעל און מוז זיצען אויף א ווייך קישעלע? נעהמט שוין, געהט, דאס איז אלץ קליינגקייטען, דערפאר בין איך דאך אבער א בחור!...

היינט, פרעג איך אייך, צו וואס דארפט איהר בחורים, חתונה האבען? צו וועלכע גוטע יאהר דארפען מיר סתם ווייבער, צו וואס?

וואלטען זיי, די ווייבער, נאך געווען פראקטישע מענשען, וואלטען זיי געוואלט חתונה האבען נאר לשם חתונה האבען, וואלט נאך געווען צו דערליידען, איז אבער די צרה, וואס א צוויי, דריי חדשים נאך דער חתונה, דארפען זיי שוין זייערע צומרינגען. באלד הויבט זיי אן צו אנבלען און צו נאגען ביים הארץ. נאך איידער וואס, ווען, געהען זיי ארוים פון פאסאן, און טאמער זאגט איהר זיי עפיס, זענט איהר דערחייב. איהר זענט שולדיג, וואס איהר נאגט. און וואס זי דארף זייערע צומרינגען, אין טאמער איז עס נישט... נור צו וואס טויג דאס רעדען, לאמיך בעסער שווייגען...

הקיצור, בחורים, איהר טארט נישט חתונה האבען!

איצט איז געקומען די צייט, אפצושטעלען דאס חתונה האבען. צוליב דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק מוז דאס חתונה האבען אפגעשטעלט ווערען.

קוקט אייך צו מיט אפענע אויגען, וועט איהר זעהען, אז א דאנק דער טעכניק ווערט פון טאג צו טאג אלץ גרעסער די ארבייטסלאזיגקייט. די טעכניק שטופט ארויס יעדען טאג פרישע טויזענדער ארבייטס-הענד.

אמאליגע צייטען האבען וועבער געארבייט אויף וועב-שטיהל, איז אויפגעקומען דער מעכאנישער שטוהל, און איין וועבער-יונגעל בעארבייט דריי, פיר וועב-שטיהלען.

אמאל זענען געווען בעלי-עגלות, האט מען אויסגעטראכט דעם אויטא, איז כמעט נעם די בעלי-עגלות און ווארף זיי אין וואסער ארײַן, און די פערד? וואס טוט מען מיט אזויפיל ארבייטסלאזע פערד? כמעט נעהם און מאך זיי פאר דיפלאמאטען...

אמאליגע צייטען איז די איינציגע ליכט געווען נאפט. היינט האט מען ערפינדען אנ'עלעקטרישע זשארובקע, איז וואו די נעהמט אין און מיטען דער נאכט ליכטיג ווי ביי טאג. היינט, וואוזשע זאלען זיך די פערליבטע פארלעך אהינטון? אז אויפ'ן בית-החיים איז אויך שוין דא עלעקטרי...

האבען מיר געהאט א טעלעפאן-סטאציע, איז דארט געווען אנ'ארמעע טעלעפאניסטקעס. פאלט איין עפיס א לץ א שמע קולנו און טוט ערפינדען אנ'אויטאמאט, און נאך די טעלעפאניסטקעס. כמעט נעהם, און מאך זיי אלע פאר סופליארקעס אין יודישען טעאטער (מען האט זיי אויך זעלטען ווען אמאל געהערט...)

טאמער האבען מיר ביז איצט געהאט א טעאטער, און ס'האבען מיטגעלעבט אקטיארען מיט אקטריסעס, איז געקומען דער קלאנג-פילם, און מ'וועט שוין בקרוב נישט דארפען קיין אקטיארען. איין אקטיאר וועט שטעהן ערגיץ, זאלען מיר זאגען, אין ניו-יארק, צי אין איישישאק, ער וועט דארט דערלאנגען די סחורה און גענוג...

איצט דער ראדיא. איהר ווייסט דען, פארוואס חורבן ס'מאכט אן אט די דאזיגע מאשינקע. ס'וועלען זיך אפשטעלען די צייטונגען. צו וואס וועט מען דארפען צייטונגען. טאמער וועט מאקראנאלד זיך געבען א נאכט-קראץ, און ער וועט א געשריי טון: „[illegible]", וועט איהר עס הערען דורך דער מאשינקע. וועט ערגיץ א דיפלאמאט פלירטעווען מיט אנ'אשת איש, וועט איהם דאס מאשינקעלע באלד פער'שתור'ן. וועט זיין א זיצונג אין סיים, וועט מען די געוואלדען הערען דורכ'ן רעהרעל. וועט מען „לגפטערען" די ווארשאווער קהלה, וועט אייך דאס מאשינקעלע דערציילען פארדראבנע. וועט איהר זיך צעווארטלען מיט אייער ווייב, און איהר וועט וועלען, אז די וועלט זאל הערען אייער „דיעלאג", אויב איהר וועט וועלען, אז דאס „פאלק" זאל זיך בעקענען מיט אייער ווייבעל'ס קללות, וועט איהר צושטעלען דעם אפאראט, און די וועלט וועט הערען „פארראבנע". נו, מאי צו וואס וועט מען דארפען די צייטונג, וואס? אז ס'איז אויס צייטונג, איז אויס שרייבער'ס, אויס רעדאקטארען, אויס מחלוקת, אויס גזלנים, אויס פאלעמיק, אויס זעצער'ס, אויס מאשינען, אויס מאשיניסטען, וועט מען דארפען ווענינגער פאפיר, (א חוץ צו דרוקען וועקסעל-בלאנקעס...)

לעהרער'ס? צו וואס? איין לעהרערעל וועט זיך שטעהן אין בניאקעוויטש וועט האלטען זיין לעקציע, און א וועלט קינדער וועלען זיצען און הערען. דאס אייגענע מיט פראפעסארען: איין פראפעסאר וועט זיך זיצען ביי זיך אין קאבינעט, וועט האלטען א לעקציע, און גענוג. וועט מען נישט דארפען קיין אוניווערזיטעטען. ס'וועלען נישט זיין קיין סטודענטען, וועט מען נישט דארפען קיין יודישע מיתים, וועט מען נישט שפאלטען יודישע קעפ. א.או.וו. א.או.וו.

ווי איהר זעהט, וועט די וועלט א דאנק די ענטוויקלונג פון דער טעכניק ארויסשטופען די מענשען פון זייערע באזיציעס. און אויב די מענשהייט זאל זיך ווייטער אזוי פערמעהרען ווי ביז איצט, וועט דאס ברענגען צו א וועלט-קאטאסטראפע.

הקיצור, איך ראזומיר:

דער איינציגער פראקטישער אויסוועג ביים איצטיגען מאמענט, איז אפצושטעלען די קינדער-פערמעהרונג, און דאס קען נאר געשעהן, דורך אפשטעלען דאס חתונה-האבען...

חברים, און נאמען פון דער גאנצער צוויליזירטער בחור'שער מענשהייט פאדער איך אייך אויף, פון היינט אן אפצושטעלען דאס חתונה-האבען.

אי, וואס וועט דאס איידעלע געשלעכט טענה'ן? זאלען זיי אביסעל צווארטען. די „טעכניק" וועט שוין פאר זיי זארגען...

—0—

לאדזשער כראניק

שטאטישע סטיפענדיעס
פאר אונפערמעגליכע סטודענטען

(מ) אויף דער נעכטיגער זיצונג פון לאדזשער מאגיסטראט, איז בעשטעטיגט געוואָרען דער פאָרשלאַג פון דער אונטערשטיצונגס-קאָמיסיע וועגען אַרויסגעבען שטיצע פאַר 247 שילער פון מיטעל-שולען אויף שכר-לימוד אויף אַן אַלגעמיינע סומע פון 25000 זל. אַזאַ סכום איז פאָרגעזעהן אין בודזשעט. פון דער סומע וועט אַ שילער בעקומען פון 50 ביז 350 זל.

טשעקאַווע וויפיל יודישע שילער עס וועלען געניסען פון דער סטיפענדיע.

נדבות

ביי אַ סכסוך צווישען די ה"ה ר. און ר., וואָס איז אויסגעגליכען געוואָרען פון ה' מאַרויץ ביאַלער איז געשפענדעט געוואָרען 10 זל. פאַר „לינת הצדק". אָפּצונעהמען אין דער אַדמיניסטראַציע פון „ל. ט".

רעגיסטראַציע פון יאָרגאַנג 1909

היינט, דעם 22 נאָוועמ. פון 8 פריה ביז 3 נאָכמ. דאַרפען זיך מעלדען פּערזענליך צו דער רעגיסטראַציע אין לאָקאַל פון מיליטערישען-פּאָליציישען ביוראָ אויף פּיעטריקאָווער 212 די יונגע-לייט וואָס זענען געבוירען אין יאָהר 1909 און וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 13 קאָמיסאַריאַט און וועמענס פאַמיליען נעמען הויבען זיך אָן מיט:

L Ł M N O P R S

מאָרגען, דעם 23 נאָוועמבער פון 18-טען קאָמיסאַריאַט — מיט די אותיות:

Sz – Ż.

—o—

קאָנטראָל-פערזאַמלונגען
פון די יאהרגענג 1904, 1889 און 1902.

היינט, דאַרפען זיך צושטעלען צו די קאָנטראָל-פערזאַמלונגען אין לאָקאַל נאָוואָ-טאַרגאָוואַ 18 די רעזערוויסטען. פון יאָר-גאַנג 1902 (קאַטעגאָריעס A, C, D, און C איינס, C צוויי) וועלכע וואוינען אויפ'ן שטח פון דעם 2, 3, 5, 8 9 און 11 קאָ-מיסאַריאַט און זייערע פאַמיליע-נעמען הויבען זיך אָן מיט די אותיות.

U – Z

אין לאָקאַל אויף נייע-ציגעל גאַס 51 דאַרפען זיך צושטעלען די רעזערוויסטען פון יאָרגאַנג 1904 פון 12 קאָמיסאַריאַט וואָס זייערע פאַמיליע-נעמען הויבען זיך אָן מיט די אותיות.

A – K

מאָרגען, שבת, ד. 23 דאַרפען זיך צושטעלען צו די קאָנטראָל-פערזאַמלונגען אין לאָקאַל נאָווא-טאַרגאָווא 18 די רעזערוויסטען פון יאָהר-גאַנג 1902 (קאַטעגאָריעס A, C, D, און C איינס, C צוויי) וועלכע וואוינען אויפ'ן שטח פון דעם 11 קאָמיסאַריאַט און זייערע פאַ-מיליען-נעמען הויבען זיך אָן מיט אותיות:

W

אין לאָקאַל אויף נייע-ציגעל-גאַס 51 דאַרפען זיך צושטעלען די רעזערוויס-טען פון יאָהר-גאַנג 1904 די וועלכע וואוינען אין שטח פון 12 קאָמיסאַריאַט און זייערע פאַמיליע-נעמען הויבען זיך אָן מיט די אותיות.

L – Ź

—0—

פון „מחזיקי הולים"

אויף דער אַלגעמיינער פערזאַמלונג פון מחזיקי הולים וועלכע איז פאָרגע-קומען זונטאָג דעם 17 נאָוועמבער איז אויסגעוועהלט געוואָרען אַ פערוואַלטונג פון פאָלגענדע פערזאָנען: פרעזעס — שמחה גאָלדבערג, וויצע פרעזעס — אַזנוויל קאָנסענס, סעקרעטאַר: יודל גראָסמאַן, דוד לעווקאָוויטש, זעליג ראַ-פוף, יעקב דוד יאַמניק, אברהם לעווי, ארי' פלאַטוי, יחיאל מאיר לאַסקר, אשר געפנער רעוויזיאָנס-קאָמיסיע: נתן פער-סיל, ישראל סוויערזאַנאָווסקי און שמואל שטרויסמאַן.

לאָדז באַקט אויס צוקליינע זעמל
דערפאַר זענען בעקער'ס בעשטראָפט געוואָרען אויף אומבעדינגטע אַרעסט און געלד-שטראָף

(§) צוליב דעם, וואָס מעהרערע בע-קערס ווילען נישט פערקויפען איינצעל-נע זעמעל אויף דער וואָג (אַ זעמעל דאַרף וועגען 4,76 גראַם פאַר 4 גר.) האָט די שטאָט-סטאַראָסטאַ נעכטען אָר-גאַניזירט אַ לויף-קאָנטראָלע איבער די בעקער-געוועלבער. אין רעזולטאַט זע-נען פעסטגעשטעלט געוואָרען, אַז די בעקער באַקען אויס צו קליינע זעמעל, צוליב וואָס עס זענען צונויפגעשטעלט געוואָרען פּראָטאָקאָלען געגען די בע-קעריי-אייגענטימער אַדאָלף רעדמאַן (גלובנאַ 2), אַדאָלף שולץ (גלוּענאַ 25), נח ווייננבערג (פּיעטריקאָווער 38), שלמה מיצענמאַכער (פּיעטריקאָווער 166) און מאיר נאָוואָרסקי (וואָלטשאַנסקאַ 2). דערביי איז מיצענמאַכער תיכף פער'-משפט געוואָרען אויף 24 טעג אומבע-דינגטען אַרעסט, נאָוואָרסקי אויף 200 זל. שטראָף, ווייננבערג אויף 150, שולץ — 150 זל. רעדמאַן — 200 זל.

פון קרן קימת לישראל

מיט'ן אָנהויב פון נייעם בודזשעט-יאָהר איז דער היגער קרן-קימת-קאָמי-טעט צוגעטרעטען צו אַ פערשטאַרקטער טעטיגקייט אויף אַלע זאַמעל-געביטען פון קרן-קימת. אַ גרויס געוויכט ווערט געלייגט אויף דער פערשטאַרקונג פון די יוגענד-אַרבייט און עס ווערט פער-נומען אַ ברייטע אויפקלערונגס-אַרבייט צווישען אַלע יוגענד-קרײַזען איינשליס-ליך די שול-יוגענד. צו דעם צוועק איז היינטיגע וואָך געקומען קיין לאָדז דער בעקאַנטער פעדאַגאָג, לייטער פון יו-גענד-און שול-רעסאָרט פון קרן קימת אין פוילען, דר. צ. זהר פון ארץ-ישראל.

דר. זהר וועט ווייל'ן אין אונזער שטאָט עטליכע טעג און וועט זיך פער-נעמען מיט דער אָרגאַניזירונגס-און פּראָפּאָגאַנדע-אַרבייט צווישען דער יו-גענד.

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט וועלען פאָרקומען אַ גאַנצע רייהע פערזאַמלונ-גען אין אַלע יוגענד-אָרגאַניזאַציעס מיט דער בעטייליגונג פון דר. זהר. —

אין ביוראָ פון קרן-קימת איז פאָר-געקומען אַ גרעסערע בעראַטונג פון די פאָרשטעהער פון די יוגענד-אָרגאַניזאַ-ציעס מיט דער בעטייליגונג פון ה' דר. צ. זהר פון ארץ-ישראל.

ה' דר. זהר האַלט אַנ'אויספיהרלי-כען רעפעראַט וועגען דער יעצטיגער לאַגע אין ארץ ישראל און די גרויסע אויפגאַבע, פאַר וועלכע עס איז גע-שטעלט געוואָרען דער קרן קימת נאָך די געשעהענישען אין ארץ ישראל, דר' זהר ווייזט אָן אַז דאָס ערוועבען פון נייע ערד-שטחים איז אייגע פון דרינ-גענסטע אויפגאַבען אין איצטיגען מאָ-מענט צוליב וואָס עס מוזען געמאַכט ווערען אַלע מעגליכע אָנשטרענגונגען כדי צו שאַפען די נויטיגע געלד-מיט-לען.

עס ענטוויקעלט זיך אַ דיסקוסיע וועגען פּלאַן פון דער אַרבייט פאַר'ן היינ-טיגען יאָהר און עס ווערט בעשלאָסען צוצוטרעטען אין די נאָהענטסטע טעג צו אַ אַקציע פון פערשפרייטען נייע קרן קימת לישראל פושקעס וואָס איז אַ בעדייטענדע הכנסה צווייג פון קרן קימת לישראל.

באַנקראָטען

(") דאָס לאָדזער האַנדעלס-גערוכט האָט בעטראַכט די ביטע פון א נצ רייה פירמעס וועגען ערקלערען אַנ'אוי-פּאַדלאָשטש אויף וולאַדיסלאַוו סילער, אַ פלייש-סוחר, וואָס האָט איבערגענומען די הורט-ליפערונג פון פלייש פאַר אַלע מיליטערישע אָפּטיילונגען אין אונזער שטאָט.

דאָס גערוכט האָט סילער'ן געשטעלט אונטער אַנ'אופּאַדלאָשטש און איהם בע-שלאָסען צו אַרעסטירען.

אַ צווייטער „אופּאַדלאָשטש" האָט דאָס גערוכט בעשטימט ואיף דער פיר-מע בערנאַרד האַנעמאַן, אַ רייסשריי-אויף פּאָמאָרסקאַ 115.

נאָך אַ באַנקראָט איז ערקלערט גע-וואָרען אויף דער פירמע ווילהעלם ווייזענבערג, טריקאָטאַזש-פאַבריק גדאַנסקאַ 136. ווייזענבערג'ן איז בעשלאָסען געוואָ-רען צו אַרעסטירען.

סאָצ. אַרב. יוגענד „פרייהייט"
פּיעטאַיקאָווער 83

היינט פרייטאָג פּינקטליך 8 אָוונד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל (פּיעט-ריקאָווער 83), אַ גרויסע חברים-פער-זאַמלונג מיט דער בעטייליגונג פון ח' ד"ר צ. זהר פון א"י. ח' ד"ר זהר וועט רעפערירען אויף דאָס טעמא: „די יודישע אַרבייטער יוגענר און איהרע אויסגאַבען פאַר א"י.

חברים קומט מאַסענווייז!

מעדיצינ. פאָרלעזונגען אין „טאָז"

די סעקציע פאַר הוגיענע-פּראָפּאַגאַנ-דאַ ביי „טאָז" איז צוגעטרעטען צו אָר-גאַניזירען די שבת'דיגע פאָרלעזונג וועגען הוגיענע, מעדיצין. אין ערשטער רייהע וועלען פאָרקומען פאָרלעזונגען וועגען סיפיליס און ווענערישע קראַנקהייטען, טובערקולאָז, אַלקאָהאָל און הונגער. די ערשטע פאָרלעזונג פון ציקל האָט געהאַט פאָרגענען שבת ד"ר ה. רויזשאַנער וועגען סיפיליס און זיין בעהאַנדלונג.

די פראַגע האָט אַרויסגערופען אַ גרוי-סע פעראַינטערעסירונג. דער זאַל איז געווען פול געפּאַקט.

מאָרגען וועט אין דעמזעלבען זאַל פאָרקומען די פאָרטזעצונג פון דער פאָרלעזונג פון ד"ר רוזשאַנער.

פון די פּראָפעסיאָנעלע „אָרט"-קורסען

אַכטונג דאַמען-שניידער! די טעג הויבען זיך אָן די למודים אויף די קאָנ-צעסיאָנירטע צושניידער-קורסען פון „אָרט". אייניגע פרייע ערטער זענען נאָך פאַרהאַן.

עס זענען נאָך פאַרהאַן פרייע ערטער אין דער מעכאַנישער וועבעריי, סווי-טער-שטריקעריי, וועש-נעהעריי, העפ-טעריי, דאַמען-שניידער און קראַפט-שפּולען.

איינשרייבונגען קומען פאָר אין ביו-ראָ פון „אָרט" אין די ביוראָ-שעהן.

יודיש טעאַטער אין פילהאַרמאָניע זאַל — נאַרוטאָוויטש 20 —
אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאַן

לעצטע פאָרשטעלונגען פון אונזערע בעליבטע געסט און אַמעריק. קינסטלערין
בערטאַ זאַסלאַווסקאַ
מיט'ן אנטייל פון די אנגאַזשירטע אַרטיסטען
שלמה הערשקאָוויטש און לעאָן געטליבערמאַן

פרייטאָג, ד. 22-טען, שבת, ד. 23-טען און זונטאָג, דעם 24. נאָוועמבער
פּרעמיערע! צום ערשטען מאָל אין לאָדז פּרעמיערע!
דער לעצטער שלאַגער פון אַמעריקאַנער טעאַטער, וועלכער האָט איבעראַל דעם גרעסטען ערפאָלג, אין 8 אַקטען פון קאַלמאַנאָוויטש, מיט געזאַנג און טענץ
קינדער פערגעסט אייך ניט
הויפּט-ראָלען יעטי—זאַסלאַווסקאַ; חיים יענקל הערשקאָוויטש לואי—געטליבערמאַן.

שבת, 4 נאָכמ. צו פּאָפּולערע פרייזען פון 1 זל. ביז 2.50
די שטאַרק אויסגענומענע פּיעסע, וועלכע האָט איבעראַשט אַלע, וועלכע האָבען דאָס שטיק געזעהען
אין 4 אַקטען מיט געזאַנג און טענץ
דער גאָלדענער שידוך
הויפּט-ראָלען: ליזאַ—זאַסלאַווסקאַ, פיליפּ—הערשקאָוויטש, דעווי—געטליבערמאַן.

מאָנטאָג, דעם 25. נאָוו. גרויסע פּאָפּולערע פאָרשט. פון 1 זל. ביז 2.50
צום לעצטען מאָל דער גרויסער שלאַגער, וועלכער האָט אַרויסגערופען פיל ענטציקונג מיט זיין שטאַרקען אינהאַלט און שעהנע געזאַנגס-נומערן אין 4 אַקטען
די בלוטיגע נקמה

דינסטאָג, 26 נאָוו. לטובת דעם יוד. קריגס-אינוואַלידן-פעראיין אין לאָדז
עס ווערט געשפּילט אויפ'ן פערלאַנג פון פּובליקום די שטאַרק אויסגענומענע פּיעסע אין 4 אַקטען מיט געזאַנג און טענץ
דער גאָלדענער שידוך
צום שלוס: אַ גרויסער קאָנצערט מיט אַנטייל פון אונזערע געסט.
עס נעמט אַנטייל לויט א. ב. פּרויען: בעזמאַן, מאַכאַראָווסקאַ, נערה, פּאָדערמאַן. מענער: אַריעל, אייזענבערג, באַלבירסקי, גוטמאַן, האַמבורגער, מאַכאַראָווסקי, נייהויז, פּאָלאַנסקי און ראַקאָוו.
אַדמיניסטראַטאָר—מ. אַרנוואַלד, מוזיקאַלישע לייטונג—ל. זעלמאַן.
בילעטען אויף אַלע פאָרשטעלונגען צו בעקומען אין קאַסע פון פילהאַרמאָניע

געשטאָרבען דער רעדאַקטאָר פון דער לאָדזער „פאָלקסצייטונג"

נעכטען איז אין לאָדז געשטאָרבען, אַ ברודער פון דיימישען סיים-רער שעף-רעדאַקטאָר פון דער דייטשער דעפּוטאַט. „לאָדזער פאָלקסצייטונג", ה' אַרמין

ערשטער קלאַנג-קינאָ-טעאַטער אין לאָדז
„SPLENDID"
נאַרוטאָוויטשאַ 20.

היינט און ווייטערע טעג!
אַ נייע ערא איז דער קינאָמאַטאָגראַפיע!
גרויסער קלאַנג-זינג-פילם פון Universal Pictures Corporation
„קאָמעדיאַנטען-שיף"
אין דער הויפּטראָלע:
LAURA LA PLANTE
וועלכע בעצויבערט די צושויער און צוהערער מיט איהר וואונדערבאַרען זינגען און שפּילען אויף אַ בּאַנישאָ. איהר פּאַרטנער איז
JÓZEF SCHILDKRAUT
אויסגעצייכענטער אַמאַנט פון פילם און סצענע
אויסער דעם בעטייליגען זיך אויסגעצייכענטע נעגער-כאָרען.
דאָס קינאָ איז פערזעהן מיט קלאַנג-אַפּאַראַטען פון דער וועלט-בעריהמטער פירמע Western Electric
אָנהויב פון די סעאַנסען 6, 8 און 10 אָוונד. אַריינגאַנג נאָר אין אָנהויב פון די סעאַנסען. נאָכ'ן אָנהויב ווערט דער זאַל פאַר'ן פּובליקום געשלאָסען.
פּאַספּאַרטוס—אומגילטיג. בעשטעלונגס-קאַסע איז טעטיג פון 3.30 אַזייגער נאָכמיטאָג.

דער געהיימניספולער דאָקטאָר
שפּאַנענדער ראָמאַן פון דער היינטיגער צייט.
בעאַרבייט ספּעצ. פאַר'ן „לאָדזער טאָגעבלאַט" פון י. פיירמאַן.

(111-טע פאָרטזעצונג)

עס האָט זיך איהם אויסגעדוכטן, אַז עפּעס אַ פרעמדע קראַפט שטויסט איהם אַרויס מיט דער לעצטער אָנשטרענגונג פון זיין געפּונדענקייט — אַ שווערע משא האָט איהם גע-דריקט דעם קאָפּ — געשאַרט זיך איבער זיין קערפּער — ווי צוגשמעטערנדיג איהם. די שווערקייט איז געווען, לויט זיין געפיהל, גרענעצלאָז שטאַרק — פערשטעלענדיג מיט שוואַרצ-קייט די גאַנצע וועלט — און בעשאַנקען מיט אַ מעוולאָנישער שנעלקייט...

מיט אַמאָל האָט זיך די אייזערנע מאַסקע אַראָפּגע-גליטשט בעת'ן פליהען... עפּיס אַ טייל פון מאַטעריע האָט זיך צעגעטיילט פון אַעראָפּלאַן. ווענק'ס הענד האָבען זיך געקלאַ-מערט אין קאַנט פון שיפעל, צונויפגעקוועטשט, ווי אַ שרויף. דער אַעראָפּלאַן האָט זיך אַ ווינג געטון, ווי פער'שכור'ט מיט דער נערוכטער לופט. — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

אָט וואָס ס'איז געשעהען:

ווען דער נאָמען פון גראַף האַאַזע האָט זיך דערהערט אין דער לופט, האָט זיך דער גרעפין אויסגעדוכטן, אַז מען האָט זי אויפגעוועקט פון שלאָף אויף ערגיץ אַ בלאָטע.

דער נאָמען. דעם נאָמען פון דער גרויסער פאַמיליע, וועלכען זי האָט מיט אַזאַ שטאָלץ געטראָגען — איז געווען אין איהר רוין. נעדרעמעלט, געוואַרט, צוגעהאָרכט אויפ'ן אָנקומענדען מאָמענט, צו ראַטעווען איהר נשמה.

דער אויסגעשריי פון ווענק'ן, גאָהנט פאַר'ן טויט, האָט איהם אַרויסגערופען פון דער טיפעניש פון איהר נשמה. און די גרעפין האָט דאָס אָנגענומען, ווי אַ נישט-בענומענע ערש-טע קראַפט פון אַ מענש-טייוועל, וועלכער האָט פערגוואַלדיגט איהר ווילען און בעהערשט.

זי איז מיט איינמאָל געוואָרען ניכטער — ווי זי וואָלט די אויגען אויסגעווישט נאָך אַ לאַנגען מורא'דיגען שלאָף. דער אייזערנער קאָשמאַר איז צורינען. די פינסטערניש, און וועמענס נעגעל זי איז געלעגען אונבעהאָלפען, האָט זיך אויס-געלייטערט.

איבער איהר און אין איהר האָט אויפגעשיינט דער טאָג! און דעמאָלט האָבען די גאַנצע אויסגעהאַלטענקייט פון איהר יוגענד ווילען און די גרויסקייט פון איהר האַרץ צוריק-געקעהרט — זי האָט איהר קראַפט ווידער פערמאָגט און איהרע הענד!

זי איז אַרונטערגעפאַלען אונטער דער דאָזיגער העריליכער אויפרעגונג, מיט וועלכער עס פיהלט אונז אַן אַמאָל גאָט אַליין! און איהרע מוסקולען — די דעליקאַטע מוסקולען פון אַ פרוי — האָבען זיך אָנגעשטרונקען מיט ווידערשטאַנדס-קראַפט... איהרע הענד זענען געוואָרען ווי פון אייזען.

זי האָט אַ נעם געטון דאָס ערשטע געוועהר פון אונטער דער האַנד — זי האָט אַ נעם געטון אַ שווערען שליסעל פון אַ שטאָלענער שרויף...

... מיט נקמה-געפיהל איבער'ן תליון, מיט'ן ווילען צו בעפרייען דעם קרבן האָט זי דערלאַנגט אַ שרעקליכען שטויס אין מאַרקוזע'ס קאָפּ אַריין...

דער תליון, וואָס איז געווען אַריבערגעבויגען איבער'ן שיפעל, האָט פערלוירען דאָס גלייכגעוויכט און איז אַראָפּ-געפאַלען אין אָפּגרונד, וואָס האָט איהם אָהן געוויש איינגע-שלונגען...

* * *

ווענק האָט זיך אַרויפבעקומען אויף אַנ'אייזערנער שטאַ-בע, וואָס איז אַריבערגעהאַנגען איבער'ן שיפעל, בעליצדאַפּט זיך אַרויפגעציוגען דורך דער שטריק אין דער הויך, און האָט זיך אַליין בעפרייט...

ער איז אַריינגעפאַלען אין שיפעל!

דער אַעראָפּלאַן האָט זיך געוואַקעלט און בלינדע שפּרינ-גען געטראָהט מיט אַראָפּצופאַלען, דער בעוואוסטזיינלאָזער ווענק האָט געפינען געניג צייט אַ כאַפּט צו טון דעם פיהר-אַפּאַראַט.

דאָס רעדעל האָט זיך נאָך געדרעהט, כאָרכלענדיג אָהן אויפהער.

דער אַעראָפּלאַן האָט זיך אונטער ווענק'ס האַנר אויסגע-גליכען און לענגליכען פליה — און אונטער דער אָנפיהרונג פון זאָ אויסגעצייכענטען פיהרער, געהאָרכזאַם פליהענדיג, איינ-שטילענדיג דאָס געוויש פון מאָטאָר, האָט ער זיך אַראָפּגע-גליטשט אויפ'ן גלאַטיגען זאַמד.

ער האָט געאַנקערט אויפ'ן ברעג פון צפונ-ים.

— — — — — — — — — — — — —

ווענק האָט געהאָלפען דער גרעפין אַרויסשטייגען פון שיפעל.

זי איז געווען בלייך, אָבער פולשטענדיג בעוואוסטזיינדיג.

זי איז געפאַלען פאַר זיינע קניה און בעהאַלטען דאָס פנים אין זיינע הענד.

ער האָט זי אויפגעהויבען און געזאָגט:

— מיר האָבען זיך ביידע גענוגענד געראַטעוועט דאָס לעבען. מיר וועלען שווייגען! לאָמיר פרובען פערגעסען. לאָ-מיר זיך געזעגענען אויף אייביג!

אָבער די גרעפין האָט דערויף געענטפערט:

— ניין! איך האָב נאָרנישט צו פערשווייגען און גאָר נישט צו פערגעסען. דאָס בלוט, וואָס איך האָב געמוזט פער-גיסען, איז געקומען פון שלעכטען גייסט. איך האָב איהם בע-פרייט פון זיך אַליין און די מענשהייט פון איהם. ווער וועט עדות זאָגען געגען מיר?

ער האָט געקוקט אויף איהר אַ שווייגענדער. ביסלעכווייז האָט ער זי אָנגעהויבען צו פערשטעהן. עס האָט איהם אַרומ-גענומען אַ ציטער.

— ווי שטאָלץ זי איז! ווי דרייסט! — האָט ער גע-וואָלט זאָגען.

ער איז נישט בכח געווען אַרויסצורעדען אַ וואָרט.

אָבער איהר האַרץ האָט געוואָרפען אויף איהם זיין גלאַנץ

ער האָט געעפענט זיינע אָרעמס מיט דער בעוועגונג פון אַ מענש, וואָס גיט און נעמט...

זיי זענען אַרויפגעשפּרונגען די הויכע בערגלעך און גע-גאַנגען צום נאָהנטסטען דאָרף, צוריקנעהענדיג ווידער צו מענשען.

* * *

ערגיץ אין אַ טיפען טאָל, צווישען מיסט און פערדאַרטע קרייטעכצער, איז געפונען געוואָרען דער צושמעטערטער טויטער קערפּער פון ד"ר מאַרקוזע, וועלכער איז אומגעקומען אויף אַזאַ שרעקליכען אופן.

נאָך לאַנגע נאָכפאָרשונגען האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז זיין אמת'ער נאָמען איז ראַפאַאיל מאַפּוזע.

ווענק האָט געהייראַט מיט דער גרעפין האַאַזע, האָבענ-דיג בעזייטיגט דעם געפעהרליכסטען פערברעכער, דאָקטאָר מאַפּוזע, איז ער אַרויסגעטרעטען פון פּאָליציאישען דינסט. האָט זיך בעזעצט אין די ניטער פון זיין פרוי און לעבט גליק-ליך און צופרידען.

(ענדע)

א פערזעהענער יוביליי

(ענדע פון זייט 4)

ערע גוטמוטיגע אמביציע.

מעהרינג איז געווען דער „שארף־שינײ־סער“, דער הוצונגער, דער גאלונגער, דער פייל־טרעפער. וועניגער טעארעטיש ווי פאליטיש, זשורנאליסטיש. ער איז גע־ווען דער פאלעמיסט פון דער פארטיי. קיינער האט נישט געקאנט בעסער פון איהם פערניכטען א געגנער מיט זיין וויץ, מיט זיין הויז, מיט זיין וויסען.

קאוטסקי איז געווען וועניגער זשור־נאליסט, אויך וועניגער פאליטיקער. ער איז געווען דער פערטייטשער, דער „פירוש“, דער „פוסק אחרון“ פון דער פארטיי.

יעדע ערשיינונג פון דעם עפענטלי־כען לעבען האט ער צוגעפיהרט צו איהר לעצטער און לאגישער פארמולירונג, און דערנאך דירעקט צו מארקס'ן. ווי אזוי זאל מען, דארף מען, מוז מען מארק־סיסטיש פערשטיין און רעאגירען אויף יעדער איינצעלנער פראגע — דאס איז געווען זיין פראבלעם, זיין עובדא אין דער פארטיי.

א שווערע, אבער אויך א נויטיגע אר־בייט. פון אונזער שטאנדפונקט הייגט — אפשר נישט מעהר ווי פלפול'יסטיק, ווי פערוואסערונג פון פראבלעמען, אבער אין זיין צייט, אין די יאהרען, ווען די סאציאליסטישע פארטיי האט זיך פאר־מירט, אין די יונגע יאהרען פון דעם אנטראפעאישען סאציאליזם, איז דאס גע־ווען א לעבענס־נויטווענדיגקייט. די פאר מיי האט געמוזט זיין דאגמאטיש, קאנ־סערוואטיוו אין איהר מארקסיזם, פער־פאנצערט אין א איינזערנער אידעאלאגיע וי וואלט אנדערש נאך נישט געקאנט וואקסען. עס איז געווען א ריסיציפליני... אונזער טרייבט איהם א וועק פון זיך.

ווי זי האט געפאסט פאר דעם דייטשען מענשען, א מין גוטמוטיגער מיליטאריזם פון דער צייט.

און ווען מען בעשולדיגט דעם מארק־סיזם — ווי עס טוט דער פראנצויזי־שער דענקער סעליער — אין „אימפערי־יאליזם“, איז דאס א בערעכטיגטע בעי־שולדיגונג. דער אימפעריאליזם אין דעם זין פון „שטרעבען צו מאכט“, פון אוועק שטעלען דעם מאכט־פרינציפ אין דער שפיץ פון דער פאליטיק — איז געווען נויטיג, כדי אפצושוואכען דעם ווילהעל־מינישען אימפעריאליזם פון פלאטען און האלאניאלער אויסשפרייטונג און הערשאפט • פאנטאזיע. מאכט קעגען מאכט — איין מאכט־סיסטעם קעגען א צווייטען — דאס איז געווען פסיכאלא־גיש פערשטענדליך, א רואיגע און געזונ־טע פאליטיק.

און קארל קאוטסקי האט וואך־אויז וואך־אויס געפערטיגט אט דעם סאציא־ליסטישען מאכט־פרינציפ, און איז גע־ווארען דער לעהרער, וועגווייזער און אויפער־מאג פון די פארטיי.

גרויס־אונקווינזאטאר! נישט צוגעלאזט דעם מינדסטען פרייען געדאנק, די קלענ־סטע אפיקורסות. ער האט געקעמפט קע־גען עדוארד בערנשטיין'ס „מארקסיזם“ און ער האט געזיגט.

אבער איהר געדענקט נאך דעם גרויס אינקווינזאטאר אין דער דאסטאיעווסקי־שער „לעגענדע“: צו איהם, דעם היטער פון גלויבען, איז פלוצלונג געקומען דער, אין וועמען ער האט געגלויבט; דער, אין וועמעס נאמען ער האט געוואלט און געהאט מאכט. און דער גרויס־אינק־ווינזיטאר טרייבט איהם א וועק פון זיך.

גלויבען אין דעם ציל — יא; דער ציל אליין — שוין, איצט — דאס איז צו פיל.

און ווען לענין איז געקומען און גע־וואלט צווינגען „עפענען די טירען“, ארויסרייסען דעם שליסעל פון קאוט־סקי'ס הענט, און ברענגען מארקס'ען אויף דער ערד — מאקע אין אונזערע טעג — דעמאלט האט קאוטסקי זיך אפ־געזאגט פון איהם.

נישט איצט, שפעטער, אמאל, ווען די צייטען וועלען רייף ווערען, דעמאלט — דערוויל זייט פרום, און ווארט!

דאסטאיעווסקי דערצעהלט אונז נישט וואס איז געווארען פון דעם גרויס־אינק־ווינזיטאר, נאכדעם ווי ער האט פער־טריבען דעם חלום פון זיין אמונה. אפשר איז ער אויך געווארען אזא איינ־זאמער, ווי עס איז געווארען דער גרויס אונקווינזיטאר פון דעם סאציאליזם אויף זיינע אלטע יאהרען.

ער קאן הייגט נישט מעהר רעדען מיט דער איינענער זיכערקייט, ווי מיט צוואנ־ציג יאהר צוריק; נישט נאר ווייל אוי־בער די באלשעוויסטישע געגנער, נאר אויך ווייל זיינע איינענע פריינט און גאל פאלישער און מיטגלויבער רעדען שוין אויך אנדערש, פריער.

די סאציאליסטען האבען זיך בעפרייט פון דעם מארקסיזם — נאך נישט אין דער אידעע, אבער שוין אין דער טעאריע־מעטאלאגיע. יעדענפאלס די בעסטע און טיפסטע צווישען זיי. די אלטע ארטאי־דאקסיע איז אזוי ווי אויסגעוועפט געווא־רען. זי איז נישט געווארען בעזיגט — זי איז בלויז שוין שוואך פון עלטער. די צייט האט זי נישט געשאנעוועט.

און א אלטער, א מידער זיצט דער לעצטער געטרייער און וויעז — דער לעצטער פאפסט פון דער מארקסיסטי־שער „כנס“, די אלטע געדענקען איהם נאך. פאר די יונגע — שוין א לעגענדע. און פאר דער גרויסער און רעש'יגער וועלט — שוין א שאטען און א האלב־פערגעסענער נאמען.

און דאך, ווען נישט ער — וואלט מי־לער הייגט נישט געווען קאנצלער און אפשר מאקדאנאלד נישט פרעמיער! אבער די וועלט רעכענט זיך נישט מיט פערדינסטען — זי זוכט בלויז עפעק־טען. הייגט — רויט, מארגען — טויט, און פערגעסען! יוגענטליכע געדענקען געדענקען נאר באטען, און דאס איך בלויז און לירער.

אין א קאנאדער יודישען דארף

(ענדע פון זייט 6)

פון די חלוצים, און צושטערען דעם ישוב, וועלכען זיי האבען אזוי שווער געהאלפען אויפבויען. מע לאמיר דערי־בער צולייגען א פינגער צו גרויסען וואי־גען פון הילף, וואס דאס יודישע פאלק שיקט איצט קיין ארץ ישראל“. און די ווערטער האבען געפונען א אפקלאנג.

ווי אזוי יהאלט עס מיט דער יודישער פערמער, און ווי בכלל לעבט זיך דא די יודישע פערמער, עקאנאמיש און אין אנדערע הינזיכטען?

די יודישע פערמער פון סט. סאפי, האט זיינע אלע געוועזענע שטאט מענ־שען, געוועזענע שטאטישע בעלי מלא־כה, וואס האבען צוליב אזעלכע, אדער אנדערע סיבות בעשלאסען צו בעזעצען זיך אויף לאנד. א סך פון זיי לעבען נאך הייגט אויך מיט דער שטאדט — מען ארבייט אי אין שטאט אין שאפ, אין פעקטארי, און אין דער ועלבינער צייט אויך א פערמער. פרעגט זיך דאך א פרא־גע, מע וואר־זשע איז אין דער היים, פע ארבייט דאס לאנד און גיט אכטונג אויף דער גאנצער באלעבאטישקייט? איז דער ענטפער:: מאקע קיינער נישט... ניש־קשה, די ערד וועט נישט אנטלויפען, די הינער יועט קיינער נישט צונעמען, און גאך אלעמען איז אין מאשינעאל, דערהויפט ווינטער צייט א סך הײמ־ליכער צוואוינען, ווי אויף א איינזאמע פארם, אכטונג געבען אויף די הינער מיט די קוה, און קוקען אויף די קלארעס האלץ מיט די ארום צעווארפענע פער־מערישע כלי־בית.

נישט אלע אבער זענען אזוי. פיל האי־בען זיך שוין פארט איינגעלעבט אין דער דארפישער סביבה, און וואלטען נישט געוואלט זיך צוריקקערן אויף דער שטאדט. איך האב גערעדט מיט מערערע פון די פארמערס און זיי זענען צופרידען מיט די בעדינגונגען, וועלכע זיי האבען פאר זיך. דאס רוב פון זיי זא־גען צו דער יק"א, וועלכע האט זיי די ערשטע יאהרען געהאלפען, גארנישט שולדיג. א טייל פון די אנדערע חובות, וואס זיי האבען געהאט, האבען זיי שוין אויך אויסגעצאלט. זיי האבען א היבש ביסעל קולטיווירטען לאנד, די נויטיגע געבייידעס, פארם־מאשינעריע און אנ־דערע באלעבאטישקייט. און זיי בענוצען זיך דערמיט; מען לעבט רוהיג, מען האט דאס נויטיגע, וואס מען בעדארף, און מעהר דארף מען נישט. אנדערע אבער לײדען מאנגעל — א מאנגעל אין פינאנ־ציעלע מיטלען, וואס שטערט זיי צו בעסער בעסערען די בעדינגונגען און פעסטער זיך איינצואורדנען אויף די פערמע. אבער נישט קוקענדיג אויף דעם, האט זיי לעבען כסדר אונטער דער משא פון אלערליי שוועריגקייטען, פילען זיי זיך צוגעבונדען צו זייערע ערטער און ווילען די פארמען נישט פערלאזען.

שרייבען שוין אונז שנעל
ל. בערמאן
— 1 יין —
15 לעקציאנען
זאוואדזקא 19,

די טעלעפאן־נומערן פון „לאדזער טאגעבלאט“ זענען איצט 10057, 10047

KINO SPÓŁDZIELNI
אנהויב אין גוטן. טעג 4 נאכמ. שבת, זונטאג און יו"ט 2 נאכמ., לעצטער סעאנס 10 צו. אויפ'ן 1. סעאנס — פרייזען פערקלענערט.

היינט און ווייטערע טעג! די דאמע אונטער דער מאסקע
די בעסטע רעאליזאציע פון דער פילם־טעכניק
— אין דער הויפט־ראל: וולאדימיר גאידאראוו
דער נאהענטסטער פראגראם: „דער לעצטער בעפעהל פון פארוטשניק גאשטי“
אין די הויפט־ראלען: עווען האלט. פערמעס ווערעדיעס און אנדערע.

קינא ZACHETA זגערזשער 2
היינט!! און ווייטערע טעג!! דער אונטערגאנג פון רוסלאנד ראספוטין און די פרויען
בלוטיגע געשיכטליכע טראגעדיע און דאס פאלען פון צאריזם דאס לעבען און דאס ווירקען פון גרעסטען שארלאטאן פון אלע צייטען, פון סיבירישען פויער ראספוטין אין די הויפט־ראלען: מיקאלאי מאליקאן און נאטאליא לישענקא.
קירצליך: סאלאמבא

אנ'אינטעליגענטע דאמע
אין די מיטעלע יאהרען מיט ערשטקלאסיגע רע־פערענצען בעזיצט איינציגע שפראכען ז.כט ענט־שפרעכענדע בעשעפטיגונג: קאן זיין אלס קאסי־רערין טוטענטועל אלס געשעפטס־לייטערין צו אנ'עלטערע איינזאמע פרוי אדער הער. אפערטן אפצוגעבען אין אדמיניסטראציע פון „לאדזער טאגעבלאט“ אונטער „Z. H.“
6560

SKLEP
1 trzy pokoje z kuchnią w centrum zaraz do odstąpienia. Oferty do redakcji L. Tageblat pod „W. M.“

„א זיכערע פרנסה“
עס ווערט געזוכט א שותף מיט א קאפיטאל פון 5000 דאלאר צו א גוט און זיכער איינגעפיהרט געשעפט. דאס געלד שטענדיג געזיכערט. אפער־טען אין דער אדמיניסטראציע פון דיזער צייטונג אונטער „שותף 5000“.
5558

Agent handlowy
sumienny, z dobremi referencjami, obywatel polski, zamieszkały w Londynie obejmie ZASTĘPSTWA polskich firm eksportowych lub do załatwienia wszelkich spraw hadlowych w Angiji za prowizję lub stałą gażę. Pierwszeństwo branża tekstylna. Gwarancja w razie potrzeby. Zgłoszenia listowne do N. Sobel 128 Amhurst Road Hackney, London R. 8.

א יונגערמאן
מיט בעסערע רעפערענצען ווי אויך מיט קויציע געארבייט אין א ביטע־ביורא (רעדאגירענדיג ביטעס אין אלע אמטען) זוכט א פאסטען אין א ביורא, פעראיין, באנק, געזעלש. אינסט. א. א. עס קען אויך זיין אויף שעה'ן. אפערטען אין „לאדזער טאגעבלאט“ אונטער „A. B.“ 5579

Ogłoszenia Fuchs'a to mur
o który oprzeć się może najbardziej zachwiana firma; nie upadnie nigdy, skoro tylko się zwróci o radę reklamową do
Akwizycji ogłoszeń
FUCHS.a
Piotrkowska 50, tel. 21-36

די גרעסטע וואַרימקייט
ביי א מיגימאלען קויהלען־פערברויך זיכערען מיינע דויערבראנד־אייוועז
אין שעהנער מאדערנער פארם און אין א סאלידער אויספיהרונג. — ליפערונג אין יעדער מענגע פון לאגער
N. BIAŁEK
אייזען־ווארען - נידערלאגע
לאדז, פיעטריקאווער 39
2. הויף, טעל. 185-91

א וואוינונג
1 צימער און קיך, פארטער צו פערמיטען אלעיע 1. מאי 4. צו ערפאהרען ביי ל. לעווין.

בוכהאלטער־בילאנסיסט
(עקספערט ביים האנדעלס־גריכט) האט נאך אייניגע פרייע שעה'ן. אפערטען ערבעטען אפ־צוגעבען אין אדמינ. אונטער „עקספערט“

Comis Izraelit
aus der Papierbranche mit Comtoir kentnissen vertraut ist, wird gesucht. Offerten unter Papier an die Annoncenexpedition Fuchs, Piotrkowska 50.

א שדכן
קען זיך מעלדען צו דעם פריזיר נ, באהאריער זאכאדניא 66 פון 9 פריה און פון 9 אווענד יעדען טאג. מוצש"ק א גאנצען אווענד. 5591

א פראנט־געוועלב
אין בעסטען צענטרום מיט א גרויס שוי־פענסטער אויף פיעטריקאווער צווישען צעגעלניאנא און פאלודניאווא פרייזווירדיג צו פערדינגען עווענ־טועל א שותף מיט א גוט געשעפט. פערמיטלער געזוכט. אפערטען אונטער „G.“ 5594

כשר — צו די בעקוועמליכקייט פאר דער יוד. בעפעלקערונג — פיעטריקאווער 62
מארגען מוצש"ק ווערט אויף פיעטריקאווער 62 ערעפענט דער ערשטקלאס. באר א. ג.
„ALA FOURCHETTE“
ווי מ'קען בעקומען צו יעדער צייט פרישע קאלטע און ווארימע צובייס זעהר געשמאקע אונטער די שטרענגסטע רעליגיעזע ווי אויך היגיענישע אויספיהרונג, אונטער די לייטונג פון ה' בערנהיים. בעמערקונג: דאס לייזונג פון דער ערעפנונג ד. ה. פון מוצש"ק נעהט אראב 10% אויף וואוילטעטיגע צוועקען: פאר לינת הצדק, חסד של אמת, יתומים־הויז.
כשר — קומט און איבערצייגט אייך — פיעטריקאווער 62

פעלד־בעטען
לצושטעקען און קינדער־שטיהל פון פירמע
„OMEGA“
מיט לאנג־יעהריגער גאראנטיע פאבריק: לאדז, יוליושא 4.
צו פערלאנגען אין אלע מעבעל־לאגערס. הורט — דעטייל

אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו!
קוקט נישט אויף פסוקים! נאר קומט און איבערצייגט אייך זעלבסט. די ביורא „טעמידא“ פון אלט־בעקאנטען מיטארבייטער פון די פאר־מלחמה'דיגע ביטשריפט־ביורא „היימאן האק“
כ. פשעניצא
ביז'ן 30 ליסטאפאד ווסכאדניא 57, דעם 1 גרודזיען וועט די טעטיגקייט פון ביורא איבערגעהן אויף אלעיא 1 מאי 4, וו. 15. ערלעדיגט פערשידענע ספראוועס אין אלע אמטען: סאנדאווע. סקארבאווע, אדמיניסטראציע ווי אויך קלאוזולעס און ביטעס, אדוואלאניעס, וועגען פאדאטעק דאכאדאווי.
ספעציעל: אויסקויף פאטענטען אויפ'ן נייעם יאהר 1930 אויף די בעסטע בעדינגונגען. אכטונג: פון 1 גרודזיען 1929 אויף אלעיע 1 מאי 4, וואהנונג 15, פארטער־אפיצינע. 5607

איבער־צוגעבען א שטוב
ביליג, פאלודניאווא 39, פראנט 3־טער שטאק וואוינונג 13.
5580

Correspondent
für Acendbeschäftigung Mos. Conf. der die polnische u. deutsche Sprache mächtig ist, wird gesucht. Offerten unter Correspondent an die Annocen-expedition Fuchs, Piotrkowska 50.

שטריק־מאשינען
(שליטען) 23/8, 21/10, 26/12, 30/12, 23/13, 33/6, 100/10 ווי אויך הענדשקע־שטריק־מאשי־נען 8־ער, 9־ער און 10־ער אין גוטען צושטאנד צו פערקויפען. זאמענהאף 24, קאניצקי.

א נייער לוקסוסאוויע שענקעל־פאמעפאז
ביליג צו פערקויפען ווסכאדניא 16 וו. 9 פארטער

אכטונג!
40 פראָצענט ביליגער ווי איבעראַל פיהרט אויס זעמטליכע פוטער-אַרבייט דער לאַנגיעהריגער קירזשנער מעליער
ל. שאליט, פיעטריקאַווער 16,
— (פאַלודניאָווא 3) —
רעעלע בעהאַנדלונג — קומט און איבערצייגט אייך!

רעטשניצע

פון דאָקטוירים-ספּעציאַליסטען און צאָהן-ערצטליכער קאַבינעט
17 זגערזשער 17, טעל. 16-33

ד"ר ראַמאַוואָסקי	נאָז-, האַלז- און אויערן-קראַנקהייט.	11–10; 3–2; 7–6
ד"ר יוסטמאַן	נערווען-קראַנקהייטען	2–12
ד"ר רוזשאַנער	הויט- און געשלעכטס-קר.	11–10; 2–1
ד"ר ראָזענצווייג	קינדער-קראַנקהייטען	12–10; 5–4
ד"ר פּאַפּיערני	פרויען- און געבורטס-הילף	1–11.30; 6–5
ד"ר גאָלדשטיין-פּאַלאַס	אויגען-קראַנקהייטען	2–1; 8–7
ד"ר סאַנטאָר	כירורגישע קראַנקהייטען	5.30–4.30
ד"ר ווײַנבערג	אינערע, מאָגען, הערץ, לונגען	1–12; 5.30–6.30
ד"ר סטופעל	רענטגען	2–12; 6–40
צאָהן-ארצט א. גראַדזשענטשיק	צאָהן- און מויל-קראַנקהייטען	7–37
" " נ. ראָזעם		11–10

קינסטליכע העהענזאָנע-בעשטראַהלונג. — פּאַקען-שטעלען.
בײַ דער לעטשניצע איז אַ רענטגען-אינסטיטוט — געעפנט געוואָרן
קוואַרץ-לאַמפּ, דיאַטערמיע און עלעקטראָ-פיזישע קאַבינעט.
וויזיטע אין שטאָט. —:— אָפען אויך זונטאָג.
אַלע אַרט מעדיצינישע אַנאַליזען. —— קורסען פאַר שטאַפלער.
אימפּונגען געגען שקאַרלאַטינע.

ערצטליך-קאָסמעטיש-קאַבינעט
פּרל. מ. מאַרקוס נעמט אָן פון 5–7. אָוונט.

Kino MIMOZA
ul. Kilińskiego 178.

הײַנט און טעגליך!
פּאַר-פריהלינג
לויט דער ערצעהלונג פון סטעפאַן זשעראָמסקי.
אין די הויפּט-ראָלען: **זבישקאַ סאַוואַן, מ. גאַרטשינסקאַ, באָגוסלאַוו סאַמבאָרסקי.**
דער נאָהנטסטער פּראָגראַם:
די טענצערין אין דער הויפּט-ראָלע: דאָלאָרעס דעל ריאָ.

Perla i Pomorski Łódź
Piotrkowska 69, tel. 8-24

Unian Specjal ספּעציאַל-ניי-מאַשינען גייע און געניצטע — אַזשור, דזשערגאַניע, קריטע, טאַמבורירן, ליכער, הענטשקעס, טריקאָטאַזשען, איבערלאָק, אויגעלאַק, מאַשינען פאַר אָפּראַסורען, פאַרבערײַען, טישען פאַר קראַפּט-בעטריב א. א. וו.
ניי-מאַשינען פאַר שנײַדער, שוסטער, קאַמאַשענשטעפּער, שטיקער, שנײַדערינס א. אַ. וו.
רעפּעראַציעס: די גרעסטע רעפּעראַטור-ווערקשטעל אין לאָדז אַרבייט שנעל און ביליג.

העמאַטאַגען-לעק

היילט: בלייכזוכט, בלוט-אָרימקייט, שטאַרקט די נערוועז, פאַרגרעסערט דעם אַפּעטיט, געשמאַק, מאַכט נישט קאַליע די ציין. פאַר דערוואַקסענע, קינדער און זקנים.
Fabryka Chem. „LEK“, WARSZAWA

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
זאַוואַדזקאַ 1.
נאָר פאַר וועגערישע הויט-קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע אַנאַליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער. קאָנסיליומס מיט ספּעציאַליסטען פון אוראָלאָגישע און נערווען-קראַנקהייטען.
קוואַרץ לאַמפּ-עלעקטרישע היילמעטאָדע-קאַבינעט-קאָסמעטיק
טעגליך פון 8 אַ זייגער ביז 9 אָוונט
זונטאָג פון 9 פריה ביז 2 נאָכמיטאָג
באַזונדער וואַרטע צימער פאַר פרויען
וויזיט 3 זלאָטעס

כי יהי' ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט!!!
זאָלסטו גלייך קומען צו לויפען
אין רעכטסקאָנסולענטען ביוראָ צו ה' **מאַנעלאַ**
17 פּיעטריקאָווער 17
טעלעפאָן 48-79
וואו עס ווערט ערלעדיגט און געשריבען אַלערליי ביטעס: ציווילע, קאָרנע, האַנדלאָווע, אַפּעלאַציעס, אַדוואָלאַניעס, קלוזולעס, זאַפּעזפּיטשעניעס אויף אַלע שטאָט אין פּוילען שותפות-אַקטען וועגען דירות אין אורזשאָנד ראָזיעמטשע, ווי אויך איבערזעצונגען אין אַלע שפּראַכען. מיט אַכטונג
מאַנעלאַ, רעכטסקאָנסולענט
פּיעטריקאָווער 17.

SCHWEIKERT
DO NABYCIA WSZĘDZIE
TOW. AKC. F. W. SCHWEIKERT w ŁODZI.

הורטאָווניקעס:
פּאַנטאָפלים, אַנדראַדאָווא 2, ב. באַי און קאָמפּ., פּיעטריקאָווער 154, „גומאַ“, פּיעטריקאָווער 149, י. ראָזענבלום, פּיעטריקאָווער 19, ה. מענדראַוואָסקי נאָוואָמיעסקאַ 32 און זגערזשער 34.

Reklamy świetlne w Parku Kolejowym

Na mocy koncesji, wydanej przez MAGISTRAT m, ŁODZI urządzamy

reklamy świetlne na słupach miejskiego parkanu,

otaczającego Ogród Kolejny ze strony ulic: Narutowicza Kilińskiego i Skwerowej.

Park Kolejny znajduje się przy samym dworcu, między trzema najruchliwszemi ulicami naszego miasta,

Reklamy świetlne, wykonane najestetyczniej, oświetlone będą **od zmroku w przeciągu całej nocy.**

Reklama świetlna jest tania i celowa.

Reklamy świetlne w Parku Kolejowym
Sienkiewicza 39, tel. 24-47.

HEMOROIDY

Miejski Kinematograf Oświatowy
Wodny Rynek, Tel. 18-26.

Od dn. 19-XI do dn. 24-XI 1929 r.
dla dorosłych
ROSITA
Dramat w 10 akt

W roli głównej: MARY PICKFORD
Następny program: — Szecherezada —
dla młodzieży
PIERWSZY RAZ w ŁODZI!
WALKA o ZŁOTY RÓG
Film sportowy, ilustrujący wyprawę na przepotężne szczyty gór Alpejskich.

עלטערן!
אין מײַן לאַנג עגזיסטירענדע **חדר שולע** ווערען אָנגענומען קינדער וואָס לערנען אין פּאָווזשעכנע-שולע, צו לערנען: חומש, רש"י, נ"ך משניות, גמרא, היסטאָריע, רעדען און שרײַבען העברעאיש, אויך יודישע הריח זעלבסט ציזאַמענשטעלען, ס'ווערען אויך אָנגענומען אָנפענגער פון 5 יאָהר אָן, ווי ס'ווערט אין פערלויף פון 5 חדשים אויסגעלערנט גרינדליך עברי, אַ שטרענג רעליגיעזע ערציהונג! צוגענגליכע פּרייזע!
מנהל יחיאל דוד ראָזענפעלד
פלאַץ-וואָלנאַשטשי (נייע שטאָט) 6
קוועראָפּיצינע רעכטס II שטאָק

נוצט אויס די געלעגענהייט
און פערשאַפט אייך ביליגע ביכער
בערגעלסאָן 7 בענדער פריהער 45 איצט 24 זל. משה נאַדיר 6 " 40 " 25 " זשיטלאָווסקי פיליאָזאָפיע 2 בענער פריהער 40 איצט 25 זל. דאַרווין אָפּשטאַמונג פון מענש פריהער 27 איצט 17 זאַנגוויל טרוימער פון געטאָ 2 בענדער פריהער 40 איצט 27 זל. דאָסטאָיעווסקי אידיאָט 2 בענדער פריהער 45 איצט 29 זל. דאָסטאָיעווסקי ערנידריקטע און בעליידיגטע אָרימע מענשן פריהער 27 איצט 17 זל. פּארעל געשלעכט פראַגע 2 בענדער פריהער 36 איצט 22 זל. שאָפּענהויער חכמה פון לעבען פריהער 20 איצט 12 זל. אַרציבאַשעוו סאַנין פריהער 13.50 איצט 8.50 זל. לעצטער שידוך פריהער 27 איצט 17 זל. גפטע פויסט פריהער 63 איצט 36 זל. איבסען דראַמען 4 בענדער פריהער 27 איצט 17 זל. ספּענסער ערציהונג פריהער 12.50 איצט 8.50 זל. סטרינדבערג דאָס רויטע צימער פריהער 13.50 איצט 8.50 זל. רעמאַרק אויפ'ן מערב פראָנט פריהער 3 איצט 1.50 זל. עמיל לודוויג יולי 1914 פריהער 3 איצט 2.10 פיליפּ מעלער לענין און גאַנדי פריהער 6 איצט 3.95 זל. אויך צו בעקומען אַלע אויסגאַבען פון אַלע פערלאַגען אינלענדישע און אויסלענדישע.
צו בעקומען אין בוכהאַנדלונג פון **נ. בערלינסקי**
אַלט-שטאָט 12 אין הויף

הורט! אכטונג! דעטייל!
צום ווינטער-סעזאָן זענען מײַנע לאַנג-יעהריגע לאַגערס פערזעהען מיט אַ רייכען אויסוואַהל פון פערשידענע
קאַלאָשען. שניעגאָווצעס
צו קאָנקורענץ-פּרייזען
בײַ **ה. פרענקעל פּעטריקאָווער 32**
און ווסכאָדניאַ 56

וויכטיג פאַר דאַמען!
מאַכע איך די עלעגאַנטסטע דאַמען-היטע נאָך דער לעצטער פּאַריזער מאָדע און די עלטעסטע היטע איבעראַרבייטע איך אויף גענצליך נײַ. געדענקט די אַדרעס:
פאַר נאָר **2.50 זל.**
23 זאַוואַדזקאַ 23
אין הויף. 2-טען אײַנגאַנג, לינקס פּאַרטער.
בעמערק.: נײַ היטען די לעצטע נײַהייטען אין פײַנער אויספיהרונג **50 פּראָצ. ביליגער** ווי איבעראַל.
„TOLA“

סוחרים און פאַבריקאַנטען
פערלירט נישט אייער האָפנונג
אַז דאָס בעסטע מיטעל געגען באַנקראָטען און פּראָטעסטירטע וועקסלען, איז צו ווענדען זיך אין די בערימטע ביוראָ סאַנדאָווע
„וועריטאַס“ פּיעטר. 31
אין הויף
טעל. 27-53, וואו אַלע חובות-ענינים פון פּראָטעסטירטע וועקסלען ווערען שטרענג בעהאַנדעלט און פון דער ביוראָ געזיכערט און גאַראַנטירט. דאָס ביוראָ שיקט אַרויס אײַגענע מענשען אויף דער פּראָווינץ אין גאַנץ פּוילען. דאָס ביוראָ ערלעדיגט אויך אַלער אַרט ביטשריפטען אין אַלע רעגירונגס-אינסטיטוציעס.
בעמ.: מיר נעמען אָן זאַכען אויף אייגענע קאָסטען.

צוריקגעקעהרט
Dr. med. P. LANGBARD
הויט- און וועגערישע - קראַנקהייטען
זאַוואַדזקאַ 10, טעלעפאָן 106-30
5544 פון 9 ביז 1 און פון 5 ביז 8 אָוונט.

ראָס לאַנג-יעהריגע רעכטס-קאָנסולענט ביוראָ
ש. האָכבערג. פּאַנסקאַ 1.
עק קאָנסטאַנטינער ציפאָר טראַמוויי מיט 3, 15.
ערלעדיגט און שרײַבט אַלערלײַ ביטעס און קלאַגעס קלאַוזולעס זאַבעזפּיעטשעניעס
— ספּעציאַליסט אין שטײַער ענינים —
אַדוואָלאַניעס אויף פּאָדאַטעק דאָכאָדאָווע
Hochberg, Żeromskiego 1.
Telefon 136-77.

איך קויף
און צאָהל די בעסטע פּרײַזען פאַר גאָלד, זילבער, בריליאַנטען, דימאַנטען און פּערל ווי אויך לאָמבאַרד-קוויטעס. **נייער מאַרק** (פּלאַץ וואָלנאָשטשי) 10 1-טער שטאָק, קאַפּעלוש.

אבאָנאַמענטס-פרײַז: פאַר אַ חודש אין פּוילען 5 זל. ... גיען—20 פראַנק, אין אַנדערע לענדער—1,25 דאָלאַר.
אַנאָנסען-פרײַז: פאַר אַ מילימעטער-שורה פאַרן טעקסט 10 גראָשען ... פאַר אויסלענדישע אַנאָנסען 180% טײַערער ... 60% טײַערער ...

Redaktor-wydawca E. Hamburski

Tłocznia: E. i M. Hamburskich w Łodzi, Piotrkowska 18.